

Uusi me – KOKO KAUPUNKI KOTOUTUMASSA

KOTOUTUMISEN TOIMINTAKYKY- JA
VUOROVAIKUTUSHAASTE

© ADRA Finland säätiö 2016

Tekijät: Joonas Timonen, Henna Poti, Pirita Pappinen

Taitto: Pekan painopinta

Painopaikka Grano Oy, Tampere

ISBN 978-952-93-7416-8 (nid.)

ISBN 978-952-93-7417-5 (PDF)

SISÄLLYS

Esipuhe	5
Tiivistelmä	7
Johdanto: Elämää monimuotoisessa Impivaarassa	8
1. Maahanmuuttajapolitiikka ja kotoutuminen	10
2. Maahanmuuttajapolitiikan toimijat	16
2.1. Julkishallinto	16
2.2. Kolmas sektori	17
2.3. Yksityinen sektori	21
2.4. Neljäs sektori	24
3. Toimintakykyä edistävä kotoutumispolitiikka	25
3.1. Toimintakykyyn yhteydessä olevia tekijöitä	25
3.2. Kohdennetut toimintakykyä edistävät toimet	29
3.3. Kotoutumisen edistämisen valtavirtaistaminen	38
3.4. Palveluiden ulkopuolelle jäävät	40
4. Vuorovaikutusta edistävä kotoutumispolitiikka	42
4.1. Vuorovaikutukseen yhteydessä olevia tekijöitä	43
4.2. Monimuotoisuus ja kansallinen itseymmärrys	45
4.3. Vuorovaikutusta tukevat käytännöt	48
5. Helsinki 2020	58
Kehitysehdotukset	58
Liitteet	61
Liite 1. Haastattelut	61
Liite 2. Järjestövertailu	63
Viitteet	66
Lähdeluettelo	70

ESIPUHE

Ensin pitää nähdä metsä, että voi nähdä puut.

Alussa kysymyksiä oli paljon.

Miten ymmärtää maahanmuuttajien kotouttamisen ja kotoutumisen kokonaiskuva? Mitä se perimmiltään todella on? Kenelle kotouttaminen kuuluu? Toimiiko se? Mitkä yhteiskunnan sektorit ja toimijat siihen osallistuvat? Mitä he sanovat kotouttamisen onnistumisesta tai siitä, mitä pitäisi tehdä entistä paremmin? Vallitseeko toimintamalleista yhteisymmärrys? Mitä mieltä kotouttamisen kohteena olevat maahanmuuttajat siitä ovat?

Työ on ollut tekijöilleen pitkä opintomatka.

Selvitystä tehtäessä on kuultu laajasti niin viranomaisia, erilaisia järjestö- ja seurakuntatoimijoita kuin myös kansalaisyhteiskunta-aktiiveja erityisesti Helsingin kontekstissa. Sitä varten on kahlattu läpi suuri määrä tutkimuksia ja kirjallisuutta aiheesta. Eikä selvitys tyydy vaan näkemyksiin tai teoriaan vaan esittelee eri puolilta maailmaa erilaisia kotouttamiskäytänteitä ja -kokeiluja.

Selvityksessä tarkastellaan kotouttamiskeskustelua uudesta näkökulmasta: Toisaalta kyse on toimintakykyä edistävästä kotoutumispolitiikasta. Siitä, miten maahanmuuttaja oppii tehokkaasti maan kielen, työllistyy, ymmärtää yhteiskunnan toimintaa ja löytää siinä paikkansa.

Toisaalta super-monimuotoisessa yhteiskunnassa kotoutuminen edellyttää jotain ihan muuta, yhteiskunnan kannalta vielä merkityksellisempiä asioita ja arvoja. On löydettävä uusia vuorovaikutuksen, yhteistyön ja yhteiselon muotoja. On opittava elämään erilaisuuksien keskellä. On toimittava niin, että yhteiskunnan eheys ja ihmisten yhteenkuuluvuus säilyvät. On tehtävä vuorovaikutusta edistävää kotoutuspolitiikkaa.

Se edellyttää aivan uutta, aiempaa joustavampaa tapaa ajatella yhteisöstä nimeltä Suomi – siitä mitä on olla suomalainen, eurooppalainen tai esimerkiksi helsinkiläinen. Sosiologi Robert Putnamin mukaan monimuotoisessa yhteiskunnassa on luotava UUSI ME – päivitetty käsitys yhteisöstä ja sen jäsenyydestä.

Selvitys nostaa esiin yhteiskunnan sosiaalisen koheesion keskeisen tarpeen. Se myös osoittaa, kuinka kotouttaminen ei ole vain maahanmuuttajia vaan jokaista kansalaista koskeva asia.

Suomalaisuus on aina ollut kulttuurien sekoitus. Yksi osa idästä ja toinen lännestä, kolmas etelästä. Tänään suomalaisuus on entistä monimuotoisempaa ja värikkäämpää.

Kotoutuminen on haaste itse kullekin, että käsitämme kansallisen identiteettimme UUSI ME -ajattelun pohjalta. Suomalainen voi olla kuka tahansa, joka tuntee itsensä suomalaiseksi ja haluaa sellainen olla.

Pohjimmiltaan maahanmuuttajien kotouttamiskeskustelussa on ennen kaikkea kyse kantasuomalaisista. Meidän kotoutumisestamme uuteen me-ajatteluun. Siihen, että elämäntapaamme voivat kuulua yhtä lailla sushi kuin lihapullat ja musiikin.

Nyt tarvitaan kotouttamisen ”yhteiskuntasopimus”. Sitä tämä selvitys haluaa edistää.

Relationships are everything!

Selvityksen on tehnyt suomalaisessa sosiaalityön kentässä jo 1960-luvulta lähtien toiminut ADRA Finland (säätö vuodesta 2010). Selvityksen tekoon ovat osallistu-

neet fil. maist. Pirita Pappinen ja hum. kand. Henna Poti sekä hum. kand. Joonas Timonen, joka on koostanut ja kirjoittanut selvityksen loppuraportin.

ADRA Finland säätiö kiittää lämpimästi kaikkia selvityksessä mukana olleita haastateltuja ja sen valmistumista edesauttaneita henkilöitä.

Helsingissä juhannuksen alla 2016

ADRA Finland säätiö

Kalervo Aromäki
Hallituksen puheenjohtaja

Heimo Lempinen
Ohjelmajohtaja

TIIVISTELMÄ

Maahanmuuton myötä eurooppalaisten yhteiskuntien, erityisesti kaupunkialueiden väestöstä tulee aiempaa monimuotoisempaa niin etnisyyden, sosioekonomisen taustan, kielitaidon, koulutuksen kuin osaamisen suhteen. Tämä asettaa yhteiskunnille kokonaisvaltaisia taloudellisia, sosiaalisia, kulttuurisia ja poliittisia haasteita. Selvityksessä tarkastellaan näihin haasteisiin vastaamista ja kotoutumisen edistämistä kahdesta näkökulmasta:

1) Toimintakykyä edistävä kotoutumispolitiikka

Toimintakykyä edistävällä kotoutumispolitiikalla viitataan yhteiskunnassa menestymiseen tarvittavien taitojen ja resurssien kehittämiseen. Tähän pyritään järjestämällä maahanmuuttajille kohdennettuja toimenpiteitä ja palveluita, ja toisaalta ulottamalla kotoutumisen edistäminen osaksi kaikkien instituutioiden toimintaa.

2) Vuorovaikutusta edistävä kotoutumispolitiikka

Vuorovaikutusta edistävällä kotoutumispolitiikalla viitataan eri ryhmien välisen yhteistyön ja luottamuksen tukemiseen. Tähän pyritään kehittämällä ihmisten välistä kohtaamista edistäviä rakenteita ja käytäntöjä. Etnisesti monimuotoistuvassa yhteiskunnassa nousee myös tarve uudistetulle kansalliselle identiteetille, jossa erilaisilla ihmisillä ja ryhmillä on mahdollista liittyä osaksi yhteistä kansallista yhteisöä.

Selvityksessä tarkastellaan toimintakykyä ja vuorovaikutusta edistävää kotoutumistoimintaa julkishallinnon, kolmannen sektorin, yksityisen sektorin ja kansalaisyhteiskunnan näkökulmasta. Tekstissä esitellään runsaasti käytännön esimerkkejä eri toimijoiden rooleista ja toiminnasta. Loppupäätelminä annetaan kaksi yleistä ehdotusta:

- Eri toimijoiden välisen yhteistyön monipuolistaminen ja tiivistäminen kotoutumisen edistämisen suunnittelussa, toteutuksessa ja kehittämisessä
- Vuorovaikutuksen edistämisen ottaminen kotoutumista edistävän politiikan painotetuksi ja julkilausutuksi tavoitteeksi

Selvityksen lopussa esitellään näistä teemoista erityisesti Helsinkiin suunnattuja konkreettisia toimintaehdotuksia, joihin olisi mahdollista ryhtyä saman tien.

JOHDANTO: ELÄMÄÄ MONIMUOTOISESSA IMPIVAARASSA

Minulla on aavistus, että loppujen lopuksi maahanmuuttoon ja monimuotoisuuteen liittyvään haasteeseen ei vastata parhaiten tekemällä "heistä" "meitä", vaan pikemminkin luomalla uusi, laajempi käsitys "meistä" – Sopeutuminen monimuotoisuuteen ei tule olemaan helppoa tai nopeaa, mutta se on ponnistelemisen arvoista. Eräs sivilisaatioiden suurista saavutuksista on kykymme luoda aiempaa kattavampia sosiaalisia identiteettejä, luoda uusi "yksi" erilaisista "monista".

Robert Putnam, tutkija

Suomen lainsäädännön mukaan kotoutumisella tarkoitetaan "maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteista kehitystä, jonka tavoitteena on antaa maahanmuuttajalle yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja samalla kun tuetaan hänen mahdollisuuksiaan oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen". Suomessa asuu lukuisia maahanmuuttajataustaisia, jotka ovat kartuttaneet yhteiskunnassa tarvittavia taitoja, luoneet menestyksekkään työuran ja joiden lapset kykenevät helposti ylläpitämään omaa kieltään, suomea. Silti monet heistä ja heidän lapsistaan kokevat syrjintää esimerkiksi nimiensä tai ihonvärinsä vuoksi. Voiko kotoutumisen tällöin luonnehtia onnistuneen?

Tämän ADRA Finland säätiön selvityksen lähtökohta on ajatus maahanmuuton aiheuttamasta perustavanlaatuisesta muutoksesta yhteiskunnassa. Kotoutumista lähestytään usein ennen kaikkea hyvinvointivaltion haasteena, jota ratkotaan esimerkiksi tarjoamalla maahanmuuttajille kielikoulutusta ja työvoimapalveluita. Nämä ovat tärkeitä seikkoja, mutta kotoutuminen on kuitenkin kokonaisvaltaisempi prosessi, joka koskettaa koko yhteiskuntaa.

Helsingin väestörakenne tulee tulevaisuudessa monimuotoistumaan valtavasti. Vielä viisitoista vuotta sitten vain 5,4 prosenttia kaupungin väestöstä oli vieraskielisiä. Vuonna 2015 vastaava luku oli jo 13,5 prosenttia. Viidentoista vuoden kuluttua, vuonna 2030, miltei neljäsosa kaupungin väestöstä tulee arvioiden mukaan olemaan vieraskielistä!¹ EU-maissa siirtolaistaustaisen väestön määrä on kasvanut jopa 30 prosentilla vuoden 2000 jälkeen². Mullistus on ennennäkemätön. Maahanmuuttajaväestö on myös sisäisesti entistä monimuotoisempaa: muuttajat tulevat eri maista, puhuvat eri kieliä, heidän joukossaan on pakolaisia ja kansainvälisten yritysten työntekijöitä, osalla on yliopistotausta, osa ei ole käynyt koulua lainkaan. Yhteiskunnista on kuvailtu tulevan maahanmuuton myötä "super-monimuotoisia"³.

Monimuotoisessa yhteiskunnassa kotoutuminen edellyttää työllistymisen ja kieliosaamisen kaltaisten asioiden lisäksi uusia vuorovaikutuksen, yhteistyön ja yhteiselön muotoja. On opittava elämään erilaisuuksien keskellä siten, että yhteiskunnan eheys ja ihmisten keskinäinen yhteenkuuluvaisuus säilyvät. Se edellyttää uutta, aiempaa joustavampaa tapaa ajatella jaetusta yhteisöstä – siitä, mitä on olla suomalainen, eurooppalainen tai esimerkiksi helsinkiläinen. Sosiologi Robert Putnamin mukaan monimuotoisessa yhteiskunnassa on luotava "uusi me": päivitetty käsitys yhteisöstä ja sen jäsenyydestä.

Näin kokonaisvaltaista kotoutumisen haastetta ei voi säilyttää yksin maahanmuuttajalle tai julkishallinnolle. Kaikki toimijat vaikuttavat kotoutumiseen tavalla tai toisella, ja kotoutuminen koskettaa niin maahanmuuttajia kuin kantaväestöä. Prosessissa tarvitaan molempia osapuolia.

Tässä selvityksessä kotoutumisen edistämistä tarkastellaan kahdesta eri näkökulmasta. Ensimmäinen näkökulma liittyy maahanmuuttajan toimintakykyyn: Kotoutumiseen kuuluu, että maahanmuuttajalla on olennaisia taitoja ja resursseja suomalaisessa yhteiskunnassa elämiseen. Kielitaito, koulutus, ymmärrys yhteiskunnasta, asunto ja hyvinvointi ovat esimerkkejä tällaisista resursseista. Toisessa näkökulmassa kiinnostuksen kohteena on maahanmuuttajan toimintakyky laajempi kokonaisuus: ihmisten välisen vuorovaikutuksen, luottamuksen ja yhteistyön edistäminen etnisesti monimuotoisessa yhteiskunnassa.

Lisäksi selvityksessä hahmotetaan yhteiskunnan eri toimijoille tarjoutuvia rooleja kotoutumisen edistämiseksi. Kotoutuminen on ennen kaikkea maahanmuuttajan prosessi, mutta muutkin vaikuttavat siihen. Eri toimijoita jaotellaan selvityksessä neljään kategoriaan: julkishallintoon (ministeriöt, aluekeskukset, kunnat, virastot, TE-toimistot), kolmanteen sektoriin (järjestöt, yhdistykset, yhteisöt), yksityiseen sektoriin (yritykset, investoijat) sekä kansalaisyhteiskuntaan tai niin kutsuttuun neljanteen sektoriin (yksilöt, yhteisöt, perheet, kansalaisverkostot). Selvityksen konteksti on Helsingissä, mutta siinä tehdyt huomiot on tarkoitettu yleisluontoisiksi.

Selvityksen ensimmäisessä luvussa käsitellään maahanmuuttajapolitiikkaa ja kotoutumista yleisellä tasolla. Toisessa luvussa esitellään tarkemmin kotoutumispolitiikan toimijoita. Kolmannessa ja neljännessä luvussa paneudutaan vuorollaan ensin toimintakykyä ja sitten vuorovaikutusta edistävään kotoutumispolitiikkaan. Viidennessä luvussa pohditaan, millä tavoin toimintakykyä ja vuorovaikutusta edistävää kotoutumispolitiikkaa sekä eri toimijoiden välistä yhteistyötä voitaisiin syventää Helsingissä, ja annetaan käytännön ehdotuksia kotoutumispolitiikan kehittämiseksi.

Miten selvitys toteutettiin?

- 46 toimijan haastattelu
- 13 viranomaista
- 6 kotoutumiskouluttajaa
- 16 kolmannen sektorin toimijaa
- 11 siirtolaista
- 75 järjestön toiminnan vertaileminen Internet-sivujen perusteella
- Kirjallisuuteen perehtyminen

Lukijalle

Selvityksessä on kahdenlaisia tietolaatikoita: toisissa kuvataan visioita ja toisissa käytäntöjä kotoutumisen edistämiseksi.

Visiot

Sinisissä laatikoissa esitellään esimerkiksi toimenpideohjelmia ja tarkastellaan kotoutumispolitiikkaa eri näkökulmista.

Käytännöt

Keltaisissa laatikoissa esitellään yksittäisiä kotoutumista edistäviä malleja ja hyviä käytäntöjä, joita voisi ottaa laajemmin käyttöön.

1. MAAHANMUUTTAJA- POLITIIKKA JA KOTOUTUMINEN

Kaikkien voimavarojen hyödyntäminen talouden ja yhteiskunnan edistämiseksi on nostanut Pohjoismaat maailman kilpailukykyisimpien ja elämänlaadultaan parhaiden maiden joukkoon. Väestöltään pienessä

maassa kykyjä ei ole varaa hukata. Jokaisen ihmisen osaamisen valjastaminen yhteiskunnan hyväksi tulisi olla myös kotoutumisen edistämisen päämäärä. Parhaan osaamisen on valikoiduttava kulttuuritaustoista riippumatta, ja erilaisuutta tulee hyödyntää uusien ajatusten synnyttämisessä.

Kotoutumisessa korostuu vastaanottavan alueen kyky hyödyntää ja täydentää ihmisten osaamista, kohtaamista ja luovuutta. Kaupunkien menestys riippuu tulevaisuudessa siitä, osataanko niissä luoda kaikki asukkaat mukaan sisällyttävä inkluusiivinen kulttuuri. Erilaisten ihmisten yhteen tuominen, yhteistyö, keskusteluyhteyksien löytäminen ja keskinäinen luottamus ovat innovaatioiden ja keksintöjen ytimessä⁴. Tutkimustiedon mukaan erilaisuuden hyväksyvä ympäristö ruokkii mainittuja seikkoja, ja tällaisilla alueilla asuvat innovatiiviset ihmiset vetävät muita luovia ihmisiä puoleensa ympäri maailman⁵.

Tässä valossa kotoutumisen edistämässä on kyse kahdesta asiasta: A) maahanmuuttajan toimintakyvyn ja B) ihmisten välisen vuorovaikutuksen kehittämistä. Maahanmuuttajan toimintakyvyn edistäminen nojaa pitkälti perinteiseen käsitykseen ”kotouttamisesta”*: tavoitteena on antaa maahanmuuttajalle tietoa, taitoja ja tapoja, joita suomalaisessa yhteiskunnassa menestyminen edellyttää. Kotoutuminen näyttäytyy tällöin ennen kaikkea maahanmuuttajan yksilöllisenä prosessina: maahanmuuttajalta uupuu ominaisuuksia, joita hän täydentää. Toimintakykyä edistävää kotoutumispolitiikkaa on toteutettu etupäässä palveluita tuottamalla, kuten julkishallinnon järjestämällä kotoutumiskoulutuksella, jonka tavoite on riittävä suomen kielen taito ja yhteiskunnalliset valmiudet Suomessa elämiseen⁶.

Meidän kotoutumiskoulutuksemme on ollut pitkälti perinteistä luokassa istumista, mikä lähtee liikkeelle puutteen logiikasta – ihmisellä on jotain puutetta, mitä pitää täydentää, eikä niin, että hänellä on jotakin annettavaa.

Haastateltu viranomainen

Eteenpäin katsovat kaupungit rakentavat ympäristöjä, joissa siirtolaiset eivät ainoastaan selviydy, vaan myös menestyvät.

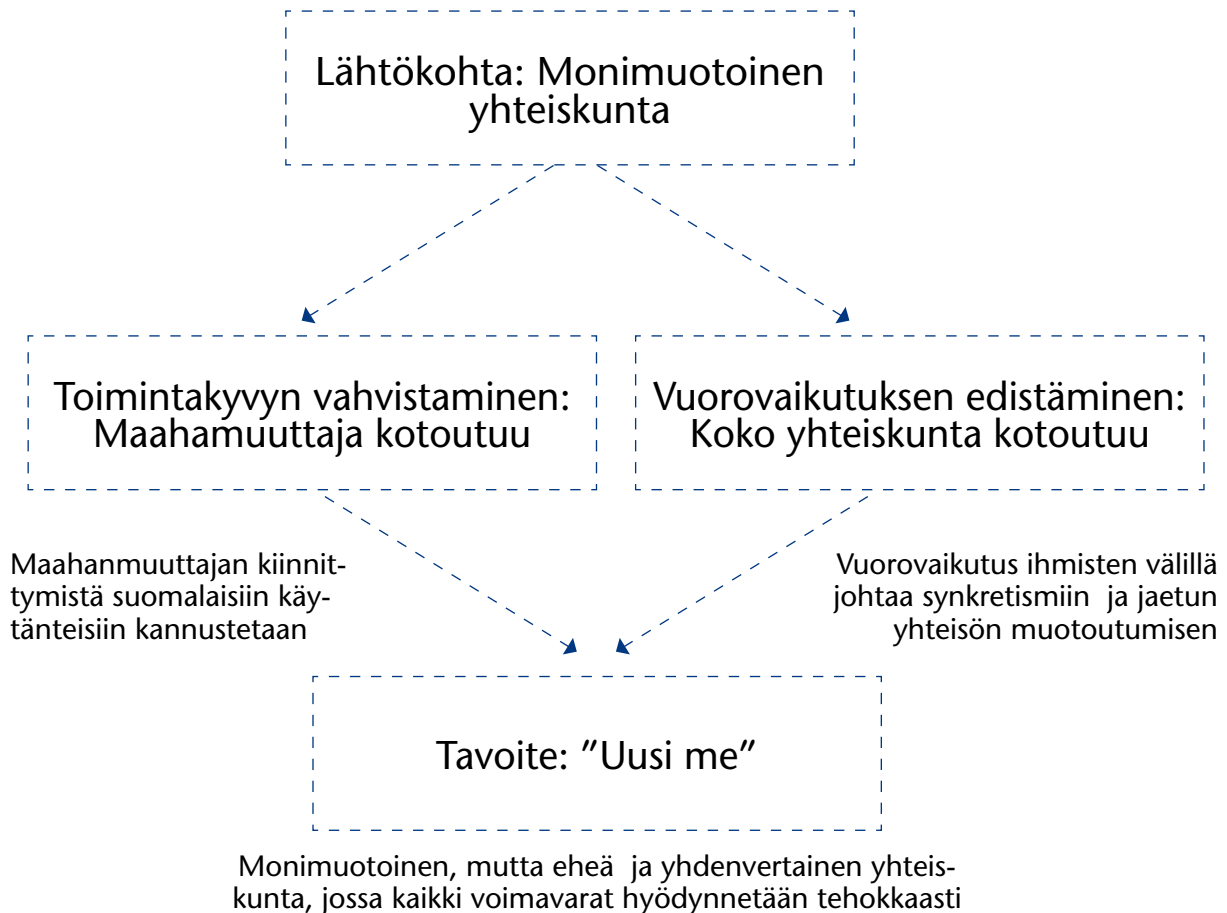
Audrey Singer, tutkija

Vähemmälle huomiolle jäänyt haaste kotoutumisessa on yhteiskunnan jäsenten välisen luottamuksen ja yhteistyön edistäminen. Maahanmuuttajien ja kantaväestön välinen vuorovaikutus ja keskinäisten suhteiden syntyminen on olennaista niin kotoutumisen kuin yhteiskunnan eheyden kannalta. Toimintakykyä tukevien palveluiden ohella on yhtä tärkeää, että kantaväestö kannustaa uusia asukkaita omaksu-

* Tässä selvityksessä maahanmuuttajapolitiikasta käytetään pääsääntöisesti nimitystä kotoutumisen edistäminen. Julkishallinnon toimintaa käsiteltäessä voidaan välillä käyttää nimitystä kotouttaminen. Ero on semanttinen: tässä selvityksessä kotoutumisen edistämistä pidetään sopivampana terminä, koska eri käytäntöjen on ennen kaikkea tarkoitus tukea ja edistää yksilöiden itsenäisiä kotoutumisprosesseja.

maan suomalaiset käytänteet ja sallii heille paikan suomalaisten yhteisössä. Tämä edellyttää myös kantaväestön tukemista monimuotoisessa yhteiskunnassa elämissä. Kotoutuminen osoittautuu tällöin koko yhteiskunnan prosessiksi. Poliitiikan tavoitteena tulisi olla sosiaalisesti eheä ja yhdenvertainen yhteiskunta, jossa kaikki voimavarat otetaan parhaaseen käyttöön. Tärkeä osa prosessia on uuden yhteisöllisen identiteetin rakentaminen, uusi me, mikä sitoo erilaisia ihmisiä yhteen.

Kuva 1. Kotoutumisen edistäminen on toimintakyvyn ja vuorovaikutuksen vahvistamista.

Kotoutumisen on onnistuttava maahanmuuttopolitiikan kehityksestä huolimatta

Keskustelu maahanmuutosta kilpistyy usein kysymykseen siitä, onko maahanmuutto hyvä vai huono asia. Pelkkään maahanmuuton määrään liittyvä keskustelu ei kuitenkaan anna kuvaa siirtolaisuuden kokonaisuudesta.

Suomen siirtolaispolitiikka voidaan karkeasti ottaen jakaa maahanmuutto- ja maahanmuuttajapolitiikkaan⁷. Maahanmuuttopolitiikka (engl. *immigration policy*) säätelee maahantuloa ja maassa oleskelua – esimerkiksi juuri sitä, pitäisikö maahanmuuttoa rajoittaa ja miten se tehtäisiin. Maahanmuuttajapolitiikassa (engl. *integration policy*) on puolestaan kyse vähemmistö- ja kotoutumispolitiikasta – eli siitä, miten kotoutumista edistetään. Maahanmuutto- ja maahanmuuttajapolitiikka ovat yhteydessä toisiinsa, mutta ne ovat kuitenkin kaksi eri asiaa. Tiukan maahanmuuttopolitiikan ei pitäisi johtaa olemattomaan maahanmuuttajapolitiikkaan, eikä resurssien kohdentamisen kotoutumisen edistämiseen tulisi tarkoittaa rajatonta maahanmuuttopolitiikkaa.

Suomen ja Euroopan maahanmuuttopolitiikka kiristyneenä tulevaisuudessa. Esi-

merkiksi taloustieteilijä Paul Collier⁸ on suositellut Euroopalle maahanmuuton hillitsemistä, koska laajamittaisten muuttoliikkeiden pitkän aikavälin sosiaaliset haasteet voivat olla lyhyen aikavälin taloudellisia hyötyjä merkittävämpiä. Globaali ja teknologisesti kehittynyt maailma – jota määrittävät liikkuvuuden helpottuminen, kansainvälinen talous, maiden väliset elintasoerot, väestönkasvu, sodat, konfliktit ja ilmastonmuutoksen aiheuttamat ongelmat – tulee kuitenkin johtamaan lisääntyvään maahanmuuttoon ja aiempaa monimuotoisempiin yhteiskuntiin.

Tämä selvitys keskittyy maahanmuuttajapolitiikkaan ja kotoutumisen edistämiseen – siihen, mitä tulisi tehdä ihmisten jo ollessa Suomessa.

Kotoutumisen edistämisen tulevaisuus: 3 tulevaisuususkon aihetta

Eurooppalaista maahanmuuttajapolitiikkaa on joskus kuvailtu huonosti ennakkoivaksi, reaktiiviseksi ja jopa täysin epäonnistuneeksi. Tilanne ei ole tulevaisuuden suunnan löytämisen suhteen kuitenkaan toivoton, päinvastoin. Aina-kin kolme asiaa valavat tulevaisuususkoa politiikan kehittämisessä:

1) Siirtolaisuus on yhteinen haaste Euroopassa. Jaettu haaste tarjoaa mahdollisuuksia yhteistyöhön ja muiden maiden toimintatavoista oppimiseen.

2) Suomi on maahanmuuton osalta yhä nuorukainen. Esimerkiksi Pohjois-Amerikan, Länsi-Euroopan ja Australian maahanmuuttohistoria ulottuu kauemmas, mikä suo Suomelle mahdollisuuden oppia muiden maiden aiemmista onnistumisista ja virheistä.

3) ”Siirtolaiskriiseistä” seuraa odotettavasti sosiaalisia innovaatioita kotoutumisen edistämiseksi. Turvapaikanhakijoiden määrän nopea kasvu Suomessa vuonna 2015 on nostattanut kotoutumisen kehittämisen julkisen keskustelun polttopisteeseen. Niin Suomessa kuin koko Euroopassa on syntynyt jo lukuisia uusia aloitteita kotoutumisen tehostamiseksi.

7 lähtökohtaa kotoutumisen edistämiseen

1. Selkeästi määritelty kotoutuminen

Mitä kotoutumisella kulloinkin tarkoitetaan? Selkeä määrittely on tärkeää toimenpiteiden suunnittelussa ja niiden onnistumisen arvioimisessa. Työ- ja elinkeinoministeriön Osallisena Suomessa -hankkeen (2011–2013) yhteydessä huomattiin, että esimerkiksi viranomaisilla voi olla keskenään hyvin erilaisia käsityksiä maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen tavoitteista (Karinen 2013).

2. Yhteinen suunta

Onnistunut kotoutuminen edellyttää laajasti jaettua ja selkeää visiota siitä, mihin monimuotoistuva yhteiskunta on oikein menossa. Yhteisen suunnan muodostaminen on suomalaisen maahanmuuttajapolitiikan suuri haaste. Maahanmuuttokeskustelun poleemisuus johtaa helposti monipuolisen analyysin puutteeseen ja tehottomaan toimintaan. Kattavan analyysin ja yhteisen suunnan muotoutuessa yhteiskunnan olisi helpompi harjoittaa päämäärätietoista ja ennakoivaa siirtolaispolitiikkaa.

3. Pitkäjänteisyys

Yhdysvalloissa havaittiin jo 1920-luvulla siirtolaisten sopeutumisen yhteiskuntaan kestävästi kauemmin kuin yhden sukupolven ajan (Borkert et al. 2010). Suomalaistutkimuksissa on huomattu maassa asutun ajan olevan keskeinen tekijä esimerkiksi maahanmuuttajan työllistymisen kannalta (Eronen et al. 2014). Kotoutumisen edistäminen on pitkäaikainen, jopa ylisukupolvinen prosessi.

4. Toimijoiden välinen työnjako

Yhteiskunnan toimijoilla on erilaisia vahvuuksia kotoutumisen edistämiseksi. Kaikkien ei kannata tehdä samoja asioita samalla tavoin, vaan verkostoitua ja ryhtyä yhteistyöhön. Pienet yksittäiset toimijat voivat kehittää tärkeitä innovaatioita, jotka voidaan juurruttaa laajempaan käyttöön.

5. Kansainvälisyys ja muilta oppiminen

Eri maiden ja kaupunkien kokemuksia kartoittamalla voidaan oppia paljon, vaikka käytännöt eivät olisi suoraan sovellettavissa. Suomi voisi paremmin hyödyntää kansainvälisiä verkostoja, jotka liittyvät maahanmuutto- ja kotoutumispolitiikkaan. IMISCOE (*International Migration, Integration and Social Cohesion*) (<https://www.imiscoe.org>) on Euroopan laajin maahanmuuttotutkijoiden verkosto. Euroopan neuvoston *Intercultural cities* -ohjelma (<http://www.coe.int/interculturalcities>) tukee eurooppalaisia kaupunkeja monikulttuurisuuden hallinnoinnissa. Esimerkiksi ICC-ohjelmassa ja kansainvälisellä *Cities of Migration* -sivustolla (<http://citiesofmigration.ca>) esitellään satoja vuosien saatossa kerättyjä käytännön ideoita kotoutumisen edistämiseksi. Suomessa työ- ja elinkeinoministeriö perusti vuonna 2015 kotimaisen kotouttamisen hyvien käytäntöjen pankin. Kansallisilla palkinnoilla olisi mahdollista saada entistä laajempaa näkyvyyttä hyvälle ja monistettaville ideoille.

6. Paikalliset prosessit keskiöön

Kotoutuminen on ennen kaikkea paikallinen prosessi. Kotoutumispolitiikkaa tarkastellaan tästä huolimatta usein kansallisella tasolla, eikä käytännön elämässä kunnissa, lähiöissä, työpaikoilla, kaduilla ja kouluissa. Viime vuosina tutkimus on keskittynyt kuitenkin aiempaa vahvemmin paikallisten prosessien käsitteeseen (Emilsson 2015).

7. Tietoon ja tutkimukseen perustuva kotoutumisen edistäminen

Kotoutumiseen *voidaan* vaikuttaa. Esimerkiksi Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen tekemän tutkimuksen (2014) mukaan maahanmuuttajille tehty kotoutumissuunnitelma paransi heidän tulotasoaan 50 prosentilla kymmenen vuoden seurantajaksolla. Tutkimuksellisen otteen sisällyttäminen kotoutumista edistäviin toimenpiteisiin antaa tietoa siitä, minkälaiset toimet vaikuttavat kotoutumisen eri osa-alueisiin. Tämä mahdollistaa resurssien kohdistamisen oikeisiin toimenpiteisiin. Siksi kotoutumista edistäviin toimintoihin kannattaa sisällyttää jo suunnitteluvaiheessa niiden vaikutusten arviointi ja empiirisen aineiston kartuttaminen.

Kotoutumisen edistämisen kohderyhmät

Kotoutumisesta puhuttaessa on aluksi syytä korostaa Suomen ulkomaalaistaustaisen väestön heterogeenisyyttä. On tarpeen tarkastella, minkälaiset yksilöt ja ryhmät näyttäisivät tarvitsevan eniten tukea kotoutumisessa.

Suomen mittakaavassa poikkeuksellisen laaja

Työterveyslaitoksen, Tilastokeskuksen sekä Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) ulkomaalaistaustaista väestöä vuonna 2014 kartoittanut tutkimus⁹ antaa monessa suhteessa aiempaa myönteisemmän kuvan Suomen ulkomaalaistaustaisen väestön tilanteesta. Esimerkiksi koulutustaso ja työllisyystilanne ovat selvästi parempia kuin aiemmin käytössä olleet rekisteriaineistot ovat antaneet ymmärtää. Suomen tai ruotsin kielen taito on vähintään keskitasoa kolmella neljästä ulkomaalaistaustaisesta. Maahanmuuttajat luottavat pääosin viranomaisiin, palvelujärjestelmään ja ihmisiin. Lähes neljä viidestä kokee, että heitä kohdellaan tasapuolisesti työpaikalla.

Ulkomaalaistaustaisten ryhmien välillä on kuitenkin suuria eroja. Vuonna 2014 kahdella viidestä 25–54-vuotiaasta oli korkea-asteen tutkinto, mutta joka kuudennella koulunkäynti on jäänyt korkeintaan perusasteeseen. Joka neljäs ulkomaalaistaustainen on kokenut saamansa kotoutumispalvelut riittämättömiksi. Nuorille aikuisille ja Suomessa varttuneille maahanmuuttajataustaisille näyttää kasaantuvan turvattomuuteen liittyviä kokemuksia enemmän kuin vanhemmille ja aikuisena Suomeen muuttaneille. He ovat kohdanneet useammin väkivaltaa ja vieraiden ihmisten epäoikeudenmukaista kohtelua kadulla tai muulla julkisella paikalla. He myös uskovat muita harvemmin saavansa apua naapureiltaan, ja heidän luottamuksensa ihmisiin on yleisesti vähäisempää.

Eryityisesti Lähi-idästä ja Afrikasta tulleiden kokonaistilanne on heikompi verrattuna muihin siirtolaisryhmiin. He ovat työllistyneet heikommin, kohtaavat enemmän epätasa-arvoista kohtelua ja kokevat terveysongelmien rajoittavan elämäänsä enemmän. Tilannetta selittää osaltaan se, että pakolaistaustaisten osuus on näissä ryhmissä suuri, mikä antaa usein haastavat lähtökohdat kotoutumiselle¹⁰. Toisaalta samoissa ryhmissä oli paljon yrittäjiksi ryhtyneitä, ja myös ihmissuhteisiinsa tyytyväisten osuus oli yleisempää kuin Suomen koko väestössä.

Työ- ja elinkeinoministeriön tutkimuksen¹¹ mukaan ulkomaalaistaustaisten naisten työllisyys on hyvin alhainen suomalaistaustaisiin naisiin verrattuna, joskin se kohoa maassa asutun ajan myötä. Edellä lainatun Työterveyslaitoksen, Tilastokeskuksen ja Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimuksen mukaan naiset kokevat myös miehiä tiuhemmin terveysongelmia.

Muita haasteita kohtaavia ryhmiä ovat vähän aikaa sitten Suomeen muuttaneet, nuoret aikuiset ja opiskelemaan tulleet, koulunkäyntinsä keskeyttäneet nuoret (joiden osuus oli ulkomaalaistaustaisissa kaksinkertainen suomalaistaustaisiin verrattuna vuonna 2014), varhain perheellistyvät (joiden opiskelun aloittaminen ja työelämään siirtyminen viivästyy reilusti erityisesti naisten kohdalla), peruskoulun päättävät (joilla on havaittu olevan korkea riski jäädä koulutuksen ulkopuolelle) ja vähän koulutetut.

Maahanmuuttajien lapsista tiedetään Suomessa toistaiseksi melko vähän. Kansainvälisten tutkimusten perusteella maahanmuuttajien lapset menestyvät kou-

“Lapsiin, nuoriin ja lapsiperheisiin pitäisi maahanmuuttajien osalta pystyä panostamaan huomattavasti enemmän. Olisi tärkeää, että kun ihmiset tulevat tänne, me pystyisimme huomioimaan koko perheen elämänkulun ja elämänvaiheet paljon paremmin.”

Haastateltu järjestöyöntekijä

lussa keskimäärin kantaväestön lapsia heikommin¹². Merkittävin taustasyynä lasten koulumenestyksessä on vanhempien sosioekonomisen aseman periytyvyys¹³. Maahanmuuttajien kotoutumista ja tulotasoa edistävien toimenpiteiden onkin havaittu johtavan heidän lastensa parempaan koulumenestykseen¹⁴. Lisäksi perheeltä ja ympäröivältä yhteisöltä saatu tuki vaikuttaa lasten suoriutumiseen¹⁵. Niin koulujen, päiväkotien kuin perheiden tukeminen on tärkeää pitkäjänteisen kotoutumisen onnistumisessa. Maahanmuuttajataustaisten ja kantaväestön nuorten oppimistulosten erot ovat kuitenkin Suomessa OECD-maiden suurimpia vielä oppilaiden taustatekijöiden huomioimisen jälkeenkin. Kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa tällainen ero kantaväestön ja maahanmuuttajien lasten suoriutumisessa tulkitaan pääsääntöisesti maahanmuuttajataustaisten oppilaiden erilaiseksi kohteluksi.¹⁶

Haavoittuvia maahanmuuttajaryhmiä

Selvitystä varten haastatellut toimijat määrittivät erityisesti seuraavien ryhmien olevan haavoittavassa asemassa:

- Heikosti koulutetut
- Luku- ja kirjoitustaidottomat
- Yksin lasten kanssa kotona olevat naiset
- Suomeen murrosiässä muuttaneet
- Suomeen yksin muuttaneet alaikäiset
- Turvapaikanhakijat ja pakolaiset
- Kielitaidottomat
- Paperittomat.

2. MAAHANMUUTTAJA- POLITIIKAN TOIMIJA

Tässä luvussa hahmotellaan yhteiskunnan eri toimijoiden rooleja kotoutumisen edistämässä. Toimijat luokitellaan yhteiskuntasektoreittain (julkinen sektori, yksityinen sektori, kolmas sektori ja neljäs sektori).

Kun kotoutumisen edistämässä on mukana koko joukko erilaisia toimijoita, on myös erilaisten visioiden yhteen törmääminen oletettavaa. Kansalaisilla, järjestöillä, elinkeinoelämän toimijoilla, poliittisilla puolueilla ja viranomaisilla voi olla keskenään erilaisia ajatuksia maahanmuutosta ja kotoutumisesta. On tärkeää, että erilaiset visiot onnistutaan tuomaan yhteiseen keskusteluun. Julkishallinnon rooli on keskeinen tässä tehtävässä.

Julkishallinto on jo ryhtynyt kehittämään yhteistyötä. Esimerkiksi työ- ja elinkeinoministeriön vuonna 2015 käynnistämässä kotouttamisen kumppanuusohjelmassa¹⁷ määritellään yhteistyömuotoja kuntien, kansalaisyhteiskunnan, maahanmuuttajien yhteisöjen, yritysten ja muiden organisaatioiden kanssa yhdessä tehtävälle kotouttamistyölle. Ministeriötason ohella yhteistyötä on syytä kehittää eteenpäin erityisesti paikallisesti.

2.1. Julkishallinto

Julkishallinnolla tarkoitetaan valtiollista ja kunnallista hallintoa sekä riippumatonta tuomioistuinlaitosta. Julkishallinto toimii lainsäädännön asettamissa rajoissa sekä tuottaa ja kilpailuttaa muilta hyödykkeitä, tavaroita ja palveluita.

Julkinen sektori on ottanut Suomessa aktiivisen roolin maahanmuuttajan tukemisessa uudessa yhteiskunnassa, ja ”kotouttamisella” viitataan usein nimenomaan kotoutumista edistäviin viranomaistoimintoihin. Ero on selvä verrattuna esimerkiksi Yhdysvaltoihin, jossa kotoutumisen edistäminen on tapahtunut pitkälti yritysten ja kansalaisjärjestöjen toimesta¹⁸.

Viranomaiset toteuttavat kotouttamis- ja maahanmuuttopolitiikkaa kansainvälisellä, kansallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla (kuva 2, s. 17). Kansallisella tasolla (valtiorahallinnossa) määritellään kotouttamisen yleiset periaatteet ja vähimmäisvaatimukset. Alueellisella (maakunta)tasolla seurataan ja kehitetään kotouttamista omalla toimialueella. Käytännön työ tapahtuu ennen kaikkea paikallisella tasolla, mistä vastaavat erityisesti kunta ja TE-toimisto.

Julkishallinnon kotouttamistyötä ohjaa lainsäädäntö, erityisesti laki kotoutumisen edistämisestä¹⁹. Kotoutumislaki määrittelee maahantulon alkuvaiheen palveluita ja viranomaisten vähimmäisvaatimuksia kotoutumisen edistämiseksi. Maahanmuutto muodostaa erityisesti paikalliselle hallinnolle kuitenkin lainsäädännön vähimmäisvaatimuksia kokonaisvaltaisemman haasteen. Maahanmuutto vaikuttaa koko paikallisrakenteeseen – niin väestöön kuin instituutioihin, kuten varhaiskasvatukseen, kouluihin, terveydenhuoltoon ja asuntopolitiikkaan.

Haastatellut viranomaiset ja kotoutumiskouluttajat arvioivat kotoutumista tukevan viranomaisjärjestelmän toimivan Helsingissä pääosin hyvin. Hallintoalueiden vastuut saattoivat jakaantua vielä 1990-luvulla sekavasti virastojen välillä, mutta 2010-luvulle tultaessa järjestelmä on vakiintunut ja vastualueet selkiytyneet. Viranomaisten kokemus monikulttuurisesta toimintaympäristöstä on kasvanut, ja kotouttamistoimia on kehitetty vuosien aikana. Monien haastateltavien mielestä

Kuva 2. Julkishallinnon kotouttaminen (Lähteet: <http://www.kotouttaminen.fi>; <http://www.hel.fi>)

Kansainvälinen taso

- **Kansainväliset sopimukset** (esim. Dublin-sopimus, Geneven pakolaissopimus)
- **EU** (vapaa liikkuvuus, EU:n säännökset ja suositukset, rahoitusta kotoutumista edistäviin toimenpiteisiin)

Kansallinen taso

- **Työ- ja elinkeinoministeriö:** kotouttamisen kansallinen ohjaus
- **Kotouttamisen osaamiskeskus (TEM):** kotoutumistyötä tekevien tukeminen ja kotouttamisen arvioinnin kehittäminen
- **Sisäministeriö ja ministeriön yhteydessä toimiva maahanmuuttovirasto:** maahanmuuttopolitiikan koordinointi
- **Etnisten suhteiden neuvottelukunta (ETNO):** vuorovaikutuksen ja hyvien suhteiden edistäminen eri ryhmien välillä
- **Opetus- ja kulttuuriministeriö, sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö ja ympäristöministeriö**

Alueellinen taso

- **Elinkeino-, liikenne ja ympäristökeskukset (ELY):** kuntien ja TE-toimistojen tukeminen, työvoimakoulutuksena tarjottavan kotoutumiskoulutuksen hankinnat, pakolaisten kuntaan osoittaminen
- **Aluehallintavirastot (AVI):** maahanmuuttajien huomioiminen viraston toimialaan kuuluvissa toimenpiteissä

Paikallinen taso

- **Kunnat:** paikallistason yleis- ja yhteensovittamisvastuu kotoutumisen edistämisessä, jonka lisäksi kunnalla tulee olla nelivuotiskausittain tarkastettava kotouttamisohjelma (Helsingin kaupungin kotouttamisohjelma on laadittu vuosille 2013–2016)
- **TE-toimisto:** työttöminä työnhakijoina olevien maahanmuuttajien kotoutumista tukevat palvelut

Paikallistason toimijoita Helsingissä:

Maahanmuutto- ja työllisyyspalveluiden yksikkö	Maahanmuutto-yksikkö	Maahanmuutto- ja kotouttamisasioiden neuvottelukunta	Virastot ja instituutiot	Uudenmaan TE-toimisto
<ul style="list-style-type: none">• Kaupungin maahanmuutto-politiikan strateginen suunnittelu	<ul style="list-style-type: none">• Pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden alkuvaiheen palvelut	<ul style="list-style-type: none">• Kaupungin maahanmuuttajapalveluiden kehittäminen• Yhdenvertaisuuden edistäminen kaupungin hallintotavoissa	<ul style="list-style-type: none">• Maahanmuutto vaikuttaa yleisesti kaikkien kaupungin instituutioiden toimintaan (esimerkiksi koulut, terveydenhuolto, sosiaalipalvelut, asuminen ja poliisi)	<ul style="list-style-type: none">• Koulutusyksikkö hallinnoi kotoutumiskoulutusta• Ei erillisiä palvelulinjoja maahanmuuttaja-asiakkaille, mutta palvelulinjoilla on kotoutumispalveluihin erikoistuneita asiantuntijoita

palvelutuotannon taustalla oleva resurssipula kuitenkin vaikeuttaa kotoutumisen edistämistä, ja joidenkin järjestötoimijoiden mukaan julkisen sektorin tehtäviä jää käytännössä kolmannen sektorin paikattavaksi. Tutkija Pasi Saukkosen²⁰ mukaan suomalaisen kotouttamispolitiikan suuria haasteita onkin juuri kansallisen tason strategisten tavoitteiden käytännön toteuttaminen kunnissa.

Helsingin kaupungin kotouttamisohjelmaa vuosille 2013–2016 esitellään lyhyesti sivulla 18 olevassa laatikossa. Kotoutumisohjelmaan sisältyy monia työllisyyteen, palveluihin, koulutukseen, maahanmuuttajien osallisuuteen ja kaupunkiorganisaation monimuotoisuuteen liittyviä tavoitteita.

Helsingissä kaupunginhallintoon on perustettu erillinen maahanmuutto- ja kotouttamisasioiden neuvottelukunta, jonka tavoitteena on edistää yhdenvertaisuutta kaupungin hallintotavoissa. Neuvottelukunnan jäsenistö muodostuu tätä nykyä ainoastaan poliittisten puolueiden edustajista. Neuvottelukunnan toimintaan voisi sisällyttää myös muita toimijoita, kuten monikulttuurisuus- ja maahanmuuttojärjestöjä, työhallinnon edustajia ja uskonnollisia yhteisöjä. Näin on tehty esimerkiksi Espoossa ja Vantaalla.²¹

2.2. Kolmas sektori

Kolmannen sektorin toimijat ovat järjestöjä, yhdistyksiä ja yhteisöjä, jotka edustavat järjestäytyneitä ja voittoa tavoittelematonta kansalaistoimintaa. Suomea on joskus kutsuttu yhdistysten maaksi, millä on viitattu sekä yhdistysten määrään – pelkästään Helsingissä on noin 22 000 rekisteröityä yhdistystä²² – että niiden roo-

Maahanmuutto ja monimuotoisuus Helsingissä 2013–2016: Helsingin kaupungin kotouttamisohjelma

Helsingin kaupungin kotouttamisen toimenpideohjelma on laadittu vuosille 2013–2016. Ohjelmassa käsitellään kotouttamispolitiikan lähtökohtia ja eritellään toimenpiteitä kaupungin kotouttamistavoitteiden toteuttamiseksi. Ohjelman mukaan kaupungin maahanmuuttajapolitiikan lähtökohdat ovat kaikkien asukkaiden mahdollisuus tuntea itsensä helsinkiläisiksi sekä maahanmuuttajien aktiivinen osallisuus yhteiskunnassa. Tärkeimmät maahanmuuttajapolitiikan päämäärät ovat ohjelman mukaan a) nopea työllistyminen osaamista vastaaville aloille, b) mielekkäät urapolut ja c) lasten ja nuorten koulutusurat. Läpäisevänä periaatteena on, että maahanmuuttajat osallistuvat heitä koskevaan päätöksentekoon sekä palveluiden kehittämiseen ja tuottamiseen, muun muassa järjestötoiminnan kautta.

Ohjelmassa on listattu yhdeksän toimenpidekokonaisuutta: 1. työllistyminen ja koulutus, 2. lasten ja nuorten koulutus, 3. perheiden tuki osana koulutusuria, 4. ikääntyneet maahanmuuttajat, 5. vapaa-ajan palvelut, 6. ruotsinkielinen kotoutuminen, 7. toimintaohjelmat, 8. monimuotoisuuden tukeminen kaupunkiorganisaatioissa sekä 9. maahanmuuttajien osallisuuden vahvistaminen järjestöyhteistyöllä. Ohjelma sisältää yhteensä 33 yksittäistä toimenpidettä. Vastuualueet jakautuvat monille eri hallinnonaloille, mutta pääasialliset vastuutahot ovat kaupunginkanslian elinkeino-osasto (16 vastuualuetta) ja opetusvirasto (12 vastuualuetta).

Ohjelman pääpaino on työllistymisen ja koulutuksen edistämisessä (kohdat 1–3). Lisäksi monimuotoisuuden huomioiminen kaupungissa on nostettu ohjelmassa tavoitteeksi (kohdat 5, 8, 9). Ohjelmassa pyritään esimerkiksi vahvistamaan henkilöstön osaamista monimuotoistuvan yhteiskunnan tarpeisiin ja uudistamaan kaupungin rekrytointikäytänteitä. Ihmisten välisen rauhallisen yhteiselon ja sosiaalisen eheyden edistäminen kaupungissa voisi olla tulevassa ohjelmassa vielä vahvemmin painotettuna.

Lue lisää: Helsingin kaupunki 2013

liin. Yhdistykset ovat olleet Suomessa tärkeitä yhteiskunnallisia toimijoita, mikä koskee myös kotoutumisen edistämistä.

Kolmannen sektorin merkityksen uusi kasvu alkoi Suomessa 1980-luvulla, kun järjestöt alkoivat toimia aiempaa vahvemmin valtion palveluiden paikkaajina ja korvaajina²³. Lisääntyvään palvelutuotantoon on joskus viitattu termillä ”uusi kolmas sektori”²⁴. Kolmannen sektorin toiminta on kehittynyt vähitellen tarpeiden mukaan, mikä on johtanut suhteellisen hajanaiseen, lyhytaikaisesta ja epävarmas-
ta rahoituksesta riippuvaan toimijajoukkoon²⁵.

Kolmas sektori on tunnustettu toimija, mutta käytännön yhteistyö edellyttää lisäkehittämistä

Sisäministeriön sekä työ- ja elinkeinoministeriön²⁶ mukaan ”kansalaisyhteiskunnan ja järjestöjen – – kytkeminen mukaan kotouttamistyöhön on tärkeä kotouttamispolitiikan perusta.” Ministeriöiden mukaan järjestöillä on merkittävä rooli palveluiden täydentäjinä ja viranomaisten kumppaneina. Helsingin kaupungin

”Järjestöjen mukaan ottamisesta kotouttamiseen on puhuttu jo vuosia. Kolmannen sektorin kenttä on niin laaja, että siinä keskustelussa puhutaan myös sekaisin erilaisista järjestöistä – kuten etnisistä järjestöistä, joilla voisi olla oma rooli oman etnisen ryhmän kotouttamisessa, ja toisaalta järjestöistä, joista osa toimii hyvin ammattimaisesti, jos ajatellaan vaikka Väestöliittoa tai SPR:ää. Järjestöt ovat niin erityyppisiä, että on vaikea sanoa tarkasti, mikä niiden rooli on.”

Haastateltu kotoutumiskouluttaja

kenään päällekkäisenä. Kolmannen sektorin kanssa tehtävää yhteistyötä vaikeuttaa järjestöjen ja yhdistysten suuri määrä ja viranomaisten vajavainen tieto alueen toimijoista. Kolmas sektori ei muodosta hierarkkista ja hallittavaa kokonaisuutta, vaan sirpaleisen ja monimuotoisen ryppään. Järjestöt syntyvät alhaalta–ylös-periaatteella, niitä perustetaan spontaanisti ja usein välittömään tarpeeseen vastaten. Kolmannen sektorin monimuotoisuutta on jäsennettävä ja jaoteltava tarkemmin.

Tapoja jäsentää kolmannen sektorin toimintaa

Kolmannen sektorin toiminta voidaan jakaa perus- ja palvelutoiminnaksi²⁷. Perustoiminta on yhdistyksen yleishyödyllistä, usein omille jäsenille suunnattua toimintaa. Palvelutoiminta on puolestaan vastikkeellista ja suunnattu jäsenistöä laajemmalle joukolle. Järjestöjen toiminta voi perustua joko vapaaehtoistyöhön tai rahoituksen turvin palkattuun henkilöstöön. Rahoitus voi koostua esimerkiksi hanketuesta, palvelumyynnistä tai omasta rahoituksesta. Järjestöjen yleisin toimintatapa on useimmissa tapauksissa kuitenkin vapaaehtoistyö.

Perustoiminta

Monien haastateltujen mukaan järjestöjen vahvuus kotoutumisen edistämässä näkyy niiden arkisessa ja konkreettisessa toiminnassa. Järjestöillä on ruohonjuuritason verkostoja ja luotettu asema, mikä tarjoaa niille valmiuksia toimia ihmisten ja yhteiskunnan instituutioiden välissä. Järjestötoimintaan osallistuvat maahanmuuttajat oppivat suomea ja arkitaitoja sekä tutustuvat kantaväestöön.

Järjestöjen perustoiminta on kuitenkin tärkeää myös laajemmin. Yhdistykset ja yhteisöt tarjoavat ihmisille vertaisyhteisöjä, kollektiivisen identiteetin rakennuspalikoita sekä tapoja olla yhteiskunnan aktiivinen jäsen. Tutkimustiedon²⁸ mukaan etnisten yhteisöjen tuki vaikuttaa etenkin muuton ensimmäisinä vuosina positiivisesti esimerkiksi turvapaikanhakijoiden hyvinvointiin ja mielenterveyteen. Haastatellun viranomaisen mielestä maahanmuuttajien parissa tarvittaisiin lisää juuri arkisen tekemisen ja vuorovaikutuksen mahdollistavaa toimintaa, jossa maahanmuuttaja on enemmän kuin pelkkä palvelun kohde:

”Eräs järjestöjen vahvuuksista on, että maahanmuuttajilla on mahdollisuus osallistua niissä ihan arkistenkin asioiden tekemiseen. Sellaisen toiminnan järjestäminen voi olla tärkeää jollekin järjestölle, mutta viranomaiset eivät siihen

kerta kaikkiaan pysty. Me olemme huolissamme juuri siitä, että meillä ei ole toimintoja, joissa pääsee osallistumaan.”

Palvelutoiminta

Palveluita tarjoava kolmannen sektorin toimija on viime kädessä markkinoiden piirissä, mikä edellyttää kustannustehokasta organisaatiota ja hyvin markkinoituja palvelupaketteja. Olennaiseksi kysymykseksi nousee, pystyykö toimija tuottamaan yhteiskunnalle tärkeitä palveluita edullisesti.

Haastateltu virkamies piti ongelmana, että järjestöt voivat kehittää palveluita hankerahoituksella selvittämättä, mikä palveluiden kysyntä olisi rahoituksen päätyttyä. Lisäksi toiminnan pitkäjänteinen kehittäminen empiirisiä tuloksia keräämällä ja arvioimalla voi olla hankkeissa vähäistä. Järjestöjen palvelutoiminta nähtiin pahimmillaan julkishallinnon tulonsiirtona kolmannelle sektorille, ei niinkään ammattimaisena palveluntarjontana.

Kolmannen sektorin toimintalogiikka ei voi nojata kuitenkaan pelkkään kustannustehokkuuteen, vaan niiden voima on usein puhtaasti avuntarpeeseen vastaisemissa tai esimerkiksi poliittisessa vaikuttamisessa. Esimerkiksi seurakuntien ja uskonnollisten yhteisöjen työ perustuu usein myötätuntoon ja rinnalla kulkemiseen pohtimatta erityisiä mitattavia tavoitteita. Seurakunnat ovat vahvoja sosiaalisia toimijoita, joiden toimintaa leimaa kokonaisvaltainen tapa kohdata ihminen. Tämän lähestymistavan myötä ne eivät tarjoa vain aktiviteetteja, vaan ennen kaikkea yhteisön, mikä on olennaista kotoutumisen kannalta.

Kolmannen sektorin toimijoiden ei ole järkevää suuntautua samanlaiseen palvelutuotantoon julkisen sektorin kanssa. Haastatellun viranomaisen mukaan järjestöjen kannattaisi tavoitella uusia näkökulmia kotoutumisen edistämiseen omien vahvuksiensa pohjalta. Kolmannen sektorin eduiksi nähtiin haastatteluissa esimerkiksi vapaaehtoisten määrä, luotettavuus ja notkeus suhteessa byrokraattiseen hallintoon.

Järjestöille ja yhteisöille ajoittain lankeava rooli palveluiden korvaajana voi vaikeuttaa uusien näkökulmien kehittämistä. Haastateltu järjestötoimija näki julkishallinnon resurssipulan ajavan järjestöt paikkaamaan yhteiskunnan palveluaukkoja, jolloin mahdollisuuksia uuden keksimiseen ei juuri jää:

”Järjestöjen tulee nimenomaan tarjota palvelutuotannolle vaihtoehtoja ja tukea. On huolestuttavaa, jos järjestöille valuu selkeitä viranomaistehtäviä. Kotoutumisen edistämisen tulisi olla tiettyihin raameihin asti julkishallinnon tehtävä, mutta nyt järjestöillä on esimerkiksi kieliopetusta, koska sitä järjestetään niin puutteellisesti. Sama koskee sosiaali- ja terveyspalveluita. Niiden pitäisi pystyä huolehtimaan kaikkien kansalaisten palveluista, mutta kulttuuriset ja kielelliset pulmat estävät monia käyttämästä niitä.”

Haastateltu viranomainen

Kolmannen sektorin palvelutoiminnan vahvuuksia

- **Vapaaehtoiset:** Taloustutkimuksen (Kansalaisareena ry 2015) mukaan 1,4 miljoonaa suomalaista tekee säännöllisesti vapaaehtoistyötä – siis reilusti yli neljäsosa suomalaisista! Kolmas sektori on tärkeä vapaaehtoistyön kanavoija ja koordinoija.
- **Kulttuurisensitiivisyys:** Järjestöillä on usein resursseja kulttuurisensitiivisten ja erityisryhmille räätälöityjen palveluiden tuottamiseen.
- **Luotettavuus:** Järjestöillä, erityisesti maahanmuuttajien omilla järjestöillä, on verkostoja ja luottamusta maahanmuuttajien parissa. Yhteistyön avulla voitaisiin lisätä viranomaispalveluiden tavoitavuutta.
- **Notkeus suhteessa byrokraattiseen hallintoon:** Järjestöt vastaavat suoraan avuntarpeeseen määrittelemättä, kuka on oikeutettu apuun: Kolmas sektori ei ole sidottu samoihin byrokraattisiin rajoituksiin kuin julkishallinto. Haastatellun viranomaisen mukaan esimerkiksi paperittomien siirtolaisten ja liikkuvan väestön tukeminen on jäänyt pääasiassa kirkkojen, järjestöjen ja yksittäisten kansalaisten aloitteiden varaan, koska julkishallinto ei ole tarttunut asiaan.

Suosituksia järjestöille yhteistyön kehittämiseen julkishallinnon kanssa

- Ota selvää, miten paikallinen hallinto toimii kotoutumisen edistämiseksi.
- Kehitä strategia paikallishallinnon kanssa tehtävän yhteistyön kehittämiseksi.
- Tunnista paikallishallinnosta ne, jotka ymmärtävät ja tukevat järjestöjen työtä.
- Pyri vaikuttamaan julkishallinnon politiikan tavoitteisiin.
- Älä tyydy vain kuvaamaan ongelmia, vaan ehdota realistisia suunnitelmia niiden ratkaisemiseksi.
- Ilmaise selvästi, mitä paikallishallinto voisi tehdä tukeakseen järjestöjä.
- Ilmaise selvästi, mitä järjestöt voivat tehdä tukeakseen paikallista hallintoa.
- Kannusta paikallista hallintoa edistämään maahanmuuttaja-asukkaiden kansalaisaktiivisuutta.
- Korosta järjestöjen suurinta voimavaraa: hyviä suhteita ihmisiin ja yhteisöihin.

Muokattu: The Maytree Foundation 2012

2.3. Yksityinen sektori

Yksityisellä sektorilla viitataan yksityiseen omistukseen ja yritystoimintaan. Elinkeinoelämä ja yksityinen sektori voisivat olla monin tavoin merkittävämmässä asemassa kotoutumisen edistämiseksi. Kotoutumispolitiikassa onkin havaittavissa merkkejä suuntautumisesta elinkeinopolitiikkaa kohti. Esimerkiksi Helsingissä maahanmuuttopolitiikan strategisesta suunnittelusta vastaava yksikkö toimii tätä nykyä osana kaupunginkanslian elinkeino-osastoa²⁹.

Maahanmuuttajat luomassa lisäarvoa

On vanhanaikaista ajatella muuttoliikkeen tuoman lisäarvon olevan kiinni ainoastaan huippuosajien houkuttelusta Suomeen. Maahanmuuton määrän kasvaessa on koko uusi väestö kiinnitettävä aiempaa laajemmin osaksi työelämän, yritystoiminnan ja yhteiskunnan prosesseja. Kansallisen maahanmuuttajapolitiikan tavoitteena tulisi olla erityisesti vaikeassa asemassa olevien sitominen yhteiskunnan elin-

Maahanmuuttajien inhimillisen ja sosiaalisen pääoman hyödyntäminen osaamisperusteisessa taloudessa

Tutkija Mika Raunio (2015) tarjoaa tärkeän näkökulman kotoutumispolitiikan kehittämiseen työ- ja elinkeinoministeriön raportissa Innovaatiotalouden maahanmuuttopolitiikka. Raportin valossa maahanmuuttajapolitiikan painopiste tulisi siirtää sosiaalipoliittisesta näkökulmasta yhä vahvemmin kohti elinkeinopolitiikkaa. Se tarkoittaa joidenkin maahanmuuttajapolitiikan lähtökohtien muuttamista:

- 1) Sosiaalipoliittisen tai jopa turvallisuuspoliittisen haasteen sijaan on korostettava maahanmuuttoa resurssina.
- 2) Työperusteisten huoltosuhteenkorjausnäkemysten sijaan on korostettava maahanmuutosta saatavan lisäarvon merkitystä.
- 3) Huippuosaajien houkuttelun sijaan on korostettava vastaanottavan alueen kykyä täydentää ja hyödyntää maahanmuuttajien mukanaan tuomaa ammatillista ja kulttuurista osaamista sekä sosiaalisia verkostoja.

keinotoimintaan. Yliopistot ja suuryritykset työllistävät jo huippuosaajia, jolloin politiikan todelliseksi tehtäväksi nousee avoimen ympäristön rakentaminen, jonka puitteissa muutkin voivat hyödyntää osaamistaan³⁰.

Uuden väestön parista löytyy toimeliaisuutta. Maahanmuuttajat hakevat töitä kantaväestöä ahkerammin³¹, ja heidän yrittäjyytensä on kasvanut maahanmuuttoa nopeammin. Vuonna 2000 Suomessa oli reilut 2 400 ulkomaalaistaustaista yrittäjää, ja vuonna 2012 määrä oli yli kolminkertaistunut. Maahanmuuttajat lisäävät erityisesti pienyritysten kansainvälistymispotentiaalia, ja he käyttävät verkostojaan yritystoiminnan kansainvälistämiseksi kantaväestöä ahkerammin³². Myös Suomessa maahanmuuttajayrittäjien yhteistyö ulkomailla toimivien yritysten kanssa on kantaväestöä yleisempää³³. Maahanmuuttajilla on lähtöalueiden paikallistuntemusta, paikallisia kontakteja ja ymmärrystä paikallisesta liiketoimintaympäristöstä, mitä tulisi hyödyntää aiempaa systemaattisemmin ja tavoitteellisemmin.

Yritykset kehittämässä kotoutumista

Maahanmuuton ja kotoutumisen haasteisiin on mahdollista vastata myös yritystoiminnalla. Jo nyt yksityiset yritykset tarjoavat esimerkiksi kotoutumiskoulutusta, jota julkishallinto ostaa. Kilpailu ja yrittäjähenkisyys kotoutumispalveluiden markkinoilla voivat kannustaa uusiin ja tuoreisiin ratkaisuihin.

Kotoutumisen edistämistä yritystoiminnan keinoin on pidetty myös ongelmallisena: pahimmassa tapauksessa yritysten on nähty tarjoavan huonolaatuisia palveluita, joiden ainoa tarkoitus on tuottaa omistajilleen voittoa, eikä niinkään auttaa asiakasta. Yritystoimintaa ei kuitenkaan

”Haluamme perustaa vastaanottokeskuksen, mikä tietysti edellyttää maahanmuuttoviranomaisten ja kaupungin tukea. Haluamme edistää tätä mallia koko maahan. Osittain tämä on vastaveto sille keskustelulle, jossa on pohdittu, onko oikein tehdä bisnestä turvapaikanhakijoilla. Meillä on se ajatus, että asioita voi viedä eteenpäin niin, että kaikki voittavat.”

Nora Ojala, Refuhome Oy (Yle 17.11.2015)

ole hedelmällistä tarkastella vain ja ainoastaan rahallisen tuoton maksimoimiseen tähtäävänä. Yhteiskunnallinen yrittäjäyys (engl. *social enterprise*) on hyvä esimerkki yhteiskunnallisten haasteiden ratkomisesta yritystoiminnalla³⁴. Se eroaa myös kolmannen sektorin palvelutoiminnasta, joka voi perustua usein palvelumyynnin sijaan pikemminkin yksittäisiin hankerahoituksiin. Jako ”tavallisiin” ja yhteiskunnallisiin yrityksiin ei kuitenkaan ole aina edes tarkoituksenmukaista, kun yhä useammat yritysideoit perustuvat ylipäänsä yhteiskunnan ongelmien ratkomiseen. Jaottelujen sijaan olennaista on tunnistaa yritystoiminnan ja -kulttuurin potentiaali kotoutumisen edistämiseksi.

Investointeja kotoutumisen edistämiseen

Yksityisen sektorin investointeja voisi kanavoida kotoutumista edistävien toimenpiteiden kehittämiseen. Tuore esimerkki yksityisen rahan sijoittamisesta yhteiskunnan ja yhteisen hyvän kehittämiseen on vaikuttavuusinvestointi-malli (engl. *impact investing*), jota käsitellään tarkemmin alla olevassa laatikossa. Vaikuttavuusinvestoinnissa siirrytään pelkkien yhteiskunnallisten suoritteiden ostamisen sijaan yhä vahvemmin toimenpiteiden tuloksista maksamiseen. Rahoitusmallin dynamiikka eroaa jossain määrin esimerkiksi julkisista hankerahoista, joissa tulostavoitteellisuus ei ole aina välttämättä erityisen korostunut.

Vaikuttavuusinvestointi uutena rahoitusinstrumenttina

Vaikuttavuusinvestointi (engl. *impact investing*) on rahoitusmalli yksityisen pääoman kanavoimiseksi hankkeisiin, joilla tavoitellaan yhteiskuntaa hyödyttäviä ja yhteistä hyvää edistäviä vaikutuksia. Kansainvälisesti mallia on hyödynnetty niin nuorisotyöttömyyden ja kodittomuuden ehkäisemisessä kuin lasten kouluvalmiuksien edistämiseksi.

Sijoittajan näkökulmasta vaikuttavuusinvestointihankkeissa on ensiarvoista rahoitettavan hankkeen vaikuttavuus. Investoinneille maksetaan tuottoa ainoastaan, mikäli ennalta asetetut tavoitteet saavutetaan. Tavoitteiden asettaminen ja suoritusten onnistumisen mittaaminen ovat vaikuttavuusinvestoinnissa ensiarvoisia. Onnistuessaan hankkeet ovat win-win-tilanteita, joista hyötyvät niin sijoittajat, julkishallinto kuin hankkeiden kohderyhmät.

Eräs vaikuttavuusinvestoinnin toteutusmuoto on tulosperusteinen rahoitusso-
pimus eli niin sanottu *Social Impact Bond* (SIB). Mallissa sijoittaja investoi yhteiskunnallista ongelmaa ratkovaan hankkeeseen ja julkinen sektori maksaa sijoittajille tuottoa todennetuista tuloksista. Sijoittaja kantaa kuitenkin hankkeen riskit: ellei hanke tuota tavoiteltuja tuloksia, se on sijoittajan tappio. SIB-mallia on hyödynnetty myös kotoutumisen edistämiseksi. Belgiassa käynnistettiin vuonna 2014 vaikuttavuusinvestointihanke nuorten maahanmuuttajien työllisyyden edistämiseksi. Suomessa Sitra sekä työ- ja elinkeinoministeriö valmis-
televat myös SIB-hanketta maahanmuuttajien työllistymisen tehostamiseksi.

Lue lisää: <http://www.sitra.fi/talous/vaikuttavuusinvestoiminen>;
<http://www.evpa.eu.com/uncategorized/a-belgian-premiere-a-social-impact-bond-to-tackle-unemployment-in-brussels>

2.4. Neljäs sektori

Neljännellä sektorilla viitataan yksilöiden, yhteisöjen ja perheiden väliseen epäviralliseen toimintaan. Se voi olla ihmisten välistä vastavuoroista auttamista, palvelusten vaihtoa tai tavallista arkista vuorovaikutusta. Naapuriapu, kansalaisliikkeet ja ravintolapäivät ovat esimerkkejä kansalaisyhteiskunnan aktiivisuudesta, jossa ihmiset toimivat itseorganisoituvasti heille tärkeiden asioiden puolesta. Kansalaiset ottavat sen myötä joitakin aikaisemmin edustukselliselle päätöksenteolle, julkishallinnolle ja kolmannelle sektorille kuuluneita tehtäviä itselleen. Ihmisten aktiivisuus tai toimeliaisuus ei toteudu enää välttämättä perinteisen politiikan, järjestötyön tai edes työssäkäymisen alueella, vaan aivan uusilla tavoilla. Tärkeä osa neljännen sektorin merkityksen nousua ovat olleet sosiaalinen media ja uudet viestintäteknologiat sekä niiden mahdollistama uusi yhteisöllisyys ja nopeat organisoitumisen tavat³⁵.

Kansalaisyhteiskunnassa kotoutumisen edistäminen tapahtuu ainakin kahdella tasolla: 1) arkisessa vuorovaikutuksessa ja 2) sosiaalisten innovaatioiden avulla. Vapaaehtoiset kansalaistoimijat reagoivat usein ensimmäisten joukossa nouseviin yhteiskunnallisiin ongelmiin ja tarpeisiin. Uudet ratkaisut ovat usein joustavia ja suoraan tarpeeseen vastaavia, ja niiden syntymistä leimaa spontaanius ja rivakka kehitys³⁶. Kotoutumisen kannalta olennaisinta on kuitenkin jokapäiväinen kanssakäyminen kantaväestön ja uuden väestön välillä, mitä käsitellään tarkemmin luvussa neljä.

3. TOIMINTAKYKYÄ EDISTÄVÄ KOTOUTUMISPOLITIikka

Toimintakykyä edistävän kotoutumispolitiikan tehtävänä on kehittää resursseja ja kykyjä, joita maahanmuuttaja tarvitsee yhteiskunnassa toimimiseen. Toimintakykyä pyritään edistämään pääasiassa erilaisten toimenpiteiden ja palveluiden avulla, kuten koulutuksella, asuntopolitiikalla ja terveyspalveluilla. Julkishallinnon lisäksi yhä useammat toimijat osallistuvat toimintakykyä tehostavien palveluiden järjestämiseen.

Maahanmuuttajan toimintakyvyn kehittymistä tuetaan kahdella tavalla: 1) kohdennetuilla kotoutumista edistävillä toimilla ja 2) valtavirtaistamalla kotoutumisen edistäminen koko yhteiskuntaan (engl. *mainstreaming*).

Kohdennetut kotoutumistoimet ovat erikseen räätälöityjä palveluita maahanmuuttajille, joilla on vaikeuksia siirtyä työmarkkinoille, opiskelemaan tai muuten yhteiskunnan aktiivisiksi jäseniksi. Valtavirtaistamisessa tarkoituksena puolestaan on, että kotoutumisen edistäminen huomioidaan yhteiskunnan kaikissa toiminoissa. Pysyvien erillispalveluiden sijaan varsinainen päämäärä on maahanmuuttajan mahdollisimman nopea siirtyminen paikalliseen perusjärjestelmään, mikä on myös esimerkiksi OECD:n suositus³⁷. Tavoitetta on kutsuttu myös normaalipalveluiden periaatteeksi³⁸.

Luvun aluksi käsitellään maahanmuuttajan toimintakykyyn yhteydessä olevia tekijöitä, joihin kotoutumispolitiikalla kannattaa vaikuttaa.

3.1. Toimintakykyyn yhteydessä olevia tekijöitä

Kielitaito

Kielitaito on vuorovaikutuksen lähtökohta ja tärkeä osa kansalliseen yhteisöön kuulumista. Seuraavat asiat on hyvä huomioida kielitaidon edistämiseksi:

1. Vaikka kielenoppiminen on osaksi yksilöllinen prosessi, oppiminen on perustaltaan sosiaalista ja edellyttää eritoten luokkatilan ulkopuolista kanssakäymistä kantaväestön kanssa³⁹.
2. Kielen eri osa-alueet kehittyvät eri tavoin: Opettajajohtoiset kielikurssit edistävät eritoten luku- ja kirjoitustaitoa, mutteivat niinkään puhumista ja kuuntelua⁴⁰.
3. Pikainen työllistyminen edistää tutkimusten⁴¹ mukaan siirtolaisten toiminnallista kielitaitoa pitkiä kielikursseja tehokkaammin.

Koulutus

1. Suomen ulkomaalaistaustainen väestö on tuoreen tutkimustiedon⁴² mukaan koulutetumpaa kuin viralliset rekisteritiedot antavat ymmärtää. Vuonna 2014 Suomen ulkomaalaistaustaisen 25–54-vuotiaan väestön koulutusjakauma oli seuraava:

- Korkea-aste: 40 prosenttia
- Toinen aste: 42 prosenttia
- Enintään perusaste/tuntematon: 17 prosenttia

2. Ulkomaalaistaustaisten joukossa on kuitenkin enemmän vähän koulutusta saaneita kuin kantaväestössä: vuonna 2014 asuneista 25–54-vuotiaista ulkomaalaistaustaisista joka kuudennella ei ollut perusasteen jälkeistä koulutusta, ja 1–3 prosenttia oli käynyt koulua erittäin vähän tai ei lainkaan⁴³.

Työllistyminen

Työllistymiseen vaikuttavat kielitaito, koulutus, verkostot, maahanmuuttotauti, Suomessa asuttu aika ja ikä⁴⁴. Seuraavat asiat on hyvä huomioida työllistymisen edistämisessä:

1. Maahanmuuttajien työllistymisessä on suuria ryhmäkohtaisia eroja.
 - Suomessa siirtolaisten työllisyys on korkeinta virolaisten sekä englantia tai ruotsia äidinkielenään puhuvien keskuudessa ja matalinta Lähi-idästä ja Afrikasta muuttaneilla⁴⁵.
2. Kielikurssit helpottavat työllistymistä, mutta kieliopetusta ei tule ylikorostaa työllistymisen edistämisessä.
 - Esimerkiksi ruotsalaistutkimuksen⁴⁶ mukaan 300–500 ruotsin kielen opetustuntia olivat optimimäärä työllistymisen edistämiseksi, mutta lisäoppitunnit eivät enää vaikuttaneet työllistymiseen.
3. Maahanmuuttajataustaiset ovat usein alihyödynnettyjä työntekijöitä, eli he työskentelevät muuta väestöä useammin koulutustaan vastaamattomissa ammateissa⁴⁷: hyödyntämättä jätetystä osaamisesta käytetään nimitystä aivotuhlaus (engl. *brain waste*).
 - Siirtolaisen on helpompi työllistyä koulutustaan vastaaviin tehtäviin kouluttauduttuaan ensin Suomessa⁴⁸.
 - Työnantajat palkkaavat herkemmin kantaväestöön kuuluvia kuin maahanmuuttajia⁴⁹.
 - Monien haastateltujen siirtolaisten mielestä suomalaiset työmarkkinat ovat liian jäykät työntekijöiden kielitaitoedellytysten suhteen, etenkin vähän vuorovaikutusta edellyttävillä aloilla.
4. Sosiaaliset verkostot ovat merkittävä työllistymistä edistävä tekijä⁵⁰: esimerkiksi Sitran mukaan jopa yli 70 prosenttia suomalaisista työllistyy muulla tavoin kuin avoimeksi ilmoitettua työpaikkaa hakemalla⁵¹.
 - Haastatellun maahanmuuttajan mukaan siirtolaiset työllistyvät tyypillisesti verkostojen avulla, jolloin esimerkiksi kieliosaaminen ei ole yhtä ratkaisevaa.
 - Maahanmuuton alkuvaiheessa suhteet omaan etniseen yhteisöön voivat olla hyödyllisiä työllistymisen kannalta, mutta ajan myötä kantaväestöön ulottuvat verkostot käyvät kuitenkin ratkaiseviksi uralla etenemisessä⁵².
 - Tehostetut työnhakuun liittyvät neuvonta- ja tukipalvelut⁵³ ja sosiaalista sekoittumista edistävät epäviralliset yhteisöt⁵⁴, kuten urheilu- ja kulttuuriseurat, kompensoivat siirtolaisten puuttuvia verkostoja.

Työn tulevaisuus?

”Toivottu tuottavuusloikka ja siihen liittyvä viennin vahvistuminen toteutetaan...digitalisaatiolla ja robotisaatiolla. Samalla automaation seurauksena häviää todennäköisesti paljon työpaikkoja. Poliitikkojen olisi uskallettava käydä keskustelua siitä, miten ihmiset tulevaisuudessa saavat toimeentulonsa ja löytävät tapansa kuulua yhteiskuntaan ja kokea merkityksellisyyttä. Vanhoilla tavoilla työpaikkoja ei nimittäin enää synnytetä. Mielestäni nyt pitäisi mieluummin lähteä miettimään sitä, miten edistämme uudenlaisen työn muotojen syntymistä ja luomme sen tekemiselle tasavertaiset olosuhteet.” (Aleksi Neuvonen 16.9.2015)

Työn automatisaatio tulee mullistamaan yhteiskuntia. Kaupunkien ja talouden kasvu tulee perustumaan entistä enemmän korkeaa koulutustasoa edellyttävien luovien toimialojen ja tietotyön kasvuun (esim. Musterd, ym. 2007). Yhä useampia vähemmän koulutusta edellyttäviä työpaikkoja niin teollisuus- kuin palvelualoilta tulee häviämään. Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksen (Pajarinen et al. 2014) mukaan esimerkiksi myyjän, sihteerin, tarjoilijan ja tilintarkastajan työt tulevat häviämään suurella todennäköisyydellä Suomesta seuraavan 20 vuoden kuluessa. Tämä asettaa haasteita toimeentulon ja mielekkään tekemisen turvaamiseksi niille, joille perinteinen työllistyminen on vaikeaa – niin siirtolaistaustaisille kuin kantaväestölle. Monille maahanmuuttajille matalapalkkalat ovat usein ensiväyliä työelämään, mikä aiheuttaa vaikeuksia tulevaisuuden työllistymisessä sekä mahdollisesti asenteiden kiristymistä matalapalkka-aloilla työskentelevien ja maahanmuuttajien välillä.

Yhteiskunnassa tultaneen kehittämään uusia tapoja nähdä työ ja työn merkitys. Nämä kysymykset on tulevaisuudessa kytkettävä myös keskusteluun maahanmuutosta ja kotoutumisen edistämisestä. Tärkeintä on, että yhteiskunnassa onnistutaan tarjoamaan kaikille tasavertaiset mahdollisuudet työn tekemiseen.

Asunto

1. Suurena haasteena kotoutumisessa pidetään segregoitumista eli asuinalueiden (sosioekonomista tai etnistä) eriytymistä: Maahanmuuttajien keskittymisen liiaksi tietyille asuinalueille nähdään haitaksi kotoutumiselle⁵⁵.
 - Maahanmuuttajaväestö pärjää joka tapauksessa parhaiten kaupungeissa: eurooppalaiset kokemukset osoittavat esimerkiksi pakolaisten asuttamisen ympäri maata pelkästään halpojen asuntojen mukana muodostuvan pitkällä tähtäimellä esteeksi siirtolaisten työllistymiselle⁵⁶.
2. Maahanmuuttajien suhteellinen osuus asunnottomista on kantaväestöä suurempi.
 - Maahanmuuttajien osuus oli yksinäisistä asunnottomista noin 20 prosenttia ja asunnottomista perheellisistä jopa yli 50 prosenttia vuonna 2014⁵⁷.
 - Asunnottomuus koskettaa lähinnä Suomessa jo pidemmän aikaa olleita siirtolaisia sekä paperittomia⁵⁸.
 - Kohtuuhintaisten asuntojen määrä vähentää asunnottomuutta tehokkaimmin⁵⁹.

Yhteiskuntatietous

1. Työ- ja elinkeinoministeriön maahanmuuttajabarometrin⁶⁰ mukaan monet siirtolaiset kokivat, ettei heillä ollut riittävästi tietoa esimerkiksi viranomais-ten työstä ja palvelujärjestelmästä.
2. Maassaolon alkuvaiheessa omalla kielellä tapahtuva neuvonta on osoittau-
tunut hyödylliseksi asiakkaan yhteiskuntatiedon lisäämisessä ja palveluoh-
jauksessa⁶¹, mutta olisi kuitenkin panostettava siihen, että maahanmuutta-
jat kykenevät asioimaan mahdollisimman pian suomeksi.

Terveys ja hyvinvointi

1. Ulkomaalaistaustaisilla ryhmillä on keskimäärin kantaväestöä terveellisem-
mät elintavat: He käyttävät vähemmän alkoholia, ovat tyytyväisempiä ih-
missuhteisiinsa ja kokevat saaneensa riittävästi sosiaali- ja terveyspalvelui-
ta⁶².
2. Terveydessä on kuitenkin suuria ryhmäkohtaisia eroja, joita selittävät aina-
kin maahantulosyy, sosioekonominen asema sekä sosiaaliset tekijät (erityi-
sesti syrjintä ja ulkopuolisuus)⁶³.
 - Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen⁶⁴ mukaan edistämistoimia tarvitaan
erityisesti lihavuuden, toimintakykyrajoitteiden ja diabeteksen ehkäisemi-
seksi, vähäisen liikunnan puutteiden korjaamiseksi ja mielenterveyspalvelui-
den parantamiseksi.
 - Erityisesti mielenterveyspalveluiden kehittämisellä on kiire, sillä nykyinen
järjestelmä tavoittaa vain osan apua tarvitsevista.
3. Monilla ulkomaalaistaustaisilla on kantaväestöä korkeampi kynnys hakeu-
tua terveyspalveluihin, mikä voi myöhemmin kostautua akuutin hoidon tar-
peena⁶⁵.

Oleskelulupa ja status

1. Oleskelulupaprosessien aikainen epävarmuus vaikeuttaa elämän suunnitte-
lua Suomessa ja hidastaa kotoutumista.
 - Turvapaikkakäsittelyyn liittyvän arvaamattomuuden tiedetään heikentä-
vän turvapaikanhakijoiden mielenterveyttä⁶⁶.
 - Monet haastatelluista siirtolaisista kuvasivat haastavimmaksi vaiheeksi
suomalaiseen yhteiskuntaan asettautumisessa juuri oleskelulupapäätöksen
odottamista.
2. Siirtolaisen laillinen status vaihtelee oleskeluluvan saamisenkin jälkeen⁶⁷.
3. Lähivuosina kysymykset paperittomista siirtolaisista nousevat luultavasti
vahvemmin poliittiseen keskusteluun: On jo nähtävissä, että esimerkiksi osa
kielteisen oleskelulupapäätöksen saaneista, Suomeen saapuneista turvapai-
kanhakijoista tulee jäämään maahan niin sanottuina paperittomina siirtolai-
sina, joilla ei ole juuri oikeuksia.
 - Paperittomien määrästä ei ole mahdollista saada tarkkaa arviota, mut-

ta Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen⁶⁸ mukaan yleisesti käytetty arvio on noin 3 500, joista valtaosa oleskelee pääkaupunkiseudulla.

”Suurin ongelma on odottaminen. Et pysty keskittymään mihinkään. Olet koko ajan peloissasi ja huolestunut. Et saa nukkua. Päätöksen odottaminen vaikuttaa aivan kaikkeen, koko elämään, koska et tiedä, annetaanko sinun jäädä, ja se lannistaa. Kaikki pyörii odottamisen ympärillä. Et voi suunnitella tulevaisuutta, koska et tiedä, mitä tapahtuu seuraavaksi.”

Haastateltu turvapaikanhakijataustainen maahanmuuttaja oleskelulupapäätöksen odottamisesta

Siirtolaisten kehitysehdotuksia oleskelulupakäytänteisiin:

1) Oleskelulupapäätösten nopeuttaminen. Mahdollisimman nopea turvapaikkaprosessi nopeuttaisi kotoutumista. Turvapaikkaprosessi kesti Suomessa vuonna 2014 keskimäärin puoli vuotta. Päätöksiä voisi nopeuttaa toimintaprosesseja kehittämällä. Esimerkiksi Turussa käynnistettiin vuonna 2012 koikeilu, jossa turvapaikkaprosessin kannalta olennaiset viranomaiset (poliisi ja maahanmuuttovirasto) työskentelivät samalla toimipisteellä. Keskittäminen helpotti viranomaisten yhteistyötä ja tiedonvaihtoa turvapaikkaprosessin aikana. Aiempaa tiiviimpi eurooppalainen yhteistyö sekä digitaalisten mahdollisuuksien hyödyntäminen voisivat myös nopeuttaa päätösprosesseja.

2) Kommunikaation lisääminen siirtolaisen ja oleskelulupapäätöksiä tekevien viranomaisten välillä. Yhteydenpito maahanmuuttajan ja viranomaisten välillä selkeyttäisi päätöstä odottavan oman elämän suunnittelua. Haastateltu kenialainen maahanmuuttaja vertasi Suomen viranomaiskäytänteitä Italiaan, jossa hän oli asunut aiemmin. Italiassa haastateltava kuvasi saaneensa heti oleskelulupahakemuksen jälkeen tietoonsa päivämäärän, johon mennessä päätöksen pitäisi valmistua. Suomessa hänelle ei annettu minkäänlaista arviota, minkä hän koki vaikeuttavan koko arkisen elämän järjestämistä.

3) Mahdollisuuksia käyttää oleskelulupaprosessiin kuluva aika tehokkaasti kotoutumisen valmisteluun. Vaikka päätöstä odottavan oleskeluluvasta ei ole varmuutta, esimerkiksi oleskelulupapäätöstä edeltävä suomen kielen opiskelu edistää kotoutumista mahdollisen myönteisen päätöksen jälkeen. Opiskeluväylien tai itseopiskelumateriaalien levittäminen helpottaa valmistautumista päätöksen jälkeiseen aikaan. Turvapaikanhakijoiden osalta on olennaista kehittää vastaanottokeskusten toimintaa. Vastaanottokeskuksessa vietetty aika on oleskeluluvan saaville uuden elämän ensimmäinen vaihe, jossa olisi syytä kehittää saman tien yhteyksiä yhteiskuntaan ja työelämään.

Lue lisää: <http://www.migri.fi>; Sisäministeriö ja työ- ja elinkeinoministeriö 2015

3.2. Kohdennetut toimintakykyä edistävät toimet

Kohdennetut kotoutumistoimet ovat erikseen räätälöityjä palveluita maahanmuuttajille. Pohjoismaiset kokemukset osoittavat maahanmuuttoasioiden yhteispalvelupisteen jouhevoittavan kotoutumisen alkuvaihetta⁶⁹. Myös Helsinkiin on suunnitteilla kotoutumiskeskus tukemaan kotoutumisen alkupäätä⁷⁰. Viranomaisten lisäksi lukuisat toimijat osallistuvat kohdennettujen kotoutumistoimien järjestämiseen.

Julkishallinnon kohdennetut kotouttamistoimet pohjaavat lakiin kotoutumisen edistämisestä

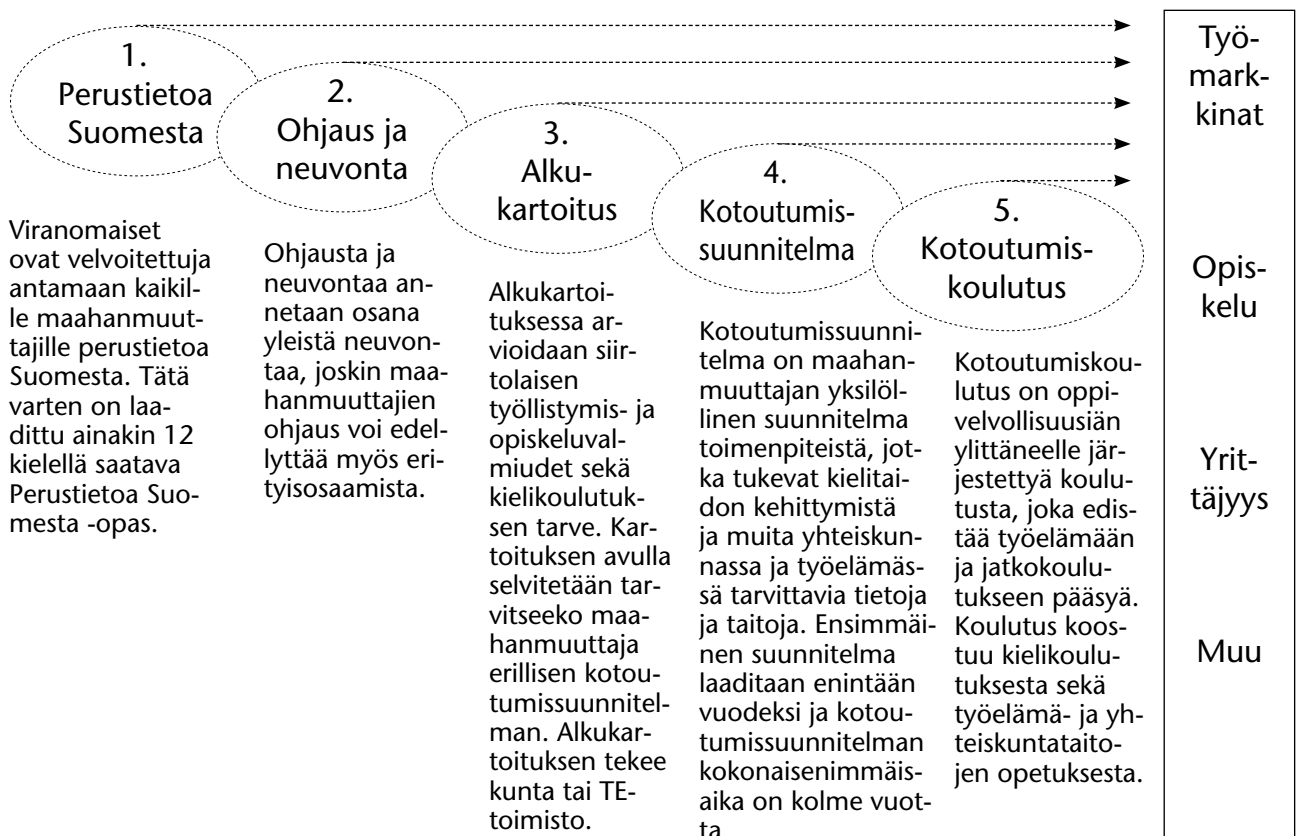
Laki kotoutumisen edistämisestä määrää viranomaisia järjestämään seuraavia erilisiä kotouttamistoimenpiteitä: perustiedon antaminen Suomesta, ohjaus ja neuvonta, alkukartoitus, kotoutumissuunnitelma ja kotoutumiskoulutus (ks. tarkemmin kuva 3, alla). Toimenpiteitä tarjotaan portaittain siten, että maahanmuuttaja osallistuu niihin toimenpiteisiin, joita hän tarvitsee työmarkkinoille tai opiskelemaan siirtyäkseen. Joillekin voi riittää alustava ohjaus ja neuvonta, toiset tarvitsevat puolestaan pidempiaikaista kotoutumiskoulutusta.

Kotoutumissuunnitelma edistää maahanmuuttajien tulotasoa, minkä on tulkittu johtuvan kotoutumisen edistämisen lisääntyvästä yksilökohtaisuudesta⁷¹. Kotoutumiskoulutuksen (jota järjestetään aikuisille maahanmuuttajille) tarkoitus on edistää oppilaan mahdollisuuksia osallistua suomalaiseen yhteiskuntaan ja työelämään⁷². Koulutuksen käyttöönotto on ollut pitkälti yleiseurooppalainen toimenpide⁷³, ja Suomessa sen järjestämisestä vastaavat kunta ja TE-toimisto. Koulutuksen sisältöjä ohjaa Opetushallituksen laatima opetussuunnitelman perusteet.

Kotoutumiskoulutusta ostetaan yrityksiltä ja oppilaitoksilta. ELY-keskus kilpailuttaa koulutukset TE-toimiston tarpeisiin. Viimeisin kilpailutus Uudellamaalla järjestettiin vuonna 2015, jolloin ostopäätöksissä painotettiin voimakkaasti palvelun hintaa (75 %) suhteessa laatuun (25 %)⁷⁴. Painotusten taustalla oleva julkistalouden resurssipula on ilmeinen.

Koulutuksen ostaminen monilta yksittäisiltä toimijoilta pysyvän koulutusinstituution järjestämän opetuksen sijaan on herättänyt keskustelua. Kriitikot pitävät nykyistä mallia järjestää kotoutumiskoulutus vanhanaikaisena, kun maahanmuuton määrä on kasvanut.⁷⁵

Kuva 3. Kotoutumislain määräämät kotouttamistoimenpiteet (Lähde: <http://www.kotouttaminen.fi>)

Selvitykseen haastatellut kotoutumiskouluttajat ja viranomaiset näkivät kilpailutusmallissa sekä hyviä että huonoja puolia. Kriittisten huomioi-

Kotoutumiskouluttajat Helsingissä vuonna 2015:

Galimatias Concept Oy Ab (<http://www.galimatias.com>)

Arffman Consulting Oy (<http://www.arfcon.fi>)

Helsingin aikuisopisto (<http://www.helao.fi>)

Spring House Oy (<https://www.springhouse.fi>)

Liikelaitos Edupoli (<http://www.edupoli.fi>)

den mukaan kilpailutus ja jatkuva rahoituksen epävarmuus vaikeuttavat koulutuksen pitkäjänteistä kehittämistä. Kilpailutusten myötä aiemmat toimijaverkostot rikkoontuvat, jolloin kouluttajien kertynyt ammattitaito jää hyödyntämättä. Lisäksi kotoutumiskouluttajien välisen keskinäisen kilpailuasetelman nähtiin vaikeuttavan yhteistyötä koulutuksen kehittämiseksi: sen sijaan, että hyviä käytäntöjä levitetäisiin, niistä voi tulla muilta salattavia kilpailuvaltteja. Samoja huomioita on tehty esimerkiksi työ- ja elinkeinoministeriön Osallisena Suomessa -hankkeen loppuraportissa⁷⁶.

Hyvinä puolina nykyisessä mallissa pidettiin sitä, että kilpailutus kannustaa kouluttajia laadun parantamiseen. Säännöllisen kilpailuttamisen nähtiin tuovan koulutukseen uusia toimijoita ja tuoreita lähestymistapoja. Useiden yksittäisten koulutuslaitosten toiminta tarjoaa myös mahdollisuuksia kouluttajien keskinäiseen erikoistumiseen. Yhteistyön nähtiin toimivan niin TE-toimiston, ELY-keskuksen kuin muiden kouluttajien kanssa kilpailuasetelmasta huolimatta. Nykyistä mallia puoltavien mukaan kaikilla toimijoilla on halua kehittää koulutusta myös yhdessä, vaikka kilpailuasetelma vaikuttaisikin tietyin osin yhteistyön sujuvuuteen.

Toteutuvatko kotoutumiskoulutuksen tavoitteet?

Kotoutumiskoulutuksen hallinnollista järjestämistä olennaisempaa on koulutukselle asetettujen tavoitteiden toteutuminen. Saavutettu kielitaso ja koulutuksen jälkeinen jatkosijoittuminen (työelämään tai muuhun koulutukseen) ovat keskeisiä tekijöitä koulutuksen vaikuttavuuden arvioinnissa. Kielitaidon arviointi toimii haastatellun kotoutumiskouluttajan mukaan jo hyvin. Lähtötaso arvioidaan ennen koulutusta Testipisteellä (joka on maahanmuuttajien kielitaidon arviointikeskus), ja koulutuksen jälkeen opettajat laativat loppukokeet Testipisteen mallien pohjalta. Kaikille yhteistä lopputason arviointia ei kuitenkaan toteuteta⁷⁷. Kaikille yhteinen kielikoe auttaisi koulutusten vertailua.

Koulutuksen jälkeistä jatkosijoittumista tulisi haastatellun kotoutumiskouluttajan mukaan seurata aiempaa selkeämmin. Jatkosijoittumiseen vaikuttavia asioita on vaikea määrittää tyhjentävästi, mutta etenkin koulutuksen työllistymisvaikutuksille olisi oltava nykyistä selvemmat mittarit. Maahanmuuttajien työvoimapalveluiden vaikuttavuutta on arvioitu etupäässä kansalaisuuden ja äidinkielen perusteella. Oppilaiden työllistymisen kannalta keskeisistä taustatekijöistä (kuten kielitaidosta ja koulutuksesta) ei ole saatavilla tietoa.⁷⁸ Niin kotoutumiskoulutuksessa kuin muissa työvoimatoimenpiteissä olisi syytä kehittää taustatekijöiden systemaattista kartoitusta vaikuttavuuden arvioinnin kohentamiseksi.

Kotoutumiskoulutusta on kaikissa Pohjoismaissa kritisoitu tehottomuudesta. Eurooppalaistutkimusten⁷⁹ mukaan työllistämistoimenpiteet yksityisille työmarkkinoille vaikuttavat tehokkaimmin maahanmuuttajien työllistymiseen – eivät niinkään erilaiset koulutukset. Kotoutumissuunnitelmien tiedetään vaikuttavan positiivisesti maahanmuuttajien tulotasoon⁸⁰, mutta itse koulutus vie harvoin suoraan työelämään. Uudellamaalla puolet vuonna 2013 kotoutumiskoulutuksen suorit-

taneista oli työttöminä vielä kolme kuukautta koulutuksen päättymisen jälkeen⁸¹. Etenkin TE-toimiston järjestämässä kotoutumiskoulutuksessa olisi syytä painottaa entistä vahvemmin työllistymistä ja muodostaa esimerkiksi paikallisia yrityskontakteja.

Opetussuunnitelmassa työllistymistä ei painoteta tosin edes tavoitteissa tarpeeksi. Suunnitelman mukaan kotoutumiskoulutuksen tavoitteena on, että ”opiskelija osaa hakeutua jatkokoulutukseen ja työllistymistä edistäviin toimenpiteisiin”⁸². Kotoutumiskoulutuksen yhteys työelämään jää tekstissä pinnalliselle tasolle. Heterogeenisessä maahanmuuttajaväestössä välitön työhön pääsy ei ole aina realistista. TE-toimiston järjestämässä kotoutumiskoulutuksessa osallistujat ovat kuitenkin ilmoittautuneet työnhakijoiksi, jolloin työllistymisen tulisi ilmeisesti olla koulutuksen ensisijainen tavoite.

Kotoutumiskoulutuksen kehittäminen

Haastatellun viranomaisen mukaan kotoutumiskoulutusta tullaan lähivuosina kehittämään monin tavoin. Tähän mennessä koulutuksen rakenne on ollut melko kaavamainen. Koulutus on rakentunut kieliosaamisen painottamiseen alussa, ja ammatilliseen suuntautumiseen on keskitytty vasta koulutusputken loppupäässä. Tulevaisuudessa tullaan luultavasti rakentamaan eri lähtötasoilla oleville ihmisille vaihtoehtoisia koulutusmalleja, joissa työelämäorientoituminen alkaa varhaisemmassa vaiheessa.

Joidenkin haastateltujen mukaan nykyinen kotoutumiskoulutusjärjestelmä on joustamaton ja passivoiva. Koulutusta ei ole mahdollista suorittaa osa-aikaisesti, jolloin työskentelyn yhdistäminen esimerkiksi osa-aikaiseen kieliopiskeluun ei onnistu. Haastatellun kouluttajan mukaan nykykäytäntö passivoi maahanmuuttajan odottelemaan seuraavaa virallista koulutusvaihetta aktiivisen työnhaun tai yhteiskunnallisen toiminnan sijaan. Tanskassa, jossa koulutus on useimmille maahanmuuttajaryhmille pakollista, kotoutumiskoulutuksen on todettu jopa ehkäisevän työllistymistä⁸³. Työnteon yhdistämisen koulutukseen tulisi olla huomattavasti nykyistä helpompaa.

Koulutusta voisi joustavoittaa myös profiloimalla oppilaita ja koulutusmalleja. Esimerkiksi korkeasti koulutetun maahanmuuttajan ei ole välttämättä tarpeellista suorittaa kaikkia kotoutumiskoulutuksen osia, vaan kielitaidon toiminnallinen kehittäminen voi riittää. Etenkin pääkaupunkiseudulla, jossa asiakaskuntaa on paljon, voisi koulutusryhmiä rakentaa myös voimakkaammin aiemman osaamisen ja ammattitaidon perusteella.

Haastatellun kotoutumisviranomaisen mukaan julkishallinnolla ja kotoutumiskoulutuksen järjestäjillä on jo pidemmän aikaa ollut kiinnostusta yhteistyöverkostojen laajentamiseen muiden toimijoiden, kuten järjestöjen, yhteisöjen ja yritysten kanssa.

Systemaattisen yhteistyön avulla olisi mahdollista kehittää kotoutumistoimenpiteitä. Kotoutumiskoulutuksen yhteydessä suoritettava vapaaehtoistyöjakso järjestössä voisi olla pelkkää luokkakoulutusta tehokkaampi tapa kehittää kielitaitoa ja oppia yhteiskunnan toiminnasta. Pääkaupunkiseudulla toimijoiden runsas lukumäärä aiheuttaa haasteita yhteistyössä. Haastatellun viranomaisen mukaan esimerkiksi TE-toimistossa tieto järjestöpuolen työstä on melko vähäisellä tasolla. Pelkkä tieto oman alueen toimijoista edistäisi yhteistyötä.

Yhteistyöllä järjestöjen ja kansalaisten kanssa olisi myös mahdollista vastata kotoutumiskoulutukseen kohdistuviin resurssipaineisiin. Pääkaupunkiseudulla odotusaika TE-toimiston kotoutumiskoulutukseen saattaa olla jopa yli viisi kuukautta,

ja koulutukseen suunnatulla lisärahoituksella on kyetty lähinnä estämään odotusaikojen pidentyminen kysynnän kasvaessa⁸⁴. Koulutuksen käynnistyttyä saattaa myös sen eri vaiheiden välillä olla pitkiä katkoksia⁸⁵. Odotusaikojen lyhentäminen ei voi onnistua lisäämättä resursseja koulutukseen, mutta järjestöjen ja kansalaisten kanssa tehtävän yhteistyön avulla olisi mahdollista järjestää koordinoitusti korvaavaa toimintaa tai opetusta koulutusjonossa oleville maahanmuuttajille. Lisäksi järjestötoimijoilla voisi olla merkittävä kotoutumista edistävä rooli niille, jotka eivät ole ensisijaisesti päätyneissä työmarkkinoille.

Kotoutumiskoulutuksessa olisi mahdollista lisätä myös yritys yhteistyötä. Ihanetapauksessa kotoutumiskouluttajilla olisi laajasti yrityskumppanuuksia paikallisten yritysten kanssa, mikä tarjoaisi koulutuksessa oleville mielekkäitä ja yksilökohtaisesti sopivia työ(harjoittelu)paikkoja. Olennaisinta on löytää yritykset, joilla on eniten tarvetta maahanmuuttajaväestön osaamiselle. Myös muita yhteisöjä, joilla on esimerkiksi kansainvälisiä ammattiverkostoja, voisi hyödyntää työpaikkojen saamisessa.

Yhteiskunnan eri toimijat järjestämässä erillispalveluita kotoutumisen edistämiseksi

Alla on nostettu esiin yksittäisiä esimerkkejä muiden kuin julkishallinnon järjestämistä kohdennetuista toimista kotoutumisen edistämiseksi. Niiden on tarkoitus osoittaa yhteiskunnan eri toimijoiden merkitys kotoutumista edistävien ratkaisujen kehittämisessä.

Kolmas sektori. Kolmannen sektorin toimijoilla on erillisiä hankkeita kotoutumishaasteisiin vastaamiseksi, jonka lisäksi maahanmuuttajien kotoutumista edistetään monien järjestöjen perustoiminnassa. Työ- ja elinkeinoministeriön raportin⁸⁶ mukaan esimerkiksi maahanmuuttajajärjestöjen kotoutumista edistävä toiminta ulottuu kaikkiin ikäryhmiin ja kattaa useimmat elämän osa-alueet. Kolmannen sektorin toiminnan moninaisuus tulee ilmi myös liitteessä 2 (s. 63), jossa on kuvattu kootusti Helsingin alueella toimivien järjestöjen kotoutumista edistävää toimintaa.

Työllistymisen tehostamista mentoroinnilla ja tehostetuilla tukipalveluilla

Maahanmuuttajataustaisilta puuttuu usein työmarkkinoilla hyödyllisiä verkostoja. Puutetta on paikattu esimerkiksi erilaisilla järjestöjen työuramentointiohjelmilla. Väestöliiton *Womento*-hankkeessa vapaaehtoiset mentorit tukevat koulutettuja siirtolaisnaisia luomaan verkostoja ja syventämään suomalaisen työelämän tuntemusta. Vuosina 2012–2014 sadasta mentorointiin osallistuneesta oli 30 % työllistynyt omalla alalleen, 7 % muulle alalle ja 20 % päässyt työharjoitteluun omalle alalleen. Samantyyllisiä mentorointiohjelmiä on sovellettu esimerkiksi Kanadassa (*The Mentoring Partnership*), Tanskassa (*KVINFO*) ja Ruotsissa (*Mitt liv*).

Helsinkiläisjärjestöt *Monika-naiset ry* ja *Monik ry* tukevat maahanmuuttajien työllistymistä omissa erillishankkeissaan. Monika naisten Osaavat naiset -hanke auttaa pitkäaikaistyöttömiä maahanmuuttajanaisia takaisin työelämään. Monik ry:n Urax-hanke edistää pääkaupunkiseudulla asuvien maahanmuuttajataustaisten nuorten työllistymistä tarjoamalla yrityskumppanuuksien avulla

suoria väyliä työelämään. Tällaiset hankkeet tukevat julkista työnvälitystä maahanmuuttajataustaisten työllistymisen edistämiseksi. Erillishankkeiden vahvuuksia ovat julkisia työelämäpalveluita paremmat mahdollisuudet yksilöllisyyteen ja asiakaslähtöisyyteen.

Lue lisää: <http://www.vaestoliitto.fi>; <http://www.thementoringpartnership.com>; <http://www.kvinfo.org>; <http://www.mittliv.com>; <http://www.monikanaiset.fi>; <http://www.monik.fi>

Tietoa siirtolaisille

Tukholmassa toimiva *Stockholms stadsmissionin* ylläpitämä *Crossroads*-päiväkeskus tarjoaa ohjausta ja neuvontaa EU-siirtolaisille. Keskus ohjeistaa maahanmuuttajia heidän oikeuksistaan ja työllistymismahdollisuuksistaan sekä avustaa heitä työhaussa. Selvitykseen haastateltu keskuksen työntekijä kuvaa *Crossroadsin* toimintaa seuraavalla tavoin.

”Tukholmassa on nykyään monia kansalaisjärjestöjä, jotka työskentelevät EU-siirtolaisten parissa, mutta monilla ei ole samaa tietämystä työmarkkinoista sekä EU- ja siirtolaisoikeuksista kuin meillä. Siispä me panostamme tiedon tarjoamiseen. Tarkoituksemme on tarjota jatkossa parempaa koulutusta ja enemmän henkilökohtaista ohjausta, jotta voimme valmentaa ihmisiä työhaussa – koska jokainen tänne tuleva tavoittelee loppujen lopuksi toimeentuloa. Pyrimme antamaan asiakkaalle tietoa siitä, mitä asioita kannattaa tehdä työn saamiseksi, mutta me emme etsi hänelle työtä. Emme ole työnvälityskonttori, vaikka voimmekin tehdä yhteistyötä työvoimatoimiston kanssa. Me emme tee päätöksiä asiakkaiden puolestaan tai pakota heitä mihinkään. He ovat yksilöitä ja kykenevät päättämään itse, mitä aikovat.”

Lue lisää: <http://www.stadsmissionen.se/Socialverksamhet/Hemloshet1/Crossroads>

Yksityinen sektori. Yksityisen sektorin rooli on aktivoitunut Suomessa vuoden 2015 turvapaikkatilanteen myötä. Yritykset ovat ryhtyneet kotoutumispalveluiden tuottamiseen, ja toisaalta elinkeinoelämässä on herätty pohtimaan, miten maksimoida kansainvälisen työvoiman tarjonnan kasvun hyödyt. Maahanmuuttajien integroiminen talouden kehittämiseen on parhaita tapoja kotoutumisen edistämiseksi.

Uutta suomalaista työnvälitystä

Zharity on uusi suomalainen yhteiskunnallinen yritys, joka vauhdittaa maahanmuuttajien työllistymistä. Palvelun tarkoituksena on auttaa uusia tulijoita löytämään työtä heti, kun työlupa on saatu. *Zharity* etsii maahanmuuttajille työpaikkoja ja ohjaa heitä yritystoimintaa tukeviin palveluihin. Yrityksen työntekijöillä on kielellistä, kulttuurista ja ammatillista osaamista toimia niin maahanmuuttajien kuin työnantajien kanssa. Erikoistumisen myötä yrityksen on myös helpompi saavuttaa suosittu asema kohderyhmän keskuudessa.

Yritys aloitti toimintansa vuonna 2016, mitä ennen se oli kartuttanut jo 300 yrityksen ja kumppanin verkoston. *Zharityn* tavoitteena on auttaa ensimmäisen toimintavuotensa aikana tuhat maahanmuuttajaa löytämään työtä. Vuoteen 2020 mennessä startup-yritys tavoittelee laajentumista eurooppalaisille

markkinoille sekä palveluntarjoamista miljoonille maahanmuuttajataustaisille työnhakijoille ja kymmenille tuhansille työnantajille.

Julkishallinto voisi laajentaa työvoimapalveluidensa kattavuutta tekemällä yhteistyötä Zharityn kaltaisten erikoistuneiden yritysten tai järjestöjen kanssa.

Lue lisää: <http://www.zharity.com>

Yritysverkosto työllistymishaasteeseen vastaamaan

Vuoden 2015 turvapaikanhakijavirtojen myötä syntyi spontaani yritys- ja työnvälitysverkosto *Startup Refugees*, jonka tarkoitus on valjastaa Suomeen saapuneiden maahanmuuttajien osaaminen mahdollisimman nopeasti suomalaisen yhteiskunnan hyötykäyttöön. Verkosto kuvailee lähtötilannetta seuraavasti:

”Turvapaikanhakijat ovat jättäneet taakseen kaiken muun paitsi henkisen pääomansa. Nyt he viruvat vastaanottokeskuksissa ihmisäiliöissä – ja turvapaikanhakuprosessin venyessä nykyisestä puolesta vuodesta ainakin vuoteen on ihmisten turhautuminen väistämätöntä. Samaan aikaan Suomen laki mahdollistaa sen, että kolme kuukautta turvapaikanhakijana ollut ihminen saa työskennellä. Tässä piilee suuri käyttämätön kapasiteetti!”

Startup Refugees tukee turvapaikanhakijoiden yritystoimintaa, työllistymisideoiden kehittymistä ja verkostoja esimerkiksi starttirahoituksella ja yrityspajoilla. Ennen kaikkea sen yhteyteen on kasvanut nopeasti laaja yritysten ja yhteisöjen verkosto, jossa uuteen yhteiskunnalliseen haasteeseen pyritään vastaamaan ennakkoluulottomasti.

Lue lisää: <http://www.startuprefugees.com>

Itseohjautuvaa kansalaistoimintaa kieliosaamisen edistämiseksi

Luetaan yhdessä -verkosto on esimerkki kansalaisten itse organisoimasta kieliopetuksesta. Verkosto sai alkunsa eläköityneiden kielenopettajien hankkeena tarjota vapaaehtoista kieliopetusta etenkin naispuolisille siirtolaisille. Vuosien aikana verkostosta on tullut merkittävä toimija maahanmuuttajien kielikoulutuksessa: sillä on 80 opetusryhmää ympäri Suomen. Helsingissä ryhmiä toimii lähes 20.

Boisen kaupungissa Yhdysvalloissa tartuttiin vuonna 2012 uudenlaiseen koutumishaasteeseen: koulujen pitkät kesälomat aiheuttivat notkahduksen juuri koulunsa aloittaneiden pakolaislasten oppimisprosessissa. Kartutettu kielitaito pääsi helposti ruostumaan kesäloman aikana, ja syksyllä piti oppiminen aloittaa alusta. Tästä syystä kaupungin opettajat ja viranomaiset käynnistivät *International Summer Youth Program* -kesäkouluohjelman. Ohjelma koostui kahden viikon kielileiristä, jossa pakolaistaustaisia oppilaita yhdistettiin pareiksi kantaväestön lapsien kanssa. Suomessa yli kahden kuukauden mittainen kesälomakausi voi aiheuttaa samanlaisen keskeytyksen maahan vasta tulleiden nuorten kielitaidon kehityksessä.

Lue lisää: http://www.citiesofmigration.ca/good_idea/making-friends-and-sharing-dreams-international-summer-youth-program; <http://www.luetaanyhdessa.fi>

Uudenlainen vastaanottokeskus

Yhteiskunnallinen yritys *Refuhome Oy* rakentaa uudenlaista vastaanottokeskumallia Suomeen. Yrityksen vision mukaan kotoutuminen alkaa jo vastaanottokeskuksessa, heti turvapaikanhakijan tullessa maahan. Toiminnan lähtökohta on turvapaikanhakijoiden ottamisessa alusta asti toimenpiteiden suunnitteloiksi ja toteuttajiksi, ei ainoastaan palveluiden kohteiksi. Näiden periaatteiden varaan rakentuu uudenlainen vastaanottokeskus – vastaanottokoti – ja sen ympärille syntyvä yhteisö.

Uudenlaisen vastaanottokeskuksen kotoutumismalli perustuu systemaattiseen kielenopetukseen, kantaväestön kummitoimintaan ja turvapaikanhakijoiden mahdollisuuksiin osallistua yhteiskunnallisiin hankkeisiin. Työllistymistä edistetään yksilöllisillä osaamiskartoituksilla ja kehityssuunnitelmalla sekä ammatillista osaamista hyödyntävällä työharjoittelulla. Vastaanottokeskustoiminnan päämääränä on varmistaa, että myönteisen turvapaikan saaneilla on edellytykset toimia yhteiskunnan jäsenenä heti oleskelulupapäätöksen jälkeen.

Lue lisää: http://www.yle.fi/uutiset/turvapaikkabisnes_voi_tehda_myos_hyvaa_tata_voi_tehda_myos_niin_etta_kaikki_voittavat/8462797;
<https://www.facebook.com/refuhome/info/>

Eurooppalaista yhteiskunnallista yrittäjyyttä työnvälitykseen

Ranskalainen yhteiskunnallinen yritys *Mozaik* edistää Pariisin huono-osaisilla asuinalueilla asuvien nuorten työllisyyttä. Tietyissä lähiöissä asuvilla nuorilla työllistyminen voi kestää jopa 18 kuukautta kansallista keskiarvoa kauemmin, ja saadut työpaikat vastaavat harvoin nuorten todellista taitotasoa. Valtaosa nuorista on maahanmuuttajien lapsia. Mozaik ehkäisee aivovuotoa järjestämällä lähiöiden vastavalmistuneille nuorille työllistymismahdollisuuksia yrityskumppanuuksien avulla. Työnhakijakandidaatit saavat Mozaikilta koulutusta, valmennusta ja tukea työpaikan hakemiseen. Mozaik pyrkii ottamaan huomioon erityisesti työnhakijakandidaattihinsa kohdistuvat ennakkoluulot, ja auttamaan yrityksiä tunnistamaan nuorten työnhakijoiden todellisen potentiaalin. Lisäksi se tukee yrityksiä monikulttuurisen työyhteisön johtamisessa. Yrityksen on onnistunut laskea työnhakijakandidaattiansa työttömyysaikaa monien kuukausien verran. Vuosien 2009–2014 aikana se sai 2 500 nuorta kandidaattiaan työhön.

Kanadalainen yhteiskunnallinen yritys *Career Edge* tarjoaa puolestaan tuettuja harjoittelupaikkoja asiakkainaan oleville koulutetuille työntekijöille. Yritys tarjoaa harjoittelijoita työvoimaa etsiville kumppanuusyrityksille. Puolet Career Edgen kautta harjoitteluun päässeistä ovat työllistyneet myöhemmin samaan yritykseen. Suurin osa lopuista työllistyy muualle seuraavan kuuden kuukauden aikana. Career Edge tarjoaa työnvälitystä myös ulkomailla kouluttautuneille henkilöille.

Lue lisää: <http://www.mozaikrh.com>; http://www.citiesofmigration.ca/good_idea/closing-the-opportunity-gap; <https://www.careeredge.ca>; http://www.citiesofmigration.ca/good_idea/career-bridge-internships-a-win-win-for-st-michaels-hospital

Mobiilisovellus Suomeen asettumisen tueksi

Suomalaisyrittäjä *Funzi* on kehittänyt mobiilipalvelun edistämään maahanmuuttajien kotoutumista. Palvelu tarjoaa juuri maahan tulleille, erityisesti turvapaikanhakijoille, luotettavaa tietoa Suomesta sekä erilaisia kurseja esimerkiksi työllistymisestä, kommunikaatiotaidoista, suomalaisesta arjen elämästä ja turvapaikkaprosessista. Funzi aikoo viedä kurssipaketkinsa myös kansainvälisille markkinoille.

Lue lisää: <http://www.funzi.fi>

Julkinen, kolmas ja yksityinen sektori yhteistyössä

Brusseliläisessä vaikuttavuusinvestointi-hankkeessa tuetaan 18–30-vuotiaiden maahanmuuttajataustaisten nuorten työllistymistä sektorirajat ylittävällä yhteistyöllä.

Julkishallinnon aloittamassa kokeilussa yksityiset sijoittajat rahoittavat paikallisen *Duo for a Job* -järjestön toimintaa, jossa luodaan mentorointipareja työvoimatoimiston asiakkaiksi ilmoittautuneiden maahanmuuttajanuorten sekä vapaaehtoisten eläkeläisten kanssa. Vapaaehtoiset edistävät mentoroitaviensa työllistymistä neuvomalla ja luomalla suhteita paikallisiin työnantajiin.

Sijoittajat ovat investoineet hankkeeseen yli 200 000 euroa, jonka myötä kaksivuotiseen hankkeeseen on rekrytoitu 180 työnhakijana olevaa nuorta. Julkishallinto on arvioinut jokaisen hankkeessa työllistyneen nuoren tuottavan 30 000 euron säästöt valtiolle: kolmasosan hankkeeseen osallistuneen nuoren työllistyminen johtaa kahden miljoonan euron säästöihin. Sijoittajille kirjataan 6 %:n tuotot julkishallinnolle kirjatusta säästöistä.

Lue lisää: https://www.data.gov.uk/sib_knowledge_box/brussels-migrant-uemployment;
<http://www.evpa.eu.com/uncategorized/a-belgian-premiere-a-social-impact-bond-to-tackle-unemployment-in-brussels>

Neljäs sektori. Kansalaisten omaehtoisen kotoutumista edistävän toiminnan merkitys on tärkeä. Neljäs sektori on merkitykseltään kasvava toimija myös kohdennettujen kotoutumistoimien järjestäjänä. Samalla kotoutumisen edistäminen tuodaan ruohonjuuritasolle: monet asiat kotoutumisessa kulminoituvat arkiseen elämään ja ihmisten keskinäiseen tukeen.

Maahanmuuttajanuoret antamassa kustannustehokasta kieliopetusta

Kanadalainen YEP-koulutusmalli (*Youth Empowerin Parents*) on innovatiivinen esimerkki kielenoppimisesta. Mallissa koulutetaan vapaaehtoisia maahanmuuttajataustaisia nuoria opettamaan vanhemmille siirtolaisille kohdemaan kieltä, jonka lapsina muuttaneet oppivat aikuisia nopeammin. Aikuiset maahanmuuttajat saavat kotoutumisen kannalta tärkeää ohjausta vähäisin kustannuksin, ja nuorille tarjoutuu puolestaan yhteiskunnallisesti tärkeä rooli. YEP-malli on havaittu varsin kustannustehokkaaksi: Ohjelmaan sijoitetun pääoman sosiaalinen tuotto – joka ottaa huomioon toiminnan taloudelliset ja sosiaaliset vaikutukset – on arvion mukaan \$6:\$1. YEP-mallin kehittäjät tukevat saman-

laisten ohjelmien käynnistämistä muissa maissa 5 000 dollarilla. Tukea voi hakea nettisivujen kautta.

Lue lisää: <http://www.yepeducation.com>

3.3. Kotoutumisen edistämisen valtavirtaistaminen

Valtavirtaistamisessa kotoutumisen edistäminen ulotetaan kohdennettujen toimenpiteiden sijaan koko yhteiskuntaan. Valtavirtaistaminen edellyttää yhteiskunnan palveluiden mukautumista yhä erilaisempien asiakkaiden tarpeisiin, mikä koskettaa kaikki instituutioita. Maahanmuuttajille tarjoutuvia mahdollisuuksia yhteiskunnan valtavirtajärjestelmissä on pidetty tärkeimpänä tekijänä kotoutumisessa⁸⁷.

Kotoutumisen edistämisen valtavirtaistaminen on tärkeä tavoite, mutta siihen sisältyy riski maahanmuuttokysymysten jäämisestä epämääräiselle tasolle, mikäli ne eivät ole varsinaisesti kenenkään vastuulla. Kun kotoutumisen edistämisen ajatellaan tapahtuvan osana kaikkien instituutioiden perustoimintaa, voi toiminnan vaikuttavuutta olla vaikea mitata ja arvioida. Näin ollen on vaikea osoittaa valtavirtaistamisen todella olevan tehokas tapa kotoutumisen edistämiseksi. Pahimmillaan valtavirtaistamisen retoriikka voi muodostua tekosyyksi olla huomioimatta yhteiskunnan monimuotoisuutta ja asettamatta varsinaisia kotoutumistavoitteita⁸⁸.

Kotoutumisen edistämisen valtavirtaistaminen edellyttää uusia ratkaisuja ja toimintakulttuurin kehittämistä jokaisessa organisaatiossa. Eri instituutiot, kuten koulut, terveysasemat, poliisi, yritykset ja yhdistykset joutuvat kaikki uudistamaan toimintaansa maahanmuuton myötä. Palveluissa olisi kyettävä huomioimaan maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden erityistarpeita. Tätä kutsutaan palveluiden eriyttämiseksi.

Haastatellun kotoutumisviranomaisen mukaan eriyttäminen on haasteellista, ja joitakin maahanmuuttajien erityistarpeita on tunnistettu palvelujärjestelmässä huonosti. Taustalla on osaltaan palvelujärjestelmän universaalisuus-periaate, jonka myötä palveluita toteutetaan pitkälti samalla konseptilla asiakkaasta riippumatta. Perusongelmaksi asiakkaan erityispiirteiden huomioimisessa koettiin resurssien puute: ”Halvinta on tehdä keskitason palvelua keskiverron palveluntarvitsijan konseptilla.”

Eräs keino kotoutumisen edistämisen valtavirtaistamiseen on jo olemassa olevien resurssien aiempaa tehokkaampi hyödyntäminen. Oikein organisoituna olisi pelkästään järjestöjen ja yhteisöjen joukossa suuria voimavaroja. Haastatellun viranomaisen mukaan esimerkiksi maahanmuuttajajärjestöillä on ymmärrystä siitä, millä tavoin yhteiskunta hahmottuu siirtolaisen näkökulmasta, mutta toisaalta järjestöjen sisäistä tietotaitoa on syytä vielä lisätä. Myös yritykset ja kansalaiset voivat osallistua kotoutumisen edistämisen valtavirtaistamiseen ja apua tarvitsevien tukemiseen palvelujärjestelmässä.

Apua ympäriltä – Nappi Naapuri

Nappi Naapuri on esimerkki sosiaalisen median mahdollisuuksista edistää ihmisten talkoohenkistä toimintaa ja keskinäistä auttamista. Nappi Naapuri on Internet-sovellus, jossa ihmiset voivat keskustella, tutustua, vaihtaa asioita, auttaa ja pyytää apua toisiltaan. Sovelluksen avulla on esimerkiksi etsitty lenkkiseuraa, lainattu työkaluja, autettu naapuruston lasten hoidossa ja haettu ratkaisuja ikääntyneiden ja vammaisten itsenäiseen asumiseen.

Nappi Naapuri on todiste uudesta itseorganisoituvasta kansalaisyhteiskunnasta, jossa ihmisten välinen solidaarisuus saa uusia muotoja. "Kyseessä on kulttuurin muutokseen tähtäävä kansanliike", sanoo Nappi Naapurin toiminnassa mukana oleva Yhteismaan Pauliina Seppälä. "Meillä on paljon seuraajia ja yksityisiä rahoittajia, jotka haluavat muuttaa suomalaista eristäytyneisyyttä ja luoda sosiaalisempaa elämäntapaa."

Nappi Naapurin kaltaisia yhteisöjä olisi mahdollista hyödyntää myös kotoutumisen edistämiseksi. Sovelluksen avulla olisi mahdollista muodostaa suhteita kantaväestön ja maahanmuuttajataustaisten välille, pyytää ja antaa apua esimerkiksi viranomaisten kanssa asioimisessa tai vaihtaa palveluksia omassa naapurustossa.

Lue lisää: <https://www.nappinaapuri.fi>; <https://www.facebook.com/Nappinaapuri>; <http://www.hs.fi/kotimaa/a1410919653292>

Yksittäisiä esimerkkejä valtavirtaistamisesta

Sosiaali- ja terveyspalveluiden osalta haasteita tuottavat toisaalta maahanmuuttajien puutteelliset tiedot palvelujärjestelmästä ja toisaalta viranomaisten monikulttuurisen osaamisen kehittäminen. Kielitaidottoman asiakkaan sosiaali- ja terveyspalveluiden vastaanottoajat ovat väkisin pidemmät kuin suomea puhuvalla asiakkaalla. Toisaalta heikot voimavarat palveluihin hakeutumiseen voivat johtaa pitkällä aikavälillä entistä korkeampiin kustannuksiin. Esimerkiksi joidenkin maahanmuuttajaryhmien vähäisempi ennaltaehkäisevien terveyspalveluiden käyttö kasvattaa akuutin ja kalliimman hoidon tarvetta⁸⁹. Haastatellun viranomaisen mukaan kolmannen sektorin toimijat voisivat osallistua yksilölliseen palveluohjaukseen viranomaisia painokkaammin:

"Kun maahanmuuttaja-asiakkaita tulee, me edellytämme liikaakin itse asiassa. Edellytämme, että he osaavat tilata vastaanottoajat ja ymmärtävät meidän järjestelmämme. Tavallaan järjestöt voisivat auttaa siinä aiempaa enemmän informoimalla ihan kädestä pitäen, koska sellaista aikaa ei viranomaisilla ole."

Are you sick? Palveluidenkäytön helpottamista

Kanadalainen yhteiskunnallinen yritys, *iamsick.ca*, auttaa maahanmuuttajia hakeutumaan tehokkaammin terveyspalveluihin. Yritys koostaa avointa dataa hyödyntämällä palvelunkäyttäjille tietoa alueen terveyspalveluista sekä terveysasemien työntekijöiden kielitaidosta eri toimipisteissä. Mobiilipalvelun avulla käyttäjät voivat etsiä tietoa lähimmistä palveluista ja henkilöstön kielitaidosta, selvittää keskimääräisiä odotusaikoja ja varata palveluaikoja.

Lue lisää: <http://www.iamsick.ca>; http://www.citiesofmigration.ca/good_idea/quick-i-am-sick-mobile-technology-for-newcomers

Maahanmuutto aiheuttaa uusia haasteita myös työnvälitykselle. Tuoreen selvityksen⁹⁰ mukaan enää 10 prosenttia suomalaisista työllistyy julkisten työnvälityspalveluiden ja ainoastaan 4 prosenttia TE-toimiston palveluiden avulla, kun samaan aikaan Suomessa on arviolta⁹¹ mukaan yli 300 000 piilossa olevaa avointa työpaikkaa. Julkisilla työnvälityspalveluilla on selvästi ollut vaikeuksia reagoida yhteiskun-

nan rakenteiden muuttumiseen. Se on jo johtanut muiden toimijoiden järjestämiin työnvälityspalveluihin, joissa erikoistutaan myös maahanmuuttajataustaisten työllistymisen edistämiseen⁹². Avaamalla työnvälitystä uusille toimijoille olisi mahdollista kehittää ratkaisuja myös yhteiskunnan monimuotoistumiseen liittyviin palveluhaasteisiin. Haastatellun viranomaisen mukaan esimerkiksi TE-toimistolla on jo nyt kumppanuushankkeita muiden työnvälitystä tekevien toimijoiden kanssa. Parhaimmillaan julkinen työnvälitys ja muut toimijat tukevat toisiaan työllisyyden edistämisessä.

3.4. Palveluiden ulkopuolelle jäävät

Maahanmuutosta ja kotoutumisen edistämisestä puhuttaessa on huomioitava, etteivät paperittomat pääse palvelujärjestelmän piiriin*. Haastatellun viranomaisen mukaan maahanmuuttajaa ei julkishallinnon näkökulmasta ole kärjistäen ilmaistuna olemassa, mikäli tällä ei ole laillista statusta maassa. Helsingissä paperittomille tarjotaan kiireellistä terveydenhoitoa (alle 18-vuotiaille ja raskaana oleville tarjotaan samat terveydenhoidon palvelut kuin helsinkiläisille)⁹³, mutta haastateltujen mukaan paperittomien tukeminen on käytännössä jäänyt järjestöjen, kirkkojen ja yksityisten kansalaisten aloitteiden varaan – aina oikeusavusta terveyspalveluihin saakka.

Euroopan perusoikeusviraston raportin⁹⁴ mukaan kaikille avoin terveydenhuolto tulee pitkällä aikavälillä yhteiskunnalle halvemmaksi. Jos paperittomat saavat apua ajoissa, sairaudet eivät pääse kehittymään pidemmälle, jolloin akuuttiin hoitoon ei kulu resursseja. Myös Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen selvityksessä⁹⁵ suositellaan paperittomien peruspalveluiden laajentamista.

Kysymys paperittomien palveluista on poliittisesti erittäin vaikea. Keskustelua on sävyttänyt huoli siitä, että kattavampi pääsy palveluihin toimisi maahanmuuton vetovoimatekijänä. Haastatellun viranomaisen mielestä palveluiden järjestäminen paperittomille on ongelmallista, koska se viestii paperittomuuden tai laitoman maassa oleskelun hyväksymisestä yhteiskunnassa:

”Mikä se yhteiskunta on, jossa ihmisillä on joitakin, muttei kaikkia oikeuksia – jos paperittomat saisivat esimerkiksi terveyspalveluita, mutta sitten heillä ei olisi kuitenkaan kansalaisyhteisyyttä, muita oikeuksia. Jotakin kummallista siinä logiikassa on, mutta se on varmaan tämän maailman murrosta. Jotenkin tulevat mieleen antiikin ajan kaupunkivaltiot, joissa vain vapailla miehillä oli päätösvaltaa.”

Haastateltu järjestötyöntekijä huomioi toisaalta sen, että paperittomia on jo joka tapauksessa Suomessa. Suomeen saapuvien turvapaikanhakijoiden kasvun myötä paperittomien määrä tulee kasvamaan, jos kielteisen oleskeluluvan saaneita jää oleskelemaan maahan. Haastatellun mukaan tämä edellyttää välttämättä reagoimista muuttuvaan tilanteeseen:

”Uskon, että on pitkällä aikavälillä meille kaikille hyväksi, jos myös paperittomat siirtolaiset pääsevät lääkäriin, jolloin sairauksiin voidaan puuttua ajoissa. Konservatiivisemmän näkökulman mukaan palveluiden lisääminen johtaa lisääntyvään maahanmuuttoon. Jos maassa kuitenkin on jo paperittomia, ei heidän

* Sama koskee niin sanottua liikkuvaa väestöä, jolla viitataan usein Romanian ja Bulgarian romaneihin, joilla ei useinkaan ole kotimaassaan sosiaalivakuutusta, jonka vuoksi he eivät ole oikeutettuja terveyspalveluihin Suomessa.

olemassaoloon voida minusta vain kieltää. On toiveajattelua sanoa, että 'selvä, teeskentelen kuin he eivät olisi täällä'."

On myös mahdollista, että paperittomien palveluiden järjestämiseksi muodostuu väliaikainen varjojärjestelmä, jossa kolmas sektori ja kansalaisyhteiskunta joutuvat ottamaan heidän tukemisensa asiakseen. Viime kädessä julkishallinnon on joka tapauksessa toimittava asian suhteen. Mallia toimintatapoihin voidaan etsiä muualta Euroopasta ja esimerkiksi Yhdysvalloista, jossa paperittomien määrä on huomattavasti Suomea suurempi.

4. VUOROVAIKUTUSTA EDISTÄVÄ KOTOUTUMISPOLITIikka

Vuorovaikutusta edistävän kotoutumispolitiikan tarkoitus on tukea yhteistyötä, kohtaamista ja luottamusta yhteiskunnassa. Ryhmien välinen vuorovaikutus edistää yhteiskunnan sosiaalista koheesiota, jossa on kyse ihmisten välisestä luottamuksesta ja kyvystä yhteistyöhön⁹⁶. Lisäksi maahanmuuttajien ja kantaväestön vuorovaikutus sekä keskinäiset sosiaaliset verkostot edistävät tutkitusti maahanmuuttajan kotoutumisprosessia, kuten työllistymistä⁹⁷.

Sosiaalista koheesiota on pidetty olennaisena tekijänä yhteiskuntien menestymisessä⁹⁸. Ihmisten välinen luottamus ja yhteiskunnan sosiaalinen koheesio on helppoa saavuttaa silloin, kun yksilöt kokevat toistensa välillä olevan vähän merkittäviä eroavuuksia⁹⁹. Yhtenäisessä yhteiskunnassa ihmiset näyttäisivät osallistuvan halukkaammin myös yhteisen hyvän vaalimiseen¹⁰⁰. Eurooppalaisten hyvinvointivaltioiden taustalla on esitetty olleen nimenomaan kansakuntien etninen yhtenäisyys¹⁰¹, ja maahanmuuton on nähty asettavan kansakunnan yhtenäisyyden koetukselle.

Etninen monimuotoisuus näyttäisi olevan yhteydessä ihmisten välisen luottamuksen heikkenemiseen¹⁰². Luottamus ei tutkimusten¹⁰³ mukaan heikene vain etnisten vähemmistöjen ja kantaväestön välillä, vaan myös kantaväestön sisällä. Sosiologi Robert Putnam on kutsunut ilmiötä ”kyyristymiseksi” (engl. *hunkering-down*): ihmiset kyyristyvät sisänpäin kuin kilpikonnat kuoriinsa. Kansalaisten osallistuminen laskee ja vastavuoroinen toiminta vähenee.

Etnistä monimuotoisuutta ei ole syytä pitää yksioikoisesti ainoastaan sosiaalista koheesiota heikentävänä tekijänä. Aihetta käsittelevissä tutkimuksissa on päädytty myös ristiriitaisiin tuloksiin¹⁰⁴, ja joidenkin tutkimusten¹⁰⁵ mukaan ihmisten välistä luottamusta rapauttaa pikemminkin sosioekonomisten erojen kasvu, ei etninen monimuotoisuus. Vaikuttaa kuitenkin selvältä, että monimuotoisuus *mahdollistaa* ihmisten välisen luottamuksen hiipumisen¹⁰⁶. Monimuotoisuudella on tästä huolimatta havaittu olevan parhaimmillaan myös positiivisia taloudellisia ja sosiaalisia vaikutuksia¹⁰⁷. Ne edellyttävät kuitenkin aktiivista työtä kaupunkipolitiikassa, julkishallinnossa, yrityksissä, järjestöissä ja jokaisen ihmisen elämässä. Tässä luvussa tarkastellaan vuorovaikutuksen, verkostojen ja sosiaalisen koheesion edistämistä.

Vuorovaikutusta voidaan tukea ainakin kahdella tavalla: 1) Tarjoamalla ihmisille näkökulmia uudistuvaan kansalliseen itseymmärrykseen, jossa monimuotoisuus voidaan sitoa osaksi suomalaisuutta sekä 2) kehittämällä yhteiskunnan rakenteita ja käytäntöjä vuorovaikutusta edistäviksi.

Aluksi käsitellään vuorovaikutukseen yhteydessä olevia tekijöitä, joita kotoutumispolitiikassa on syytä huomioida.

4.1. Vuorovaikutukseen yhteydessä olevia tekijöitä

Sisäryhmäläisyys ja ulkoryhmäläisyys

1. Sosiaalipsykologit ovat kiinnittäneet huomioita ihmisten taipumukseen hahmottaa ympäristöönsä jaotteleamalla toisiaan "meihin" ja "muihin"¹⁰⁸. Solidaarisuutta esiintyy yksilöiden välillä, jotka kokevat kuuluvansa samaan ryhmään.
 - Tutkimuskokeissa sattumanvaraisin perustein jaetut kaksi ryhmää ovat ryhtyneet nopeasti osoittamaan myötämielisyyttä omaa ryhmäänsä ja nurjamielisyyttä toista ryhmää kohtaan¹⁰⁹.
2. Sosiaalisten/etnisten ryhmien välisten suhteiden on todettu kiristyvän, mikäli ryhmät kokevat kamppailevansa yhteiskunnan resursseista¹¹⁰.
3. Ryhmien väliset asenteet vaikuttavat maahanmuuttajien kotoutumiseen.
 - Esimerkiksi ruotsalaistutkimuksessa¹¹¹ asuinalueiden asukkaiden asenteiden maahanmuuttajia kohtaan havaittiin vaikuttavan maahanmuuttajien tulotasoon. Kantaväestön asenteiden nousu keskimääräiseltä tasolta positiivisemmalle tasolle oli yhteydessä 12 prosentin tulotason nousuun maahanmuuttajilla.
 - Kansainvälisten tutkimusten perusteella pohjoisafrikkalaiset ja arabi-taustaiset maahanmuuttajat valikoituvat kielteisten asenteiden ja syrjinnän kohteiksi aasialais- ja eurooppalaistaustaisia muuttajia todennäköisemmin¹¹².

Ryhmien väliset erot ja kollektiivinen toiminta

Tiukkarajaiset sosiaaliset yhteisöt, yhteisen kielen puute sekä keskenään erilaiset normit ja käsitykset yhteisestä hyvästä vaikeuttavat yhteisten arvojen ja tavoitteiden muodostamista¹¹³. Ajatusta on kutsuttu kollektiivisen valinnan (engl. *collective choice*) teoriaksi. Ryhmien välinen epätasa-arvoisuus rapauttaa yhteisten päämäärien pohjaa: kun ihmiset kuuluvat erilaisiin status-ryhmiin, heillä on yleensä vähemmän jaettuja tavoitteita¹¹⁴.

Sosiaaliset verkostot

Sosiaaliset verkostot lisäävät eri ryhmien välistä kanssakäymistä ja informaation kulkua, mikä edistää yksilöiden työllistymistä ja menestymistä, ryhmien välisiä yhteisiä normeja ja etnisten rajojen hämärtymistä¹¹⁵. On huomioitava, ettei verkostojen tarvitse muodostua ainoastaan läheisistä suhteista: eri lähiyhteisöihin kuuluvien väliset tuttavuussuhteet ovat usein höydyllisimpiä niin urakehitykselle kuin sosiaaliselle koheesiolle¹¹⁶.

1. Käytännöllisimpiä tapoja edistää verkostojen syntymistä on tunnistaa ja tukea arkisen kohtaamisen mahdollistavaa infrastruktuuria¹¹⁷ (vapaat julkiset tilat, harrastuspaikat, kohtuuhintainen ja kattava julkinen liikenne, koulut, päiväkodit ja asukastalot yms.).
 - Etnisten ryhmien välisten verkostojen syntymistä ei ole välttämättä te-

hokasta edistää keinotekoisien tapahtumien avulla: esimerkiksi Saksassa on yritetty vahvistaa siirtolaisten ja kantaväestön kontakteja erilaisin sosiaalisin tapahtumin, mutta harvat siirtolaiset ovat osallistuneet niihin¹¹⁸.

2. Kantaväestön ja maahanmuuttajaryhmien välisissä verkostoissa on suuria ryhmäkohtaisia eroja.

- Suomessa virolaisista 80 prosentilla on vähintään 1–2 kantaväestöön kuuluvaa ystävää, mutta jopa 70 prosentilla somalialaisista ei ollut yhtään kantasuomalaista ystävää¹¹⁹.
- Tiiviit verkostot oman etnisen ryhmän kanssa vähentävät maahanmuuttajan vuorovaikutusta kantaväestön kanssa¹²⁰: Haastattelun maahanmuuttajan mukaan erityisesti kielitaidon ja yhteiskuntatiedon puute ohjaa siirtolaisia turvautumaan omaa kieltä puhuvaan lähiyhteisöön, jolloin verkostot eivät pahimmillaan ulotu missään vaiheessa kantaväestöön.

3. Maahanmuuttajien omien yhteisöjen merkitys kotoutumisessa on tästä huolimatta suuri, ja Suomeen jo kotoutuneilla maahanmuuttajilla on kallisarvoisia resursseja kulttuuritulkkeina toimimiseen ja yhteiskunnan tukiverkkojen piiristä pudonneiden ihmisten tavoittamiseen.

- Poliitiikan tavoitteena tulisi olla ensin ihmisten omien lähiyhteisöjen tukeminen ja sitten lähiyhteisöjen välisten kontaktien edistäminen¹²¹.

Vuorovaikutuskokemukset

1. Yhteisten päämäärien tavoittelu sekä vapaaehtoiset ja läheiset ihmissuhteet parantavat ryhmien välisiä suhteita ja vähentävät keskinäisiä ennakkoluuloja¹²².

- Jo välilliset positiiviset vuorovaikutussuhteet eri etnisiin ryhmiin kuuluvien kanssa vaikuttavat ennakoasenteisiin¹²³.

2. Negatiiviset vuorovaikutuskokemukset johtavat ryhmien välisiin kielteisiin asenteisiin.

- Joidenkin tutkimusten¹²⁴ mukaan negatiiviset kontaktit vaikuttavat ryhmien välisiin suhteisiin positiivisia voimakkaammin.

Identiteetti

1. Identiteetti vaikuttaa halukkuuteen osallistua yhteisen hyvän vaalimiseen: Amerikkalaistutkimuksessa¹²⁵ on havaittu latinotaustaisten siirtolaisten kansallisen identiteetin vaikuttavan heidän halukkuuteensa osallistua julkisten hyödykkeiden kustantamiseen.

- Identiteetti voi myös vaikuttaa kansalaisosallistumisen määrään ja tapoihin. Vähemmistöryhmien heikon kansallisen identiteetin on havaittu vähentävän selvästi heidän kansalaisosallistumistaan¹²⁶.
- Yhtä lailla kantaväestön homogeenisyyttä korostava kansallinen identiteetti näyttäisi johtavan vähäisempään kansalaisosallistumiseen monimuotoisessa yhteiskunnassa¹²⁷.

2. Identiteettiin vaikuttavat esimerkiksi ympäröivä yhteiskunta ja siirtolaisten ominaisuudet.

- Mitä enemmän maahanmuuttajalla on vaikeuksia kiinnittyä ympäröivään yhteiskuntaan tai kansalliseen yhteisöön, sitä etäämmälle hän saattaa siitä vetäytyä¹²⁸.
- Tärkeä identiteettiin vaikuttava osatekijä on kielitaito ja äidinkieli. Tutkimusten mukaan se, millä kielellä lapset kasvatetaan tai mitä kieltä he käyttävät eniten arjessaan vaikuttaa heidän identifioitumiseensa¹²⁹.

4.2. Monimuotoisuus ja kansallinen itseymmärrys

Vuorovaikutuksen ja sosiaalisen koheesion edistämiseksi on tärkeää tarjota ihmisille käsitys suomalaisuudesta, jonka alle voidaan koota etnisesti ja uskonnollisesti aiempaa monimuotoisempi yhteisö. Suomalaisuus näyttäytyy tällöin välineenä säilyttää yhtenäisyys monimuotoisessa yhteiskunnassa.

Suomen ja Euroopan harjoittamaa multikulturalistista politiikkaa on kritisoitu viime aikoina kykenemättömyydestä vastata maahanmuuton haasteisiin. Multikulturalismi on poliittinen malli, jossa yhteiskunnan sisäinen monimuotoisuus – monikulttuurisuus – tunnustetaan ja hyväksytään, minkä lisäksi monimuotoisuutta saatetaan tavoitteellisesti tukea esimerkiksi auttamalla ihmisiä säilyttämään omia kulttuurisia ja kielellisiä identiteettejään¹³⁰. Multikulturalistisen retoriikan on nähty korostavan liikaa ihmisten välisiä eroja¹³¹, sitä on kritisoitu tehottomuudesta edistää kotoutumista ja ehkäistä etnisten ryhmien välistä epätasa-arvoa ja monikulttuurisuudesta seuraavia konflikteja¹³². Nämä ovat tuskin olleet politiikan julkilausuttuja tai sisään kirjattuja tavoitteita¹³³. Silkan monikulttuurisuuden tunnustamisen sijaan olisi kuitenkin syytä pohtia entistä painokkaammin sitä, miten erojen keskellä opitaan elämään.

Multikulturalismin päivitettyksi vaihtoehdoksi on esitetty kulttuurienvälisyyttä, interkulturalismia¹³⁴ (engl. *interculturalism*). Interkulturalismissa painopiste on nimenomaan erilaisten ihmisten välisen kanssakäymisen, yhteistyön ja keskinäisen luottamuksen edistämässä.

Yhteistyö ja luottamus edellyttävät kokemusta jonkinlaisesta yhteenkuuluvuudesta – tunnetta siitä, että ryhmään kuuluvat ihmiset ovat perimmäisesti yhdenvertaisia. Yhteisölliset identiteetit muuttuvat ajan kuluessa. Suomen 1918 sisällissodassa kuuluminen valkoisiin tai punaisiin määritteli voimakkaasti ihmisten yhteisöllistä identiteettiä. Valkoisten ja punaisten lastenlastenlapset ovat nykyään kaikki yhtä lailla suomalaisia.

Tutkijoiden¹³⁵ mukaan yhteistä ja jaettua kansallista identiteettiä korostava politiikka on ollut tehokkain tapa etnisiin eroihin liittyvien ristiriitojen ehkäisemisessä. Yhteisöllistä identiteettiä tulisi kuitenkin rakentaa uudenaikaisena nationalismina. Jos kansallisen jäsenyyden ehtona on yhteinen etninen alkuperä, ei maahanmuuttajan ”suomalaistuminen” voi onnistua. Vaikka Suomeen muuttanut siirtolainen työllistyisi, kotoutuminen epäonnistuu, mikäli hänen Suomessa syntyneensä ja kasvanutta lastaan ei hyväksytä suomalaiseksi.

Sosiologi Tomás Jimenez¹³⁶ pitää amerikkalaisuuden uudelleenajattelua (engl. *re-imagine*) Yhdysvaltojen onnistuneimpana piirteenä kotoutumisen edistämässä. Yhdysvalloissa amerikkalaisuuteen on perinteisesti ajateltu riittävän englannin kielen taito ja maassaoleskelulupa. Muuten amerikkalaisille sallitaan koko joukko erilaisia etnisiä taustoja ja traditioita. Taustalla on ensisijaisesti Yhdysvaltojen historia maahanmuuttomaana. Yhdysvaltojen kansakunnan tarinaan on alusta pi-

täen sisältynyt ajatus taustoiltaan erilaisista ihmisistä, jotka yhteinen yhdysvaltalainen identiteetti yhdistää.

Kansalliset tarinat auttavat hahmottamaan menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden suhdetta. Suomalaisuuden ja suomalaisen yhteiskunnan suuria tarinoita ovat olleet hyvinvointivaltion rakentaminen ja nousu köyhästä maasta Euroopan reunalta maailman tasa-arvoisimpien, turvallisimpien ja menestyksekkäimpien maiden joukkoon. Tarinan kannalta tärkeitä vaiheita ovat olleet esimerkiksi vuoden 1906 äänioikeusuudistus, presidentti K. J. Ståhlbergin kansakuntaa yhdistävä politiikka 1920-luvulla tuhoisan sisällissodan jälkeen, talvi- ja jatkosodasta selviytyminen, sodan jälkeinen mittava jälleenrakennus ja hyvinvointivaltion luominen sekä myöhemmin vuosikymmeninä lisääntyneet kansainväliset yhteydet. Tarinat eivät kuvaa tapahtumakulkujen yksioikoista totuutta, vaan ne rakentavat jatkuvuutta tapahtumasarjoille. Suomalaisuuden tarinaan tarvitaan nyt uusi luku siitä, mihin monimuotoinen yhteiskunta on menossa.

Suomalaisilla on aiempaa kokemusta sisäisten erojen ja yhtenäisyyden kanssa tasapainoilemisesta. Itsenäistymisen jälkeen haaste kietoutui punaisten ja valkoisten väliseen vastakkainasetteluun ja toisen maailmansodan jälkeen niin sanottuun ”kommunismien ongelmaan”¹³⁷: Kommunistit nähtiin enemmän tai vähemmän erillisinä muista ryhmistä, mutta ulkoiset paineet ohjasivat Suomea politiikkaan, jossa tietynlaiset ryhmien väliset ristiriidat nähtiin siedettävänä, mutta myös myönteisenä voimavarana.

Maahanmuuton myötä tämä haaste näyttäytyy aivan uudessa valossa. Suomen tarinaan on perinteisesti liitetty ajatus nimenomaan etnisesti, uskonnollisesti ja kulttuurisesti homogeenisestä maasta. Nyt on onnistuttava luomaan uusia yhteisöllisiä identiteettejä, jotka kykenevät sitomaan monimuotoisuuden riittävän yhtenäiseksi kokonaisuudeksi. On onnistuttava rakentamaan visio monimuotoisen yhteiskunnan suunnasta siten, että tunne kansakunnan yhtenäisyydestä ja ajallisesta jatkuvuudesta säilyvät. Ilman tätä visiota ihmisten on vaikea nähdä mitään järkeä tai suuntaa monimuotoistuvassa yhteiskunnassa. On pohdittava, mitkä ovat jaetun suomalaisuuden säilytettävät perusarvot ja miltä osin suomalaisuuden käsitettä voidaan laventaa aidosti erilaisuutta sisältäväksi. Tämä edellyttää toisaalta erilaisuuden hyväksymistä ja toisaalta aktiivista yhteisten tekijöiden paikantamista. Lisäksi inklusiivisen identiteetin rakentamiseen tähtäävän politiikan tulee olla tutkimuksen ja kriittisen analyysin kohteena.

Miten suomalaisuudesta pitäisi puhua?

Ranskassa viriteltiin vuosien 2009–2010 vaihteessa presidentti Nicholas Sarkozyn hallituksen johdolla keskustelua kansallisesta identiteetistä ja yhtenäisyydestä muuttuvassa Ranskassa. Muutaman kuukauden mittaisessa kampanjassa järjestettiin yli sata tilaisuutta kaupungintaloilla ympäri Ranskan. Voimakkaasti markkinoiduissa tapahtumissa oli tarkoitus käydä keskustelua siitä, mitä on olla ranskalainen ja mitä ranskalaisuus merkitsee.

Tulokset olivat laihoja. Kampanja keräsi kritiikkiä puolueilta ja medialta läpi poliittisen kentän. Suurin osa ranskalaisista piti ajatusta kyselyiden mukaan alun perin hyvänä, mutta kampanjan päätyttyä ainoastaan kolmasosa arvioi sen onnistuneen. Yli 60 prosentin mukaan kampanja ei ollut auttanut hiventäkään ranskalaisuuden pohtimisessa uudella ajalla.

Kampanjan epäonnistumisen taustalla pidettiin eritoten huonoa toteutusta. Sitä pidettiin etupäässä Sarkozyn johtaman oikeistopuolueen yrityksenä hou-

kutella itselleen äänestäjiä edessä olleisiin aluevaaleihin. Joidenkin kriitikoiden mukaan keskustelu kansallisesta identiteetistä ei sinänsä ollut huono idea, mutta kampanja osoittautui lopulta lähinnä vihanlietsonnan foorumiksi. Uudistuvan ranskalaisuuden sijaan tilaisuuksissa nousivat esiin ulkomaalaistaustaisia ja heidän lapsiaan herjaavat puheenvuorot. Osasyynä pidettiin sitä, että hallitus määritteli koko kampanjan tarkoituksen huonosti ja epäselvästi. Lopputuloksena oli maahanmuuttopoliittista kinastelua sen sijaan, että olisi keskusteltu siitä, miten Ranskaa tulisi uudistaa muuttuneessa maailmassa.

Laajaa keskustelua kansallisesta identiteetistä on kuitenkin käytävä, sillä se on joka tapauksessa poliittisen keskustelun aihe. Kansakunnan kahtiajakoa korostava puhe vain vaikeuttaa yhteisen pohjan löytämistä siirtolaispolitiikkaan. Suomessa olisi syytä pohtia käytännön ratkaisuja monimuotoisen yhteiskunnan tulevaisuuden rakentamisessa. Ottaen huomioon puoluepolitiikan ylikuumenemisen maahanmuuttoasioissa, ei puoluepoliittinen järjestelmä ole välttämättä paras mahdollinen foorumi keskusteluun.

Lue lisää: <http://content.time.com/time/world/article/0,8599,1963945,00.html>;
http://www.nytimes.com/2009/11/29/world/europe/29identity.html?_r=0

Kaksisuuntainen kotoutuminen

Uuden kansallisen identiteetin rakentamisessa niin kantaväestön kuin maahanmuuttajien rooli on keskeinen. On olennaista, että maahanmuuttaja omaksuu suomalaisen yhteiskunnan olennaiset käytännöt. Toisaalta kantaväestön ymmärrys etnisestä monimuotoisuudesta ja tarpeesta kehittää käytäntöjä elää monimuotoisessa yhteiskunnassa on ratkaisevaa kotoutumisen onnistumisessa. Vuorovaikutuksen edistämisessä on huomioitava myös kantaväestö.

On erikoista, että tutkimustiedon¹³⁸ mukaan esimerkiksi suomalaisessa koulujärjestelmässä opetetaan pääasiassa vähemmistöihin kuuluvia nuoria hyväksymään yhteiskunnan monimuotoisuus, mutta kantaväestön lapsilta ei edellytetä samaa. Tutkija Pasi Saukkonen¹³⁹ kuvaa ilmiötä yksisuuntaiseksi kotoutumisvelvollisuudeksi:

”On tavanomaista, että kotoutumisvelvollisuus koskee lopulta vain maahanmuuttajia ja vähemmistöjen jäseniä, ei kantaväestön edustajia. Vaikka viimeksi mainitut kieltäytyisivät kuinka järeäpäisesti tahansa kohtelemasta naapurustonsa tummaihoisia, venäläisiä tai muslimeja saman yhteiskunnan yhdenvertaisina jäseninä, heidän ei koeta epäonnistuneen muuttuneeseen suomalaiseen yhteiskuntaan kotoutumisessa.”

Vuorovaikutuksen kulttuuria tai vaatimusta yhteistyöstä erilaisten ihmisten kanssa ei voi tuoda ihmisten pariin vain ylhäältä alas. Varsinainen käyttäytymisen muutos tapahtuu ruohonjuuritasolla, mutta ihmisiä ei voi pakottaa olemaan tekemisissä keskenään. Siksi on lähestyttävä avoimesti kantaväestön ajatuksia ja kokemuksia maahanmuutosta

Yli puolet suomalaisista ovat 1990-luvulta lähtien pitäneet kyselytutkimuksissa varauksellista suhtautumista ulkomaalaisia kohtaan viisaana varovaisuutena, ei tietämättömyytenä¹⁴⁰. Vuonna 2011 tehdyssä kyselytutkimuksessa¹⁴¹ lähes 75 prosenttia suomalaisista oli sitä mieltä, ettei keskustelu maahanmuutosta ole riittävän suorapuheista ja ongelmia avoimesti esille tuovaa. Yli puolet suomalaisista ovat olleet sitä mieltä, että suomalainen kulttuuri tulee uhanalaiseksi maahanmuuton myötä¹⁴² ja että suomalaista kulttuuria tulisi varjella lisääntyvää kansainvälistymis-

tä vastaan¹⁴³. On selvää, että monimuotoisen yhteiskunnan suunnan muodostaminen edellyttää näiden näkökulmien huomioimista sekä dialogia nimenomaan kantaväestön sisällä.

Huoli maahanmuuton aiheuttamista kulttuurisista tai taloudellisista vaikutuksista¹⁴⁴, talouslamat¹⁴⁵ ja koettu kilpailu yhteiskunnan rajallisista resursseista maahanmuuttajien kanssa¹⁴⁶ näyttäisivät kiristävän asenteita entisestään. Tämä vähentää mahdollisuuksia eheään vuorovaikutukseen yhteiskunnan eri ryhmien välillä. Sekä kantaväestöä että maahanmuuttajia olisi tuettava monimuotoisessa yhteiskunnassa elämisessä. Lisäksi on tärkeää, etteivät kantaväestöön kuuluvat yhteiskunnan vähäosaiset tunne tulleen laiminlyödyiksi uudessa monimuotoisuuden määrittämässä yhteiskunnassa.

Kansalaiset mukaan ideoimaan kotoutumisen edistämistä

Frankfurtissa päätettiin ottaa kaupungin asukkaat laajasti mukaan kaupungin kotoutumispolitiikan uudistamiseen vuonna 2009. Kansalaisten osallistumista pidettiin olennaisena kattavasti jaetun kotoutumispolitiikan vision muodostumisen kannalta.

Kaupunki käynnisti *Monimuotoisuus muuttaa Frankfurtiin* -kampanjan (saks. *Vielfalt bewegt Frankfurt*), jonka tarkoitus oli kartoittaa asukkaiden näkemyksiä kotoutumisesta. Kampanjassa korostettiin moninaisten näkemysten jakamista: "jokainen idea ansaitsee mahdollisuuden". Digitaalisia keinoja ja jalkautuvia toimia hyödyntämällä kampanjassa onnistuttiin kartoittamaan 47 000 asukkaan näkemyksiä ja visioita kotoutumiseen liittyen. Hankkeen myötä kaupungissa kehitettiin uusia näkökulmia kotoutumiseen ja maahanmuutosta käytävään julkiseen keskusteluun. Ennen kaikkea kansalaisille annettiin laaja-pohjainen mahdollisuus osallistua kotoutumispolitiikan rakentamiseen.

Lue lisää: http://www.citiesofmigration.ca/good_idea/diversity-moves-frankfurt

4.3. Vuorovaikutusta tukevat käytännöt

Lahden punkkarit kotoutuivat minut. Pyörimme kaupungilla ja joimme halpaa punaviiniä. En ajatellut sen kummemmin olevani turvapaikanhakija. Yhtenä iltana tutustuin tyttöön, enkä sen jälkeen enää viettänyt öitäni vastaanottokeskuksessa.

Entinen turvapaikanhakija, Helsingin Sanomat 29.10.2015

Yksityishenkilöiden välisellä vuorovaikutuksella on valtava merkitys kotoutumisessa. Yksilöiden ja ryhmien väliset verkostot ja tuttavuussuhteet ovat tärkeitä sosiaalisen koheesion kannalta, jonka lisäksi ne vauhdittavat esimerkiksi yksilön työllistymistä¹⁴⁷. Siitä huolimatta maahanmuuttajille tarjoutuu etenkin muuton alkuvaiheessa kontakteja lähinnä virastoihin ja palveluidentarjoajiin, ei niinkään kantaväestöön. Poliitiikan tavoitteena tulisi olla eri lähiyhteisöihin kuuluvien ihmisten välisten suhteiden ja verkostojen edistäminen¹⁴⁸. Euroopan neuvoston mukaan "monimuotoisuuden hallinnoinnista on tultava yksi viranomaisten avaintehtävistä"¹⁴⁹.

Ihmisten välistä luottamusta ja kohtaamista edistävien rakenteiden muodostaminen on suorimpia tapoja pyrkiä vaikuttamaan vuorovaikutukseen ja sosiaaliseen koheesioon¹⁵⁰. Leikkipuistot, terveyskeskukset, kotoutumiskoulutus, asukastalo,

järjestön ylläpitämä kohtaamistila ja naapuruston muodostama auttamisverkosto ovat kaikki esimerkkejä yhteiskunnan rakenteista. Julkishallinnon ja kotoutumista edistävien viranomaisten kannattaa tukea myös vuorovaikutusta edistäviä toimijoita, kuten kansalaisverkostoja.

Vuorovaikutuksen edistäminen näyttäisi tulosten mukaan kannattavan. Euroopan neuvoston kehittämän ”kulttuurienvälisten kaupunkien” (engl. *intercultural cities*) kaupunkipoliittisen mallin on todettu johtavan asukkaiden parempaan menestymiseen, lisääntyneeseen turvallisuudentunteeseen, parempiin naapurussuhteisiin, suvaitsevaisempiin asenteisiin, konfliktien vähenemiseen, opettajien lisääntyneeseen kulttuurisensitiivisyyteen ja muun muassa parempiin PISA-tuloksiin¹⁵¹.

Vuorovaikutuksen merkitys on huomioitu myös suomalaisessa kotoutumispolitiikassa, ja julkishallinnolla on ollut hankkeita ryhmäsuhteiden edistämiseksi¹⁵². Vuorovaikutuksen merkitys pannaan merkille myös valtion kotouttamisohjelmassa vuosille 2016–2019¹⁵³. Vuorovaikutuksen ja sosiaalisen koheesion edistämistä ei ole kuitenkaan huomioitu kotoutumispolitiikan perustavoitteissa, kuten laissa kotoutumisen edistämiseksi.

Interkulturalismi ja vuorovaikutuksen edistäminen on syytä ottaa vähintään paikallisen tason politiikan julkilausutuksi tavoitteeksi. Näin on toimittu useissa Euroopan kaupungeissa, esimerkiksi Stuttgartissa, Barcelonassa¹⁵⁴ ja Madridissa¹⁵⁵. Alla olevassa laatikossa on esitelty Stuttgartin kaupungin maahanmuuttajaohjelmaa, jossa yhdenvertaisuuden, ihmisten välisen rauhallisen yhteiselön ja sosiaalisen koheesion edistäminen on nostettu tärkeälle sijalle.

Stuttgart: Resurssipainotteinen näkökulma monimuotoisuuteen

Stuttgartin kaupungin asukkaista 40 prosenttia on maahanmuuttajataustaisia. Jotta muuttuneisiin olosuhteisiin sopeuduttaisiin, kaupungissa on pyritty varmistamaan kaikille asukkaille yhdenvertaiset mahdollisuudet elämän perusasioissa. Tämä on ollut välttämätöntä. Kun miltei puolet väestöstä on siirtolaistaustaisia, on ratkaisevan tärkeää, että he menestyvät siinä missä kantaväestökin.

Stuttgartissa uudistettiin näistä lähtökohdista vuonna 2001 perusteellisesti kaupungin kotoutumispoliittista ohjelmaa. Uudessa ohjelmassa, *Stuttgart Pact for Integration*, maahanmuuttoon valittu näkökulma oli resurssipainotteinen: maahanmuutosta on tehtävä talouskasvun ja uusien ratkaisujen lähde. Ohjelman kolme päätavoitetta ovat:

1) Yhdenvertaiset mahdollisuudet kaikille asukkaille

2) Rauhallinen yhteiselo ja sosiaalinen koheesio

3) Kulttuurinen monimuotoisuus Stuttgartin taloudellisen menestymisen resurssiksi kansainvälisessä taloudessa.

Ohjelman mukaan kotoutumisessa on kyse keskinäisen ymmärryksen lisäämisestä koko yhteiskunnassa. Kotoutumisen edistäminen edellyttää kumpuuta niin yksityisen ja julkisen sektorin kuin kansalaisyhteiskunnan ja maahanmuuttajien välillä. Ohjelma on esimerkki siitä, että kotoutumisen kokonaisvaltaisuuden sisäistäminen johtaa kaikkien toimijoiden lisääntyvään yhteistyöhön.

Kaupungin kotoutumisohjelma on kerännyt aloitteellisuutensa vuoksi kiitosta eri puolilta Eurooppaa, ja Euroopan komissio on soveltanut monia ohjelman kohtia omissa virallisissa kotoutumispoliittisissa asiakirjoissaan. Ennen kaikkea maahanmuutto on vauhdittanut taloutta ja onnistunut kotoutuminen kietoutunut osaksi paikallisidentiteettiä.

Lue lisää: <https://www.ec.europa.eu/migrant-integration/intpract/stuttgart-pact-for-integration>; Özbabacan 2009

Kaupunkipolitiikassa on huomionarvoista, että ihmisten välinen luottamus näyttäisi olevan heikoimmillaan etnisesti monimuotoisilla asuinalueilla¹⁵⁶. Monimuotoisuuden negatiiviset vaikutukset keskittyvät eritoten paikallisesti, lähiöihin ja korttelitasolle. Kaupunkialueiden etninen ja sosioekonominen eriytyminen kietoutuvat usein yhteen. Sosiaalinen koheesio on vähäisintä yleensä nimenomaan sosioekonomisesti heikoilla alueilla, ja etnisesti monimuotoiset asuinalueet ovat puolestaan usein sosioekonomisesti heikossa asemassa¹⁵⁷. Myös Helsingissä joidenkin siirtolaisryhmien osuus on eurooppalaiskaupunkien tapaan kasvanut sosioekonomisesti heikommilla alueilla¹⁵⁸. Hyväosaiset muuttavat alueilta muualle sosiaalisten ongelmien kärjistyessä ja infrastruktuurin heikentyessä¹⁵⁹.

Kaupunkipolitiikan haasteena on edistää eri etnisiin ja sosioekonomisiin ryhmiin kuuluvien ihmisten välistä vuorovaikutusta erityisesti asuinalueilla, joilla on havaittavissa sosiaalista heikkenemistä. Asuinalueiden paikallisista sosiaalisista ja taloudellisista erityispiirteistä tarvitaan tietoa¹⁶⁰. Yhteisöillä, kuten naapurustoilla, on tärkeä rooli paikallisessa sosiaalisessa koheesiossa¹⁶¹. Kaupunkipolitiikassa on rakennettava yhteistyötä näiden yhteisöjen kanssa.

Asuinalueiden menestymisen avain on usein paikallisten taloudellisten vahvuuksien tunnistamisessa ja toimijoiden integroimisessa alueen taloudelliseen kehittämiseen¹⁶². Taloudellista kukoistusta tavoittelevan toiminnan organisoiminen johtaa usein sosiaalisia hankkeita kestävämpiin tuloksiin.

Paikallisen taloudellisen menestyksen tukemista

Yhdysvaltalaisessa Saint Paulin kaupungissa toimiva *Neighborhood Development Center* (NDC) on jo reilun parinkymmenen vuoden ajan tukenut paikallisia yrittäjiä alkupääoman kasaamisessa, koulutuksen hankkimisessa sekä kieli- ja kulttuurimuurien ylittämässä. Iso osa NDC:n asiakkaista on ollut maahanmuuttajataustaisia.

NDC pyrkii keskittämään uutta yritystoimintaa heikoimmin pärjääviin lähiöihin. Tämän se tekee selvittämällä paikallisten kumppanien kanssa alueiden omia vahvuuksia. Vuosien 1993–2013 aikana NDC on antanut yrityskoulutusta lähes 5 000 yrittäjälle, joista 1 500 on ollut siirtolaistaustaisia. Saint Paulissa toimii jo 500 NDC:n tukemaa yritystä, jotka työllistävät lähes 2 500 ihmistä ja joiden toimiala vaihtelee aina rakennusalaista oluenpanemiseen. NDC:n toiminnan myötä kaupunkiin on syntynyt myös taloudellista ja sosiaalista kanssakäymistä virkistäviä markkinapaikkoja.

New Yorkin Bronxissa perustettiin vuonna 2014 paikallisen talousjärjestön SoBRo:n pilotin pohjalta 30 siirtolaistaustaisen ravintolayrityksen osuuskunta, *United Business Cooperative*. Osuuskuntatoiminnassa ravintolayrittäjät säästävät kuluja keskittämällä liikeoperaatioitaan. Osuuskunta-aloite voitti vuonna

2014 New Yorkin kaupungin vuosittaisen THRIVE-kilpailun, jossa palkitaan siirtolaisyrittäjien tukemiseen tähtääviä hyviä liikesuunnitelmia.

Lue lisää: <http://www.ndc.mn.org>; <http://www.nycedc.com/program/competition-thrive>

Keinoja eri väestöryhmät huomioonottavan, vuorovaikutusta ja interkulturalismia edistävän kaupunkiympäristön rakentamiseen

- 1) Myönteinen asenne monimuotoisuuteen ja inklusiivisen kaupunkilaisidentiteetin vaaliminen
 - Julkinen keskustelu.
 - Kulttuurienvälinen ja monimuotoisuuden huomioiva hallinto.
- 2) Kulttuurienvälisyyden ja vuorovaikutuksen huomioiminen kaupungin perustoiminnoissa
 - Koulujen ja päiväkotien elinvoimaisuus
 - Terveyspalvelut
 - Asuntopolitiikka: kohtuuhintaisia asuntoja
 - Elinkeinoelämä
 - Taide- ja urheilumaailma
 - Poliisin suhteet paikallisiin yhteisöihin
 - Kaupunkisuunnittelu: kadut, julkiset tilat, harrastus- ja kohtaamispaikat, kohtuuhintainen ja kattava julkinen liikenne.
- 3) Uusien tulijoiden tervetulleeksitoivottaminen
 - Kaupungin uusien ja vanhojen asukkaiden tutustuttaminen ennestään tuntemattomiin kaupunginosaan, eri taustoista tulevien ihmisten koteihin ja kaupungin elämään.
- 4) Paikallisen taloudellisen toiminnan tukeminen
 - Kaupungin kehittäminen ystävällismieliseksi ympäristöksi, jossa uuden asukkaan on helppoa päästä mukaan sosiaalisiin verkostoihin ja aloittaa yritystoimintaa.
 - Kohtuullisen matkan päässä olevat työpaikat.
 - Monia eri sosioekonomisia ryhmiä hyödyttävä talouskehitys.
- 5) Kulttuurienvälinen koulutus
 - Poliitikot, viranomaiset, yritykset, järjestöt, kansalaiset.
- 6) Etnisyyteen tai kulttuuriin liitettyjen ristiriitojen sovittelu
 - Ristiriitojen olemattomuus on huolestuttavampaa: se voi viestiä siitä, etteivät erilaiset ihmiset ole ylipäänsä tekemisissä keskenään.
- 7) Mediastrategia: monipuolinen ja totuudenmukainen kuva monimuotoisuudesta
 - Enemmistö saa maahanmuuttajia koskevat tiedot pitkälti median ja huhuhevien välityksellä.
- 8) Tietoon perustuvat toimenpiteet
 - Kulttuurienvälisen politiikan tulosten tarkasteleminen selkeästi arvioitavassa ja mitattavassa muodossa.

Muokattu: Ray 2003; Penninx 2003; Euroopan neuvosto 2013

Vuorovaikutusta edistävää kaupunkipolitiikkaa

Kouluilla ja päiväkodeilla on suuri merkitys ryhmien välisen vuorovaikutuksen edistämisessä. Siirtolaisten lapset sosiaalistuvat koulussa suomalaiseen yhteiskuntaan ja kartuttavat työkaluja elämässä menestymiseen. Monikulttuuriset koulut mahdollistavat parhaimmillaan paremmat etnisten ryhmien väliset suhteet. Siksi on tärkeää, että vuorovaikutuksen edistäminen on sisäänrakennettu koulujen toimintaan ja että siihen on tarpeeksi resursseja.

Koulujen tukeminen

Koulujen oppilasrakenteen muutokset aiheuttavat omanlaisiaan haasteita opettajien työlle. Maahanmuuttajataustaisten ja kantaväestön oppilaiden välillä ei ole välttämättä suuria eroja, mutta vähemmistöryhmät saattavat kuitenkin kohdata koulupolullaan ongelmia, jotka ovat tuntemattomia kantaväestön kuuluville oppilaille ja opettajille.

Esimerkiksi Yhdysvalloissa monikulttuurisuus on aiheuttanut haasteita koulujen opetustyössä. Vaikeudet liittyvät muun muassa etnisten vähemmistöjen syrjintään ja huonompaan sosioekonomiseen asemaan, lasten asuinalueiden sosiaalisiin ongelmiin sekä opettajien huonoihin valmiuksiin ymmärtää vähemmistöoppilaiden kohtaamia haasteita yhteiskunnassa. Oikeanlaisia opetusmetodeja soveltaneissa kokeilukouluissa on kuitenkin saavutettu lupaavia tuloksia oppilaiden koulumenestyksessä. Aiheesta on laadittu useampia kohdistettuja ja toimiviksi todettuja opetusohjelmia. Esimerkiksi seuraavat seikat ovat vaikuttaneet erittäin positiivisesti vähemmistöjen suoriutumiseen:

- Opetukseen on tarjolla riittävästi voimavaroja, jolloin esimerkiksi luokkakoot pysyvät tarpeeksi pieninä.
- Opettajat osaavat, jaksavat ja ehtivät selvittää vähemmistöoppilaille tyypillisiä oppimisongelmia.
- Opettajat välittävät aidosti oppilaistaan.
- Opettajien ja oppilaiden välillä onnistutaan rakentamaan luottamusta ja vuorovaikutussuhde.

Lue lisää: Akerlof et al. 2009; Fliegel 1993; Ferguson 1998; Krueger et al. 2001

Yhteisökävelyjä opettajille

Torontossa on vuodesta 2008 asti järjestetty niin sanottuja yhteisö- ja uskontokävelyitä (*Community and Faith Walks*), joissa paikalliset opettajat tutustuvat koulunsa lähialueisiin. Monet opettajista eivät asu alueilla, joilla työskentelevät, jolloin he eivät välttämättä tunne paikallisia erityispiirteitä. Niiden tunteminen olisi kuitenkin hyödyksi oppilaiden kohtaamisessa. Yhteisökävelyillä opettajat vierailevat esimerkiksi paikallisten yhteisöjen luona, puistoissa, kaupoissa, asukastaloissa, terveysasemilla ja päiväkodeissa. Uskontokävelyillä opettajat tutustuvat puolestaan alueen uskonnolliseen monimuotoisuuteen vierailemalla uskonnollisten yhteisöjen tiloissa.

Lue lisää: <http://www.tdsb.on.ca/Community/ModelSchoolsforInnerCities/Initiatives/CommunityHub.aspx>

Poliisilla on tärkeä rooli sosiaalisen eheyden ja luottamuksen rakentamisessa. Helsingissä poliisi on kehittänyt yhteistyötä paikallisten maahanmuuttajajärjestöjen kanssa turvallisuuden edistämiseksi. Helsingin poliisi on myös pyrkinyt rekrytoimaan työntekijöitä eri etnisistä vähemmistöistä. Tällä hetkellä poliisissa ei juuri ole maahanmuuttajataustaisia¹⁶³.

”Rakentamassa yhdessä turvallisia yhteisöjä” – Poliisin toimia kotoutumisen edistämiseksi

Poliisin rooli on järjestyksenvalvontaa ja turvallisuustoimintaa moniulotteisempi. Useat kaupungit tarjoavat esimerkkejä poliisin aktiivisista toimista hyvien paikallisten suhteiden edistämiseksi.

Uudessa-Seelannissa Christchurchin kaupungissa poliisi on jo vuosia pyrkinyt tutustumaan alueensa kulttuuriin ja kielellisiin yhteisöihin. Poliisi on rekrytoinut työvoimaa etnisistä vähemmistöistä ja rakentanut suhteita etenkin marginaaliasemassa oleviin ryhmiin. Pitkäjänteinen työ vähemmistöjen parissa näkyi esimerkiksi vuonna 2011, kun kaupunkiin iski voimakas maanjäristys. Poliisi sai tuolloin koordinoitua apua lukuisilta alueen yhteisöiltä aina buddhalaisesta temppelistä moskeijaan. Aiemmin rakennettu luottamus takasi yhteistyön toimivuuden haastavassa tilanteessa.

Yhdysvalloissa Brooklyn Centerin kaupungissa poliisi perusti vuonna 2005 poliisin ja kaupungin muiden toimijoiden väliselle yhteistyölle keskuksen, jonka tavoitteena on edistää vuorovaikutusta lainvalvojien ja eri etnisten ryhmien välillä. Keskuksen päämääriä ovat tietämyksen lisääminen poliisin käytännöistä, poliisin ymmärryksen kartuttaminen kulttuurisesta monimuotoisuudesta sekä poliisin ja vähemmistöjen välisten suhteiden edistäminen.

Lue lisää: http://www.citiesofmigration.ca/good_idea/community-first-christchurch-emergency-response; <http://www.ci.brooklyn-center.mn.us/index.aspx?NID=152>; http://www.citiesofmigration.ca/good_idea/taking-time-for-community-safety

Siirtolaisten osallistuminen yhteiskunnalliseen päätöksentekoon ja vaikuttamiseen on tärkeä osa paikallista vuorovaikutusta. Suomessa ulkomaalaisten äänestysaktiivisuus on ollut poikkeuksellisen alhainen verrattuna muihin Pohjoismaihin. Vuoden 2012 kuntavaaleissa koko väestön äänestysaktiivisuus oli 58,3 prosenttia, ulkomaalaistaustaisten ainoastaan 19,6 prosenttia¹⁶⁴. Taustalla saattaa olla esimerkiksi huono tuntemus poliittisesta järjestelmästä, kokemus rajoitetuista mahdollisuuksista vaikuttaa asioihin äänestämällä tai yhteiskuntaan juurtumattomuuden tunne. Toisaalta on tärkeää tunnistaa kansalaisvaikuttamisen tavat: alhainen äänestysaktiivisuus ei välttämättä tarkoita passiivisuutta paikallisessa elämässä. Esimerkiksi Helsingin kaupungin kotouttamisohjelmassa on huomioitu maahanmuuttajien järjestöjen merkitys vaikuttamiskanavana korporatiivisen puolue toiminnan ohella. Tulevaisuudessa myös erilaisten rekisteröimättömien verkostojen ja yhteisöjen merkitys yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa tulee luultavasti lisääntymään, kun ihmisten keskinäinen organisoituminen tehostuu esimerkiksi sosiaalisen median ja digitalisaation tarjoamien mahdollisuuksien myötä.

Paikallista vaikuttamista

Englantilaisessa Dudleyn kaupungissa huomattiin, ettei alueen kasvanut pakolaistaustainen väestö osallistunut paikalliseen päätöksentekoon siinä missä muut asukkaat. Pakolaistaustaisissa ryhmissä havaittiin voimistuvaa irtonaisuutta ja voimattomuuden tunteita vaikuttaa paikalliseen elämään. Vuonna 2009 alueella käynnistettiin hanke ehkäisemään yhteisöjen välisiä jännitteitä ja siirtolaisten eristäytymistä. Kantaväestön väärinkäsityksiä siirtolaisista korjattiin ja pakolaistaustaisiin asukkaisiin rakennettiin suhteita yhteistyössä asukasyhdistysten kanssa. Lisäksi kehitettiin erilaisia toimintoja asukkaiden yhteen tuomiseksi, kuten talkootapahtumia asuinalueen siivoamiseksi. Hankkeen aikana monet siirtolaiset ryhtyivät osallistumaan aktiivisemmin paikalliseen päätöksentekoon ja asukasyhdistysten kokouksiin.

Torontolaisen siirtolaistaustaisten asukkaiden perustama järjestö *Thorncliffe Park Women's Committee* (TPWC) on hyvä esimerkki paikallisten siirtolaistaustaisten aktiivisesta ja oma-aloitteisesta vaikuttamisesta. Järjestön toiminta on keskittynyt lähinaapuruston puiston huoltamiseen ja elävöittämiseen. Puistossa on järjestetty kesäisin kauppabasaaria, jossa paikalliset asukkaat voivat pienimuotoisella myyntitoiminnalla osallistua kaupunkiyhteisön elämään. Tavoitteena on ollut tukea itseluottamusta erityisesti siirtolaistaustaisilla naisilla, joille osallistuminen yhteiskunnan toimintaan on ollut vaikeaa.

Lue lisää: <http://www.tpomenscomm.org>; http://www.citiesofmigration.ca/good_idea/the-5-estates-project-bringing-diverse-communities-together

Yhteiskunnan eri toimijat rakentamassa vuorovaikutusta tukevia käytäntöjä

Kaikki yhteiskunnan toimijat kehittävät käytäntöjä ihmisten välisten kontaktien tukemiseksi. Yhteiskunnan suuret muutokset lisäävät erityisesti vapaan kansalaisyhteiskunnan aktiivisuutta. Julkishallinnon tulee aktiivisesti tunnistaa vuorovaikutusta edistäviä rakenteita muodostavia toimijoita ja tehdä yhteistyötä niiden kanssa. Alla on esitelty joitakin esimerkkejä yhteiskunnan eri toimijoiden merkityksestä vuorovaikutuksen ja kotoutumisen edistämisessä.

Yksityinen sektori. Erilaisten ihmisten väliseen kohtaamiseen liittyy myös käytännön ongelmia, joihin on mahdollista vastata yritysideoin.

Yritysideoita vuorovaikutukseen

Túlka on yritys, joka tarjoaa digitaalisia keinoja hyödyntämällä sekä ilmaista vertaistulkkausapua että maksullisia tulkkauspalveluita yrityksille. Ilmaisen vertaistulkkausyhteisön apua saa Túlkalta älypuhelimella. Käyttäjä tavoittaa erillisen sovelluksen avulla kaikki vertaisyhteisöön vapaaehtoisiksi ilmoittautuneet tulkit. Nopeimmin pyyntöön reagoiva tulkki avaa älypuhelimellaan pyynnön ja toimii tulkkina videoyhteyden kautta. Túlkan kouluttamat vapaaehtoiset vertaistulkit ymmärtävät kahta kieltä ja kulttuuria, mikä auttaa palvelua tarvitsevia ymmärtämään toisiaan.

Mesenaatti.me-yhteisörahoituspalvelussa haettiin syksyllä 2015 rahoitusta digitaalisen *Sopu*-palvelun rakentamista varten. Palvelun ideana oli rakentaa

mobiilipalvelu, joka toimisi vuorovaikutuskanavana Suomeen saapuvien maahanmuuttajien ja paikallisten välillä. Käyttäjä olisi voinut luoda sovellukseen profiilin, joka sisältää lyhyen kuvauksen itsestä sekä ajatuksia siitä, mitä haluaisi uuden tuttavien kanssa tehdä. Profiilin luomisen jälkeen uusilla tulijoilla olisi mahdollisuus selata paikallisten profiileja ja ehdottaa tapaamisia ihmisten kanssa. Palveluidea ei kuitenkaan kerännyt tavoiteltua rahoitusta, ja se jäi käytännössä toteuttamatta.

Lue lisää: <http://www.tulka.com>; <https://www.mesenaatti.me/sopu>

Kolmas sektori. Järjestäytyneen kansalaistoiminnan myötä maahanmuuttajat ja kantaväestö pääsevät solmimaan keskinäisiä suhteita. Lisäksi järjestöillä ja yhteisöillä voi olla tärkeä rooli eri ryhmien edunvalvojina suhteessa yhteiskunnan instituutioihin.

Kontaktien ja yhteiskuntatiedon kartuttamista järjestötyössä

Selvitykseen haastateltu kenialainen Michael muutti perheensä luokse Suomeen vuonna 2012. Kolme vuotta Suomeen tulonsa jälkeen hän muisteli, että haastavinta uudessa maassa oli tietämättömyys ja kontaktien puute. Miten yhteiskunta toimii ja kehen ottaa tarvittaessa yhteyttä? Michael ryhtyi pian aktiiviksi muutamissa suomalaisissa yhdistyksissä, joissa oli mukana sekä kantaväestöä että kauemmin Suomessa asuneita siirtolaisia. Yhdistystoiminnan myötä Michael kertoi rakentaneensa verkostoja ja saaneensa entistä paremmin otetta suomalaisesta yhteiskunnasta ja sen eri instituutioista.

Neljäs sektori. Epäviralliset yhteisöt ja verkostot ovat usein parhaita kanavia ruohonjuuritason kohtaamisen helpottamiseksi.

***Refugees Welcome Finland* -kotimajoitusverkosto**

Syksyllä 2015 helsinkiläinen pastori perusti kavereilleen Facebook-ryhmän, jonka ajatuksena oli kutsua Suomeen tulleita turvapaikanhakijoita asumaan vastaanottokeskusten sijaan tavallisten suomalaisten koteihin. Parissa viikossa ryhmässä oli jo tuhansia kotimajoituksesta kiinnostuneita jäseniä.

Syyskuun alussa Facebook-ryhmä organisoitui vapaaksi kansalaisverkostoksi, joka rakensi suomalaisen mallin turvapaikanhakijoiden kotimajoitukseen. Muutamassa viikossa kansalaisverkosto oli aloittanut majoittamisen järjestämisen usealla paikkakunnalla ympäri Suomen, luonut yhteistyösuhteet maahanmuuttovirastoon ja osoittanut kansalaisyhteiskunnan voiman. Vuoden 2015 vaihteessa jo lähes 100 turvapaikanhakijaa oli majoittunut verkoston avulla suomalaisiin koteihin.

Kotimajoituksessa maahanmuuttajalle tarjoutuu arkinen kontakti kantaväestöön, mikä edistää keskinäisiä verkostoja ja suomen kielen oppimista. Lisäksi kotimajoituksen on todettu olevan vastaanottokeskusmajoitusta halvempi keino majoittaa turvapaikanhakijoita. Kotimajoitusverkosto on hyvä esimerkki siitä, miten yhteiskunnan toimijat luovat uusia ratkaisuja ja rakenteita yhteiskunnan haasteisiin.

Lue lisää: <http://www.refugees-welcome.fi>

Kohtaamisen edistämistä kansalaisyhteiskunnassa

Ihmisten välisten suhteiden syntymistä voidaan edistää yksinkertaisin ja helpposti monistettavin ideoin. Usein riittää, että onnistutaan keksimään yhdistävä tekijä ihmisten välille, jotka eivät muuten olisi tekemisissä keskenään.

Saksalaisessa Göttingenin kaupungissa on jo 1990-luvun puolivälissä syntynyt niin sanottu ”kulttuurienvälisten puutarhojen” malli, jonka perusidea on yksinkertainen: erilaisista taustoista tuleville saksalaisille annetaan mahdollisuus viljellä ja tehdä istutuksia vapaasti kaupungin puutarhoissa. Ohessa he kohtaavat toisiaan ja luovat keskinäisiä suhteita. Kulttuurienväliset puutarhat ovat olleet menestys: Saksassa toimi vuonna 2014 jo lähes 200 samanlaista ideaa toteuttavaa puutarhaa.

Ruotsissa perustettiin vuonna 2012 *Svenska med baby* -verkosto, jossa järjestetään yhteisiä tapaamisia samalla asuinalueella asuvien, kotona lasten kanssa olevien vanhempien kesken. Verkoston toiminnan myötä monet kantaväestöön ja vähemmistöryhmiin kuuluvat ovat luoneet vuorovaikutussuhteita keskenään. Erityisen hyödyllistä toiminta on ollut maahanmuuttajataustaisille kotona lasten kanssa oleville naisille, joilla voi olla vähän kontakteja kodin piirin ulkopuolella.

Aucklandin kaupungissa on kehitetty ”kävelevä koulubussi”. Kävelevän koulubussin idea on, että lapset ja heidän vanhempansa kulkevat suunnitellun reitin mukaan koululle keräten matkan varrelta matkustajia ”koulubussiin”. Erilaisista taustoista tulevat perheet tutustuvat näin toisiinsa.

Lue lisää: <http://www.internationale-gaerten.de>; http://www.svenskamedbaby.se/om_oss; http://www.citiesofmigration.ca/good_idea/the-wonders-of-walking-walking-school-bus-programme

Viime vuosina on korostettu erityisesti sosiaalisen median mahdollisuuksia ihmisten välisen yhteistyön edistämiseksi. Sosiaalinen media mahdollistaa uudenlaisia organisoitumisen tapoja. Uuden viestintäteknologian turvin ihmiset järjestäytyvät toiminnallisiksi yhteisöiksi, joissa he jakavat asioita ja saavat apua toisiltaan.

Toisaalta sosiaalinen media saattaa muodostua myös esteeksi keskinäiselle luottamukselle ja ymmärrykselle. Se on osoittautunut hyväksi tavaksi organisoida ennen kaikkea jo valmiiksi yhteiset tavoitteet jakavien ihmisten toimintaa. Se ei välttämättä edistä niinkään erilaisten ihmisten kohtaamista ja vastavuoroisuutta. Pahimmillaan sosiaalinen media saattaa tukea lähinnä samalla tavoin ajattelevien ihmisten kanssakäymistä.

Tästä huolimatta uusien viestintäteknologioiden myötä on myös mahdollista kehittää ihmisten välistä kohtaamista lisääviä käytäntöjä.

Sosiaalinen media uusia kohtaamisen muotoja mahdollistamassa

Refugees Hospitality Club (RHC)

RHC-ryhmä perustettiin vuonna 2009, kun Helsingissä avattiin uusia vastaanottokeskuksia. Ryhmän perustajat päättivät varmistaa rauhanomaisen yhteiselon uusien tulokkaiden ja vanhojen asukkaiden välillä. Nykyään RHC:n toiminta ei keskity vain Helsinkiin, vaan se on avoin yhteisö kaikille, jotka haluavat

edistää ihmisten välistä kanssakäymistä. Facebookia keskustelualustanaan käyttävä RHC ei ole virallinen yhdistys, vaan avoin kansalaisverkosto, jossa ihmiset voivat etsiä kontakteja, pyytää apua, saada tietoa tai pyytää yhteistyökumppaneita uusiin hankkeisiin.

Meet the Neighbours Football Club

Ihmiset järjestävät Facebook-ryhmässä jalkapallopelejä helsinkiläisille ja alueen vastaanottokeskuksissa asuville turvapaikanhakijoille. Ryhmä tekee yhteistyötä vastaanottokeskuksen kanssa ja järjestää osallistujille pelivarusteita ja vuoroja lähialueen pelikentillä.

Lue lisää: <https://www.facebook.com/groups/KallioNeighboursFootball>;
<https://www.facebook.com/groups/rhc.helsinki>

5. HELSINKI 2020

Tämän selvityksen pohjalta annetaan kaksi yleistä ehdotusta kotoutumisen edistämisen kehittämiseksi Suomessa kansallisella ja paikallisella tasolla:

1) Eri toimijoiden välinen tiivis yhteistyö kotoutumispolitiikassa

Vaikuttaa selvältä, että yhteiskunnan eri toimijoiden välisen yhteistyön tiivistäminen kotoutumispolitiikan suunnittelussa, toteutuksessa ja kehittämisessä on tärkeä tulevaisuuden kotouttamisen painopiste. Niin järjestöjen, yritysten, yhteisöjen kuin kansalaisten merkitys kannattaa tunnistaa aiempaa selvemmin ja niiden näkökulmia sisällyttää mukaan julkishallinnon kotoutumispolitiikan suunnitteluun.

2) Vuorovaikutuksen edistäminen kotoutumispolitiikan korostetuksi tavoitteeksi

Kansalaisten ja muiden toimijoiden välisen luottamuksen ja yhteistyön edistäminen on selvityksen perusteella olennaista kotoutumisen edistämisessä.

Mainittujen teemojen tärkeys on tunnistettu myös aiemmin kotoutumisen edistämisessä. Julkishallinto on jo ryhtynyt kehittämään yhteistyötä esimerkiksi työ- ja elinkeinoministeriön kotouttamisen kumppanuusohjelmassa. Etenkin paikallistasolla yhteistyötä kannattaa rakentaa tulevaisuudessa myös muiden kuin ”perinteisten” kotouttamistoimijoiden kanssa: luontevia yhteistyökumppaneita ovat esimerkiksi eri alojen yritykset ja kansalaiset. Myös vuorovaikutuksen merkitys on tunnistettu eri yhteyksissä.

Seuraavassa esitellään näistä teemoista erityisesti Helsinkiin suunnattuja konkreettisia toimintaehdotuksia, joihin olisi mahdollista ryhtyä saman tien.

Kehitysehdotukset

1) Yhteistyö eri toimijoiden kanssa

Kaupunkipolitiikan avaaminen muille toimijoille

1. Yhteiskunnan eri toimijoiden aiempaa tiiviimpi sisällyttäminen Helsingin kaupungin kotouttamisohjelman laatimiseen.
 - Luontevia yhteistyökumppaneita: yritykset ja elinkeinoelämän edustajat, kansalaiset (erityisesti maahanmuuttajataustaiset), tutkijat, järjestöt, uskonnolliset yhteisöt, kansalaisverkostot ja yhteisöt.
2. Helsingin kaupungin maahanmuutto- ja kotouttamisasioiden neuvottelukunnan kokoonpanon laajentaminen.
 - Luontevia jäseniä tällä hetkellä vain puolueiden edustajista koostuvaan neuvottelukuntaan: kansalaisjärjestöt, maahanmuuttajajärjestöt, yritykset, seurakunnat, uskonnolliset yhteisöt ja tutkijat.

Tutkimus- ja kehitysyhteistyö

3. Aiempaa tiiviimpi yhteistyö alueen yliopistojen ja ajatushautomoiden kanssa.
 - Kotoutumisen edistämisen tutkimusohjelman muodostaminen yliopistojen kanssa kehittämään kotoutumistoimenpiteiden arviointia ja uusia ratkaisuu-

ja paikallisella tasolla: Mallia voidaan ottaa esimerkiksi Oxfordin yliopiston *The Migration Observatory* -yksiköstä tai Stanfordin yliopiston *Immigration and Integration Policy Lab* -yksiköstä.

4. Verkostoituminen kansainvälisten kotoutumiseen ja maahanmuuttoon erikoistuvien verkostojen ja instituutioiden kanssa.
 - Esimerkiksi Euroopan neuvoston *Intercultural Cities* -ohjelma.
5. Aiempaa systemaattisempi hyvien ideoiden kerääminen ja monistaminen kaupungin perustoimintoihin.

Yritysyhteistyö

6. Yritysten kutsuminen mukaan suunnittelemaan työvoimapalveluina järjestettävää kotoutumiskoulutusta.
7. Maahanmuuttajien osaamisen ja kontaktien sitominen yritysten hyötykäyttöön mahdollisimman pian.
 - Esimerkiksi Saarijärvellä kaupungin kehittämissyhtiö on antanut turvapaikanhakijoiden tehtäväksi selvittää, minkälaisia markkinoita paikallisilla yrityksillä voisi olla Lähi-idässä: tämä lisää yritysten mahdollisuuksia ulkomaankauppaan ja turvapaikanhakijoiden työllistymismahdollisuuksia¹⁶⁵.
8. Kotoutumista edistävän yhteiskunnallisen yrittäjyyden tunnistaminen ja tukeminen.

Yhteistyö kolmannen sektorin kanssa

9. Tiedon vahvistaminen oman alueen kolmannen sektorin toimijoista.
 - Avoimen ”yhdistysportaalin” rakentaminen: halukkaat kolmannen sektorin toimijat voisivat ilmoittaa toiminnastaan kotoutumisen edistämiseksi Internet-alustalle, jonka data olisi avointa kaikille kansalaisille.
 - TE-toimiston/kaupungin/ELY-keskuksen koollekutsumia verkostotapaamisia järjestötoimijoiden kanssa, jotka tekevät kotoutumista tukevaa työtä.
10. Julkishallinnon kolmannelle sektorille myöntämien rahoitusmuotojen edelleen kehittäminen.
 - Empiiristen tulosten keräämisen ja analysoinnin sekä toiminnan kehittämisen aiempaa vahvempi painottaminen rahoituspäätöksissä.

Kansalaiset mukaan kotoutumisen edistämiseen

11. Mahdollisuuden tarjoaminen asukkaille jakaa kokemuksia kotoutumisesta ja kotoutumisen edistämisestä.
12. Kansalaisten ja kansalaisyhteiskunnan omatoimisen kotoutumista edistävän työn aiempaa vahvempi tunnistaminen ja tukeminen.

Julkisten maahanmuuttoinstituutioiden kehittäminen toimijoiden yhteistyön keitaiksi

13. Vastaanottokeskusten kehittäminen ihmisten välisen kohtaamisen, oppimisen sekä taloudellisen ja yhteiskunnallisen yhteistyön keskuspaikoiksi.
 - Toiminnan kehittäminen yhteistyössä vastaanottokeskusten ja yhteiskunnan eri toimijoiden (yritykset, järjestöt, yhteisöt) kanssa.

2) Vuorovaikutuksen ja kohtaamisen edistäminen eri ryhmien välillä

Vuorovaikutus kaupunkipolitiikan julkilausutuksi tavoitteeksi

1. Kaupunkiyhteisön yhdenvertaisuuden ja sosiaalisen koheesion ottaminen julkishallinnon kotoutumispolitiikan yhdeksi kärkitavoitteeksi.

- Kaupungin kotouttamisohjelma
- Valtion kotouttamisohjelmat, lainsäädäntö

Kohtaamista edistävät paikalliset rakenteet

2. Kohtaamistilojen syntyminen edistäminen yhteistyössä kansalaisten ja muiden toimijoiden kanssa.
 - Vuorovaikutusta jo edistävien tilojen ja toimijoiden tunnistaminen (julkiset tilat, verkostot, kansalaisliikkeet, naapurustotoiminta) ja niiden tukeminen.
3. Kotoutumista edistävän mentori-/kummimallin kehittäminen: matching-verkosto, jossa vapaaehtoisista kansalaisista ja maahanmuuttajista luodaan "kotoutumispareja". Mentorimalleja voisi olla kahdenlaisia:
 - Työuramentorit: työelämäkontaktien edistäminen, työnhaussa tukeminen, suomalaisen työelämään tutustuttaminen.
 - Arjen mentorit: sosiaalisten verkostojen edistäminen, yhteisöllisyys, tutustuttaminen paikalliseen elämään ja käytäntöihin.

Kaksisuuntainen kotoutuminen

4. Säännölliset kohtaamis- ja keskustelutilaisuudet, joissa kansalaiset voisivat keskustella ja esittää ajatuksia kotoutumisen edistämisen kehittämiseksi.

Lähiöpolitiikka

5. Kaupungin segregoitumisen huomioiminen vuorovaikutusta edistävässä toiminnassa: vuorovaikutuksen ja ihmisten välisen kohtaamisen edistäminen sosioekonomisesti huonommassa asemassa olevilla alueilla.
 - Yhteistyö paikallisten yhteisöjen kanssa.
 - Paikallisten taloudellisten vahvuuksien tunnistaminen ja toimijoiden taloudellisen yhteistyön kannustaminen.

LIITTEET

Liite 1. Haastattelut

Viranomaistoimijat

- Tuija Soininen / Uudenmaan työ- ja elinkeinotoimisto / Maahanmuuttopäällikkö / 11.12.2015 (puhelinhaastattelu).
- Viveca Arrhenius / Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö / Sosiaalivirasto / 11.9.2015.
- Tomi Purovaara / Kulttuurikeskus Caisa / Vastaava johtaja / 10.9.2015.
- Olli Snellman / Maahanmuuttovirasto, Vastaanottoyksikkö / Tulosalueen johtaja / 27.8.2015.
- Meri-Sisko Eskola / Työ- ja elinkeinoministeriö / Neuvotteleva virkamies / 26.8.2015.
- Iiris Hjelt / Maahanmuuttovirasto / Asiantuntija / 20.8.2015.
- Arno Tanner / Maahanmuuttovirasto / Tutkija / 16.8.2015.
- Sari Karisto / Helsingin kaupunki, maahanmuuttoyksikkö / Maahanmuuttopalveluiden päällikkö / 14.8.2015.
- Leena Oksanen / Espoon kaupunki / Maahanmuuttajatyön koordinaattori / 14.8.2015.
- Riitta Lampelto / Virka Info / Neuvontapäällikkö / 29.7.2015.
- Markku Leijo / Helsingin kaupunki, Kiinteistövirasto, asunto-osasto / Osastopäällikkö / 1.7.2015.
- Annika Forsander / Työ- ja elinkeinoministeriö, kotouttamisen osaamiskeskus / Kehittämispäällikkö / 25.6.2015.
- Peter Fredriksson / Ympäristöministeriö / Erityisasiantuntija / 12.6.2015.

Kotoutumiskouluttajat

- Risto Rantala / Arffman Consulting Oy / Aluejohtaja / 21.12.2015 (puhelinhaastattelu).
- Virpi Suutari / Galimatias Concept Oy / Koulutuspäällikkö / 21.12.2015 (puhelinhaastattelu).
- Sirpa Rönkkö / Helsingin aikuisopisto / Koulutusjohtaja, suomen kielen koulutus / 20.8.2015.
- Pertti Pyhtilä / Helsingin aikuisopisto / Ohjaava kouluttaja, suomen kielen opinto-ohjaus / 20.8.2015.
- Sirkku Salonen / Edupoli / Tiimipäällikkö / 10.8.2015.
- Kristel Kivisikki / Axxell monikulttuurisuuskeskus / Koulutuspäällikkö / 6.8.2015.

Kolmannen sektorin toimijat

- Hunderra Assefa / Monik ry / Projektikoordinaattori / 16.2.2016.
- Hanna Videll / Helsingin Mikaelin seurakunta / Diakoni / 10.9.2015.
- Merja Korpela / Helsingin Tuomikirkkoseurakunta / Johtava diakoniatyöntekijä / 1.9.2015.
- Daniela Vacaretu / Kompasset Kirkens Korshær (Kööpenhamina) / Projektityöntekijä / 28.8.2015.
- Helena Pietinen / Malmin seurakunta / Diakonissa / 19.8.2015.
- Suvi Piironen / SOS-kriisikeskus / Asiantuntija / 5.8.2015.
- Matti Rajamäki / Kalliolan settlementti / Kansalaistoiminnan johtaja / 25.6.2015.
- Katja Tuominen / Vapaa liikkuvuus -verkosto / 24.6.2015.
- Meri Korniloff / Pakolaisneuvonta, Paperittomat-hanke / Koordinaattori / 17.6.2015.

Arto Moksunen / Crossroads–Stockholm / Yksikönjohtaja / 30.5.2015.
Marja-Liisa Laihia / Kirkkohallitus / Asiantuntija / 19.5.2015.
Mircea Budulean / Stadsmission–Stockholm / Projektinvetäjä / 30.4.2015.
Thomas Bjarke / Crossroads Stockholm / 30.4.2015.
Natasha Vaalgamaa / Tuomiokirkkoseurakunta / Kansainvälisen työn sihteeri /
4.3.2015.
Ruth Franco / Jade Projekt, Kantti Ry & Lin Psychological Services / Psykologi /
27.1.2015.

Muut

Pekka Tuomola / Luona Oy / lääketieteellinen johtaja / 14.8.2015.

Maahanmuuttajahaastattelut

Selvitystä varten haastateltiin 11 siirtolaista anonymisti ajanjaksolla heinäkuu–
syyskuu 2015.

Kuva 4. Järjestöjen toimintaa maahanmuuttajille ja kotoutumisen edistämiseksi Helsingissä(N=75)

<p>Edunvalvonta ja sidosryhmätyö</p> <p>Tavoitteita</p> <ul style="list-style-type: none"> – Siirtolaisten julkiseen elämään ja päätoksentekoon osallistumisen edistäminen – Siirtolaisten kansalaistoiminnan edistäminen – Etujärjestönä toimiminen suhteessa viranomaisiin – Siirtolaisten ongelmien esilletuominen – Asiantuntijana toimiminen yhdenvertaisuuteen ja väkivaltaan liittyvissä kysymyksissä – Yhteistyöverkostojen rakentaminen kansalaisjärjestöjen ja viranomaisten kanssa <p>Keinoja</p> <ul style="list-style-type: none"> – Tapahtumien järjestäminen tietoisuuden nostamiseksi – Tilaisuuksiin osallistuminen – Tiedon kerääminen ja levittäminen – Kannanottojen ja aloitteiden laatiminen 	<p>Työllistyminen ja koulutus</p> <p>Tavoitteita</p> <ul style="list-style-type: none"> – Kieliopetus – Itsensä työllistämisen tukeminen – Osaamisen tunnistamisen nopeuttaminen – Lasten ja nuorten opintojen tukeminen – Koulunkäyntimotivaation tukeminen <p>Keinoja</p> <ul style="list-style-type: none"> – Kielikerhot – Työllistymisvalmennuskurssi – Mentorointi – Läksykerhot – Opinto- ja vertaisryhmät 	<p>Lähtömaan kulttuurin tukeminen</p> <p>Tavoitteita</p> <ul style="list-style-type: none"> – Jäsenien lähtömaan kulttuuripiirteiden säilyttämisen tukeminen – Jäsenien tietoisuuden vahvistaminen kansallisesta alkuperästä – Lähtömaan ihmisten keskinäisen yhteenkuuluvuuden ja kanssakäymisen vahvistaminen Suomessa <p>Keinoja</p> <ul style="list-style-type: none"> – Opetustoiminta – Festivaalit ja juhlat 	<p>Vuorovaikutus erilaisten ryhmien välillä ja antirasismi</p> <p>Tavoitteita</p> <ul style="list-style-type: none"> – Maahanmuuttajien tutustuttaminen suomalaiseen kulttuuriin – Lähtömaan yhteiskunnan ja historian esittely suomalaisille – Monikulttuuristen avioliittojen tukeminen – Mahdollisuuksien luominen kantasuomalaisten ja siirtolaistaustaisten väliseen kanssakäymiseen ja tutustumiseen – Keskinäisen ymmärryksen lisääminen eri etnisten ryhmien välillä – Uskontodialogi ja ekumenia – Sukupolvien välisen dialogin edistäminen <p>Keinoja</p> <ul style="list-style-type: none"> – Opetus ja seminaaritilaisuudet – Workshopit ja näyttelyt – Monikulttuurinen ystävätoiminta – Juhlat – Harrastustoiminta
<p>Hyvinvointi</p> <p>Tavoitteita</p> <ul style="list-style-type: none"> – Terveystieteellisen hyvinvoinnin edistäminen – Nuorten eristäytymisen ehkäiseminen – Emotionaalinen hyvinvointi ja masennuskäsityksiin vaikuttaminen – Nuorten tukeminen monikulttuurisen identiteetin rakentamisessa – Naisten tasa-arvon edistäminen – Asunnottomien tukeminen – Tukeminen Suomeen asettautumisessa <p>Keinoja</p> <ul style="list-style-type: none"> – Nuorisotoiminta – Vertaisverkot ja -ryhmät – Lahjoitukset – Seminaarit 	<p>Ylirajainen yhteistyö</p> <p>Tavoitteita</p> <ul style="list-style-type: none"> – Kansainvälinen yhteistyö eri maiden kansalaisjärjestöjen ja kulttuurijärjestöjen kanssa – Kansainväliseen ihmisoikeustyöhön osallistuminen – Lähtömaassa tehtävän kehitysyhteistyön edistäminen – Lähtömaan jälle rakentamisen edistäminen Suomesta käsin – Avun toimittaminen lähtömaahan <p>Keinoja</p> <ul style="list-style-type: none"> – Rahalähetykset – Seminaarit 	<p>Oikeudellinen neuvonta ja yhteiskunnallinen tietämys</p> <p>Tavoitteita</p> <ul style="list-style-type: none"> – Juridinen neuvonta ongelmatilanteissa – Neuvonta ja ohjaus sosiaalisissa kysymyksissä (esim. perheenyhdistäminen, asuminen, sosiaaliturva, koulutus, työllistäminen) – Terveystieteellisen neuvonnan järjestelmästä valittaminen – Tiedon tarjoaminen Suomesta, suomalaisesta yhteiskunnasta ja palveluista <p>Keinoja</p> <ul style="list-style-type: none"> – Neuvonta ja ohjaus – Jalkautuva neuvonta – Yksilökohtainen auttaminen esimerkiksi hakemusten täyttämässä – Vertaistukijat ja -ohjaus – Seminaarit – Jäsenien yhteiskunnallisen osallistumisen tukeminen – Tiedottaminen nettisivulla ja esitteiden avulla 	

Aineisto

Vertailuun on sisällytetty Monikulttuurisuusjärjestöjen yhteistyöverkosto Moniheli ry:n pääkaupunkiseudulla toimivat jäsenjärjestöt sekä erikseen valittuja maahanmuuttajien parissa työtä tekeviä järjestöjä. Vertailun aineisto on järjestöjen Internet-sivuilla ilmoitetut tiedot järjestöjen toiminnasta ja tavoitteista. Mikäli järjestön Internet-sivua ei ole ilmoitettu, aineistona toimivat Monihelin Internet-sivujen jäsenjärjestöjen kuvaukset. Ks. lisää: <http://www.moniheli.fi>.

Toimijat

Project 4 Romania ry (<http://www.project4romania.fi>)
African Civil Society
Africans and African-Europeans Association (AFAES) (<http://www.afaes.fi>)
Anatolian Kulttuurikeskus ry
Association of Angola Residence in Finland (<https://www.facebook.com/aarfi.angolafinlandia>)
Berde ry (<https://www.berdery.wordpress.com>)
CINEMAISSI – Latinalaisamerikkalaisen elokuvan yhdistys ry (<http://www.cinemaissi.org>)
Finnish Thai Association (<http://www.finthai.net>)
Fintiko Romano Forum ry (<http://www.romanifoorumi.fi>)
Fokus ry (<http://www.kulttuurifoorumi.fi>)
Galmudug Development Organization ry (<https://www.facebook.com/Galmudug-DO-ry-Finland-646354395498059/timeline>)
Grasslanders' Association in Finland ry (Asograf) (<http://www.iesaf.fi>)
International English Speakers' Association of Finland (IESAF)
Kallio Youth ry (<https://www.facebook.com/groups/KenyansFinlandFootball>)
Kansainvälinen humanitaarinen integroiva maahanmuuttajien ja pakolaisten keskus ry
Kansainvälinen Suomeimme ry (<http://www.ourfinland.fi>)
Kassandra ry (<http://www.kassandra.fi>)
Keetson ry
Kehitysapuyhdistys Terveys- ja Koulutusapua Somalilandiin ry (SAMAFALKA)
KEFISO ry (<https://www.facebook.com/Kefiso>)
Kiinalainen Ystävyysseura ry (<http://www.huaren.fi>)
Kulttuuriyhdistys Culture Current ry (<http://www.culturecurrent.org>)
Kulttuuriyhdistys Tambor Vivo (<http://www.tamborvivo.org>)
Kumba Union Finland ry (<https://www.facebook.com/groups/112722278775309>)
Kurdistanin Rauhan ja Kehityksen Seura ry (KDPA)
Länsi-Saharan Ystävät Suomessa ry (<http://www.lansisaharanystavat.wordpress.com>)
Liikkukaa! ry – Sports for All ry (<http://www.liikkukaa.org>)
LOM-NAVA (Seuraa minua ystäväni) ry
Maahanmuuttajien Päihde ja Mielenterveysongelma ry (<http://www.mpmtto.org>)
Middle-Eastern Film Festival ry (<http://www.mefahelsinki.com>)
Monikulttuuriyhdistys Familia Club ry (<http://www.familiacub.fi>)
Monikansallisten naisten liikunta ja kulttuuri Monaliiku ry (<http://www.monaliiku.yhdistysavain.fi>)
Multicultural Finland (<http://www.multiculturalfinland.com>)
Non-Resident Nepali Association Finland ry (<http://www.nrna.fi>)

Open Academic Europe
Palace and Cultural Network (PACUNET) (<http://www.pacunet.fi>)
Scandinavian development aid for Africa (SCADAA) (<http://www.scadaa.fi>)
Social empowerment organisation
Somali Diaspora Dialogue – Somali diaspora vuoropuhelua ry
Sunu Gal ry (<https://www.facebook.com/samassaveneessa>)
Suomalais-nepalilainen yhdistys ry (<http://www.finnepal.fi>)
Suomen Kiinalaisten Allianssi SKA ry (<http://www.ska-ry.org>)
Suomen Paluumuuttajat SPM ry, Finlands Återvandrare FÅV rf
Suomi-Arabikansojen ystävyys-, kulttuuri- ja urheiluseura ry (SAYKYS)
Suomi-Kenia Seura – Finnish-Kenya Society r.y. (<http://www.slideshare.net/SuomiKeniaSeura>)
Suomi-Liberia Seura (SULIS) ry (<http://www.suomiliberiaseura.fi>)
Suomi-Sierra Leone Seura ry
Suomi-Syyria Ystävyysseura ry (<http://www.ssys.fi>)
Suomi-Tansania Seura – Föreningen Finland-Tanzania r.y. (<http://www.kaapeli.fi/tansania>)
Suomi uutena kotimaana ry (<https://www.facebook.com/Suomi-uutena-kotimaana-ry-621663661223864/timeline>)
Union Youth Development ry (<http://www.unionyouthdev.com>)
Powwe'r ry – Proud of Who We Are (<http://www.powwer.org>)
Suomi-Togo maaseudun kehitysyhdistys ry (<https://www.facebook.com/suomitogo>)
VASOMA – Suomen-somali Vammaisauttaminen Yhdistys ry
Amucorf ry
Global Clinic (<http://www.globalclinic.fi>)
Pakolaisneuvonta (<http://www.pakolaisneuvonta.fi>)
Vapaa Liikkuvuus -verkosto (<http://www.vapaaliikkuvuus.net>)
Pro-tukipiste (<http://www.pro-tukipiste.fi>)
Vailla vakinaista asuntoa (VVA) (<http://www.vvary.fi>)
Hirundon päiväkeskus (Diak) (<https://www.hdl.fi/fi/konsernin-artikkelit/204-palvelut/kehittamishankkeet/2059-paivakeskus-hirundo>)
Helsingin diakonissalaitos (<https://www.hdl.fi>)
Nerå (<http://www.ne-ra.fi>)
Kalliolan settlementti (<http://www.kalliola.fi>)
Kantti ry (<http://www.kantti.fi>)
SOS-kriisikeskus (Suomen mielenterveysseura) (<http://www.mielenterveysseura.fi/fi/tukea-ja-apua/kasvokkain/sos-kriisikeskus>)
Pakolaisapu (<http://www.pakolaisapu.fi>)
Suomen Punainen Risti (<https://www.punainenristi.fi>)
Plan: Matkalla-hanke (<https://www.plan.fi/matkalla>)
Monika-naiset (<http://www.monikanaiset.fi>)
Suomen Caritas ry (<http://www.caritas.fi>)
Hilma – Vammaisten maahanmuuttajien tukikeskus (<http://www.tukikeskushilma.fi>)
Väestöliitto (<http://www.vaestoliitto.fi>)
Emmaus Helsinki (<http://www.emmaushelsinki.fi>)
Lääkärin sosiaalinen vastuu (LSV) (<http://www.lsv.fi>)
Järjestöhautomo (<http://www.jarjestohautomo.fi>)
Monik ry (<http://www.monik.fi>)
Sininauhasätiö (<http://www.sininauha.fi>)

VIITTEET

- 1 Helsingin kaupungin tietokeskus 2016
- 2 OECD & EU 2015
- 3 Vertovec 2007
- 4 Raunio 2015; Page 2008
- 5 Florida 2006; Florida 2008
- 6 Opetushallitus 2012
- 7 Ks. esim. Saukkonen 2013
- 8 Collier 2013; The Guardian 4.11.2014: <http://www.theguardian.com/commentisfree/2014/nov/04/slow-immigration-social-consequences>
- 9 Nieminen et.al. 2015; Lisää tietoa hankkeesta: <https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/hankkeet-ja-ohjelmat/uth-ulkomaista-syntyperaa-olevien-tyo-ja-hyvinvointi-tutkimus>
- 10 Aiheesta lisää esim. Eronen et al. 2014
- 11 Eronen et al. 2014
- 12 Heath et al. 2008
- 13 Glick et al. 2003; Heath et al. 2007
- 14 Hämäläinen et al. 2015
- 15 Schnell et al. 2015
- 16 Valtiontalouden tarkastusvirasto 2015
- 17 Ramboll 2015
- 18 Jiménez 2011
- 19 Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12.2010/1386
- 20 Saukkonen 2013
- 21 Espoon kaupungin neuvottelukunnassa ovat edustettuina mm. työhallinto, kirkot ja uskonnolliset yhteisöt, monikulttuurisuus- ja maahanmuuttajajärjestöt sekä poliittiset luottamushenkilöt (http://www.espoo.fi/fi-FI/Espoon_kaupunki/Paatoksenteko/Neuvottelukunnat_ja_neuvostot/Monikulttuuriasia_ineuvottelukunta). Vantaalla neuvottelukunnassa on jäsenenä luottamushenkilöitä, asiantuntijoita ja virkamiehiä. Sen esittelijänä toimii monikulttuurisuusasiain päällikkö (http://www.vantaa.fi/hallinto_ja_talous/paatoksenteko/muut_toimielimet/kaupunginhallituksen_asettamam_toimikunnat_monikulttuurisuusasiain_neuvottelukunta).
- 22 Patentti- ja rekisterihallinto: <http://yhdistysrekisteri.prh.fi>
- 23 Seppo 2013
- 24 Pyykkönen et al. 2013
- 25 Green 2006
- 26 Sisäministeriö ja työ- ja elinkeinoministeriö 2015
- 27 Ekholm 2015
- 28 Beiser 2006
- 29 Ks. Raunio 2015
- 30 Raunio 2015
- 31 Nieminen et al. 2015
- 32 Raunio 2015
- 33 Joronen 2012
- 34 Bland 2010
- 35 Esim. Aman et al. 2009
- 36 Seppo 2013
- 37 OECD 2006
- 38 Saukkonen 2013
- 39 Latomaa et al. 2013
- 40 Evaluation Division of Canada 2010
- 41 Garibay et al. 2013
- 42 Nieminen et al. 2015
- 43 Nieminen et al. 2015
- 44 Eronen et al. 2014
- 45 Eronen et al. 2014
- 46 Lemaître 2007
- 47 Myrskylä et al. 2014
- 48 Forsander 2003
- 49 Larja et al. 2012; Booth et al. 2012; McGinnity et al. 2011; Kass et al. 2010
- 50 Bevelander 2011; Granovetter 1983; Drever et al. 2008; Kindler et al. 2015
- 51 Sitra 2016
- 52 Kitching et al. 2009; Jaakkola et al. 2007
- 53 Nekby 2008

- 54 Drever et al. 2008
- 55 Rasikangas 2013
- 56 Esim. Edin et al. 200
- 57 Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 2015
- 58 Rasikangas 2013
- 59 Saarialho et al. 2014
- 60 Ramboll Management Consulting 2013
- 61 Huttunen et al. 2014
- 62 Nieminen et al. 2015
- 63 Nieminen et al. 2015
- 64 Terveyden ja hyvinvoinnin laitos: <https://www.thl.fi/fi/web/maahanmuuttajat-ja-monikulttuurisuus>
- 65 Nieminen et al. 2015
- 66 Terveyden ja hyvinvoinnin laitos: <https://www.thl.fi/fi/web/maahanmuuttajat-ja-monikulttuurisuus/vaestoryhmat/pakolaiset-ja-turvapaikanhakijat/turvapaikanhakijoiden-traumat-ja-mielenterveyden-tukeminen>
- 67 Esim. Wrench 1997
- 68 Keskimäki et al. 2014
- 69 Raunio 2015 (Yhteispalvelupisteitä on esimerkiksi Oslossa ja Kööpenhaminassa)
- 70 Helsingin kaupungin tiedonanto aiheesta: <http://www.hel.fi/www/uutiset/fi/kaupunginkanslia/10-miljoonaa-kotouttamiseen>
- 71 Valtion taloudellinen tutkimuskeskus 2014
- 72 Opetushallitus 2012
- 73 Eronen et al. 2014
- 74 Uudenmaan ELY-keskus 2015
- 75 Suomen kielen opettajien esittämästä kritiikistä ks. esim. Helsingin Sanomien mielipidekirjoitus 29.4.2015: <http://www.hs.fi/mielipide/a1430191026924>
- 76 Karinen 2013
- 77 Sisäministeriö ja työ- ja elinkeinoministeriö 2015
- 78 Eronen et al. 2014
- 79 Nekby 2008; Butschek et al. 2014
- 80 Sarvimäki et al. 2016
- 81 Kotona Suomessa -hankehakuinfo: http://www.kotouttaminen.fi/files/44730/Kotona_Suomessa_3.2.2016Korhonen.pdf
- 82 Opetushallitus 2012
- 83 Liebig 2007
- 84 Sisäministeriö ja työ- ja elinkeinoministeriö
- 85 Eronen et al. 2014
- 86 Ekholm 2015
- 87 Kolbe 2016
- 88 Collet et al. 2014
- 89 Castaneda et al. 2012
- 90 Sitra 2016
- 91 Sitra 24.2.2016: <http://www.sitra.fi/blogi/missa-ovat-piilotyopaikat-ja-miten-niihin-paaseetoihin>
- 92 Ks. esim. Zharity (<http://www.zharity.com>), Väestöliitto (<http://www.vaestoliitto.fi>), Monikry (<http://www.monik.fi>)
- 93 Helsingin kaupungin tiedonanto paperittomien henkilöiden palveluista: <http://www.hel.fi/www/sote/fi/palvelut/palvelukuvaus?id=3677>
- 94 Euroopan perusoikeusvirasto 2015
- 95 Keskimäki et al. 2014
- 96 Koopmans et al. 2015
- 97 Drever et al. 2008
- 98 Ks. esim. Ruuskanen 2001
- 99 Alba et al. 2003
- 100 Ks. esim. Collier 2013; Eger 2010; Stichnoth 2012. Eger on havainnut etnisen monimuotoisuuden olevan Ruotsissa yhteydessä vähenevään kiinnostukseen ylläpitää hyvinvointivaltiota. Stichnoth on havainnut etnisen monimuotoisuuden olevan Saksassa yhteydessä vähenevään kiinnostukseen ylläpitää työttömyystukijärjestelmää
- 101 Alesina et al. 2001
- 102 Delhey et al. 2005
- 103 Koopmans et al. 2014a; Putnam 2007
- 104 Ks. Van de Meer et al. 2014; Laurence 2011. Laurencen mukaan lisääntyvä monimuotoisuus vaikuttaa heikentävästi sosiaaliseen pääomaan, mutta näyttöäisi parantavan samanaikaisesti etnisten ryhmien välisiä suhteita.
- 105 Twigg et al. 2010; Letki 2008
- 106 Putnam 2007

- 107 Page 2008; ks. kirjallisuutta esim. Putnam 2007
- 108 Tajfel et al. 1979
- 109 Tajfel 1970
- 110 Blalock 1967
- 111 Waisman et al. 2008
- 112 Ks. Mähönen et al. 2013
- 113 Ks. Koopmans et al. 2015; Habyarimana et al. 2007; Jeffreys 2008. Jeffreysin mukaan ryhmät, jotka voivat kommunikoida keskenään, ratkovat sosiaalisia ongelmia kokeellisissa tutkimuksissa muita paremmin.
- 114 Wilkinson et al. 2010; Baldwin et al. 2010
- 115 Ks. Koopmans et al. 2015; Granovetter 1983
- 116 Teoriaa aiheesta ks. Granovetter 1973
- 117 Kindler et al. 2015
- 118 Ks. Drever et al. 2008
- 119 Ramboll Management Consulting 2013
- 120 Danzer et al. 2012
- 121 Kindler et al. 2015
- 122 Pettigrew et al. 2006; Allport 1954
- 123 De Tezanos-Pinto et al. 2010; Tausch et al. 2011
- 124 Paolini et al. 2010; Koopmans et al. 2014b
- 125 Candelo-Londono et al. 2011
- 126 Wiertz et al. 2015
- 127 Wiertz et al. 2015
- 128 Jasinskaja-Lahti et al. 2009
- 129 Koczan 2013
- 130 esim. Saukkonen 2013
- 131 Euroopan neuvosto 2013
- 132 Vaikeudesta tunnistaa monikulttuurisuuden yhteiskunnan ryhmien välisiä ristiriitaisuuksia ks. Claire 2004; Juntunen 2012. Multikulturalismin vaikeuksista ehkäistä etnisten ryhmien välisiä jakolinjoja ks. Koopmans 2013. Multikulturalistisen politiikan negatiivisista vaikutuksista työllistymiseen ja alueelliseen segregaatioon ks. Koopmans 2010.
- 133 Vastauksesta multikulturalismin kritiikkiin ks. esim. Kymlicka 2012
- 134 Cantle 2012
- 135 Miguel 2004; Ahlreup et al. 2011; Koopmans et al. 2015
- 136 Jiménez 2011
- 137 Alapuro 2010
- 138 Holm et al. 2010
- 139 Saukkonen 2013
- 140 Haavisto et al. 2011
- 141 Haavisto et al. 2011
- 142 Jaakkola 2009
- 143 Haavisto et al. 2011
- 144 Hainmueller et al. 2014
- 145 Billiet et al. 2014
- 146 Tajfel et al. 1979
- 147 Verkostojen merkityksestä ks. Granovetter 1973; Granovetter 1983. Granovetter jakaa ihmisten väliset verkostot heikkoihin ja vahvoihin siteisiin. Heikot siteet ovat ihmisten välisiä tuttavuussuhteita, vahvat siteet puolestaan läheisiä siteitä esimerkiksi ystävien ja perheen kesken. Ihmisten väliset tuttavuussuhteet yhdistävät erilaisia lähiyhteisöjä, jotka eivät muuten olisi tekemisissä keskenään. Usein nimenomaan heikot siteet edistävät yksilön menestymistä yhteiskunnassa: moniin eri ryhmiin ulottuvat verkostot edistävät tiedonkulkua esimerkiksi avoimista työpaikoista. Verkostojen merkityksestä kotoutumisessa on hyvä esimerkki Kanadassa käyttöönotettu kummijärjestelmä (*Private Sponsorship of Refugees Program*), jossa yksityishenkilö voi rahoittaa turvapaikanhakijan hakuprosessia. Vertailututkimuksen mukaan yksityisten ihmisten rahoittamat turvapaikanhakijat kotoutuvat valtion tukemia maahanmuuttajia nopeammin kanadalaiseen yhteiskuntaan. Syyn on tulkittu olleen se, että ohjelmaan osallistuneille tarjoutuu jokapäiväinen yhteys kanadalaiseen kantaväestöön. Tarkemmin ks. Dhital 2015; Kumin 2015
- 148 Esim. Kindler et al. 2015
- 149 Euroopan neuvosto 2013
- 150 Koopmans et al. 2015
- 151 Bakbasel 2011; Euroopan neuvosto 2015
- 152 Esim. oikeusministeriön TRUST-hanke (2016–2018) ja sisäministeriön Good Relations -hanke (2012–2014), ks. lisää: <http://www.yhdenvertaisuus.fi>
- 153 Valtion kotouttamisohjelma vuosille 2016–2019. Luonnos 12.1.2016, 2016.
- 154 Ajuntament de Barcelona 2010
- 155 Dirección General de Inmigración 2009

- 156 Algan et al. 2013; Lancee et al. 2015
- 157 Ks. Kindler et al. 2015; Uslaner 2015
- 158 Vilkama et al. 2013; Vilkama 2011
- 159 Kortteinen et al. 2006; Kortteinen et al. 2015
- 160 Vilkama et al. 2015
- 161 Ks. Kortteinen 2011; Suttles 1968. Sosiologi Gerald Suttles tutki teoksessaan *The Social Order of the Slum* Chicagon slummeja. Hän havaitsi, että paikallisen järjestyksen muodostumisen kannalta olivat ratkaisevia nimenomaan erilaiset paikalliset yhteisöt sekä niiden väliset suhteet.
- 162 Porter 1995
- 163 Sisäministeriön Monitori-lehti 2014: http://www.intermin.fi/fi/ajankohtaista/monitori-lehti/1/0/poliisin_ja_maahanmuuttajajarjestojen_yhteisty_o_halventaa_vaarinymmarryksia_51682; Kuvaus Helsingin poliisin ennaltaehkäisevästä työstä: <https://www.poliisi.fi/helsinki/ennaltaestava>; Helsingin Sanomat 11.1.2016: <http://www.hs.fi/kaupunki/a1452483247243>
- 164 Sisäministeriö ja työ- ja elinkeinoministeriö 2015
- 165 Yle 22.4.2016: http://www.yle.fi/uutiset/turvapaikanhakijat_etsivat_suomalaisille_markkinoita_lahi-idasta/8830629

LÄHDELUETTELO

- Ahlerup, P. & Hansson, G. (2011). Nationalism and government effectiveness. *Journal of Comparative Economics*, 39(3), 431–451.
- Ajuntament de Barcelona (2010). *Pla Barcelona Interculturalitat*. Noudettu osoitteesta http://www.bcn.cat/novaciudadania/pdf/en/PlaBCNInterculturalitatAng170510_en.pdf
- Akerlof, G. A. & Shiller, R. J. (2009). *Vaiston varassa: Miten ihmismieli ohjaa maailmanlaajuista kapitalismia*. Helsinki: Gaudeamus, Helsinki University Press.
- Alapuro, R. (2010). Ulkoinen ja sisäinen: Suomen poliittisen kulttuurin pitkä linja. *Yhteiskuntapolitiikka*, 75(5), 528–537.
- Alba, R. & Nee, V. (2003). *Remaking the American Mainstream: Assimilation and Contemporary*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Alesina, A., Glaeser, E. & Sacerdote, B. (2001). Why Doesn't the United States Have a European-Style Welfare State? *Brookings Papers on Economic Activity*, 2, 187–278.
- Algan, Y., Hémet, C. & Laitin, D. (2013). *The Social Effects of Ethnic Diversity at the Local Level: A Natural Experiment with Exogenous Residential Allocation*. Marseille: AMSE Working Papers 1338, Aix-Marseille School of Economics.
- Allport, G. (1954). *The Nature of Prejudice*. Reading: Addison-Wesley.
- Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (2015). *Asunnottomat 2014*. ARA.
- Bakbasel (2011). *Correlation analysis between the intercultural cities index and other data. A study for the Council of Europe*. Basel: Council of Europe.
- Baldwin, K. & Huber, J. (2010). Economic versus Cultural Differences: Forms of Ethnic Diversity and Public Goods Provision. *American Political Science Review*, 104(4), 644–662.
- Beiser, M. (2006). Longitudinal Research to Promote Effective Refugee Resettlement. *Transcultural Psychiatry*, 43(1), 56–71.
- Bevelander, P. (2011). The Employment Integration of Resettled Refugees, Asylum Claimants, and Family Reunion Migrants in Sweden. *Refugee Survey Quarterly*, 30(1), 22–43.
- Billiet, J., Meuleman, B. & De Witte, H. (2014). The relationship between ethnic threat and economic insecurity in times of economic crisis: Analysis of European Social Survey data. *Migration Studies*, 2(2), 135–161.
- Blalock, H. (1967). *Toward a Theory of Minority-Group Relations*. New York: Wiley.
- Bland, J. (2010). *Yhteiskunnallinen yritys – ratkaisu 2000-luvun haasteisiin. Iso-Britannian malli ja sen kokemukset*. Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Booth, A., Leigh, A. & Varganova, E. (2012). Does Ethnic Discrimination Vary Across Minority Groups? Evidence from a Field Experiment. *Oxford Bulletin for Economics and Statistics*, 74(4), 547–573.
- Borkert, M. & Caponio, T. (2010). Introduction: the local dimension of migration policymaking. Teoksessa T. Caponio & M. Borkert (toim.), *The Local Dimension of Migration Policymaking*, 9–32. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Butschek, S. & Walter, T. (2014). What active labour market programmes work for immigrants in Europe? A meta-analysis of the evaluation literature. *IZA Journal of Migration*, 3(48).
- Candelo-Londono, N., Croson, R. & Li, S. (2011). *Identity and Social Exclusion: A Field Experiment with Hispanic Immigrants*. University of Texas.
- Cantle, T. (2012). *Interculturalism: the new era of cohesion and diversity*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Castaneda, A., Rask, S., Koponen, P., Mölsä, M. & Koskinen, S. (2012). *Maahanmuuttajien terveys ja hyvinvointi. Tutkimus venäläis-, somalialais- ja kurditaustaisista Suomessa*. THL Raportti 61/2012.
- Claire, K. J. (2004). Imagining race and nation in multiculturalist America. *Ethnic and Racial Studies*, 27(6), 987–1005.
- Collet, E. & Petrovic, M. (2014). *The future of immigrant integration in Europe. Mainstreaming approaches for inclusion*. Migration Policy Institute.
- Collier, P. (2013). *Exodus. How migration is changing our world*. Oxford: Oxford University Press.
- Danzer, A. & Yaman, F. (2012). Do Ethnic Enclaves Impede Immigrants' Integration? Evidence from a Quasi-Experimental Social-Interaction Approach. *Institute for the Study of Labor (IZA), Discussion Paper No. 6939*.
- De Tezanos-Pinto, P., Bratt, C. & Brown, R. (2010). What Will the Others Think? In-Group Norms as a Mediator of the Effects of Intergroup Contact. *British Journal of Social Psychology*, 49(3), 507–523.
- Delhey, J. & Newton, K. (2005). Predicting Cross-National Levels of Social Trust: Global Pattern or Nordic Exceptionalism? *European Sociological Review*, 21(4), 311–327.
- Dhital, D. (2015). *The Economic Outcomes of Government Assisted Refugees, Privately Sponsored Refugees and Asylum Seekers in Canada*. Ottawa: Graduate School of Public and International Affairs, University of Ottawa.
- Dirección General de Inmigración. (2009). *II Madrid Plan on Social and Intercultural Coexistence*. Executive Summary.
- Drever, A. & Hoffmeister, O. (2008). Immigrants and social networks in a job-scarce environment: the case of Germany. *International Migration Review*, 42(2), 425–448.
- Edin, P.-A., Fredriksson, P. & Åslund, O. (2004). Settlement policies and the economic success of immigrants. *Journal of Population Economics*, 17(1), 133–155.

- Eger, M. (2010). Even in Sweden: The Effect of Immigration on Support for Welfare State Spending. *European Sociological Review*, 26(2), 203–217.
- Ekholm, E. (2015). Työtä yhteisön ja yhteiskunnan hyväksi. Maahanmuuttajajärjestöt palveluiden tuottajina. Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Emilsson, H. (2015). A national turn of local integration policy: multi-level governance dynamics in Denmark and Sweden. *Comparative Migration Studies*, 3(7).
- Eronen, A., Härmälä, V., Jauhiainen, S., Karikallio, H., Karinen, R., Kosunen, A., Laamanen, J-P & Lahtinen, M. (2014). Maahanmuuttajien työllistyminen. Taustatekijät, työnhaku ja työvoimapalvelut. Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Euroopan neuvosto (2013). *The intercultural city step by step. Practical guide for applying the urban model of intercultural integration*. Council of Europe.
- Euroopan neuvosto (2015). *Final Report Evaluation of the Intercultural Cities Programme*. Directorate of Internal Oversight. Council of Europe.
- Euroopan perusoikeusvirasto (2015). *Cost of exclusion from healthcare. The case of migrants in an irregular situation*. European Union Agency for Fundamental Rights.
- Evaluation Division of Canada (2010). *Evaluation of the Language Instruction for Newcomers to Canada (LINC) Program*. Citizenship Canada.
- Ferguson, R. (1998). Can Schools Narrow the Test Score Gap? Teoksessa C. Jencks & M. Phillips (toim.), *The Black-White Test Score Gap*, 318–374. Washington: Brookings Institution Press.
- Fliegel, S. (1993). *Miracle in East Harlem. The Fight for Choice in Public Education*. New York: Random House.
- Florida, R. (2006). *Luovan luokan pako. Uusi globaali kilpailu kyvyistä*. Helsinki: Talentum.
- Florida, R. (2008). *Who's Your City? How the Creative Economy is Making Where to Live the Most Important Decision of Your Life*. New York: Basic Books.
- Forsander, A. (2003). Insiders or Outsiders Within? Immigrants in the Finnish Labor Market. *Yearbook of Population Research in Finland*, 39, 55–72.
- Garibay, M. & De Cuyper, P. (2013). *The evaluation of integration policies across the OECD: a review*. Antwerpen: Steunpunt Inburgering en Integratie.
- Glick, E. J. & White, M. J. (2003). The academic trajectories of immigrant youths. Analysis within and across cohorts. *Demography*, 40(4), 759–783.
- Granovetter, M. (1973). The Strength of Weak Ties. *American Journal of Sociology*, 78(6), 1360–1380.
- Granovetter, M. (1983). The Strength of Weak Ties: A network theory revisited. *Sociological Theory*, 1, 201–233.
- Green, A. (2006). Routes into Employment for Refugees: A Review of Local Approaches in London. Teoksessa OECD, *From Immigration to Integration. Local Solutions to a Global Challenge*, 189–238. OECD.
- Haavisto, I. & Kiljunen, P. (2011). *Maailman paras maa. EVAn kansallinen arvo- ja asennetutkimus 2011*. Helsinki: Elinkeinoelämän valtuuskunta.
- Habyarimana, J., Humphreys, M., Posner, D. & Weinstein, J. (2007). Why Does Ethnic Diversity Undermine Public Goods Provision? *American Political Science Review*, 101(4), 709–725.
- Hainmueller, J. & Hopkins, D. (2014). Public Attitudes toward Immigration. *Annual Review of Political Science*, 17, 225–249.
- Heath, A. & Brinbaum, Y. (2007). Explaining ethnic inequalities in educational attainment. *Ethnicities*, 7(3), 291–305.
- Heath, A., Rethon, C. & Kilpi, E. (2008). The Second Generation in Western Europe: Education, Unemployment, and Occupational Attainment. *Annual Review of Sociology*, 34, 211–235.
- Helsingin kaupungin tietokeskus (2016). *Helsingin seudun vieraskielisen väestön ennuste 2015–2030*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Helsingin kaupunki (2013). *Maahanmuutto ja monimuotoisuus Helsingissä 2013–2016*. Helsingin kaupunki.
- Holm, G. & Londen, M. (2010). The Discourse on Multicultural Education in Finland: Education for Whom? *Intercultural Education*, 21(2), 107–120.
- Huttunen, H.-P., Campello, K., Rahkema, K., Saloranta, A., Grossett, O., Laine, H., Abbey, P., Teiss, K., Sinkkonen, P., Hallikainen, M., Jakupovic, N., Lampelto, R., Guilbert, M., Pekkala, H., Karinen, R., Kallio, O., Vuorinen, R. & Vuorinen, R. (2014). *Oikeilla neuvoilla oikeaan paikkaan. Suosituksia ja hyviä käytäntöjä maahanmuuttajien neuvonnan kehittämiseen*. Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Hämäläinen, K., Pesola, H. & Sarvimäki, M. (2015). *Kotoutumissuunnitelmien vaikutukset maahanmuuttajien lasten koulutusvalintoihin*. Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Jaakkola, M. (2009). *Maahanmuuttajat suomalaisten näkökulmasta. Asennemuutokset 1987–2007*. Helsinki: Helsingin kaupunki.
- Jaakkola, M. & Anni, R. (2007). Maahanmuuttajanaiset entisen Neuvostoliiton alueelta. Resurssit ja sijoittuminen työmarkkinoille. Teoksessa T. Martikainen & M. Tiilikainen (toim.), *Maahanmuuttajanaiset. Kotoutuminen, perhe ja työ*, 335–358. Helsinki: Väestöliitto.
- Jasinskaja-Lahti, I., Liebkind, K. & Solheim, E. (2009). To Identify or Not To Identify? National Disidentification as an Alternative Reaction to Perceived Ethnic Discrimination. *Applied Psychology*, 58(1), 105–128.
- Jeffreys, M. (2008). How can “cheap talk” yield coordination, given a conflict? *Mind & Society*, 7(1), 95–108.
- Jiménez, T. R. (2011). *Immigrants in the United States: How Well Are They Integrating into Society?* Migration Policy Institute.
- Joronen, T. (2012). *Maahanmuuttajien yrittäjyys Suomessa*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Juntunen, M. (2012). Diasporiset hiljaisuudet: irakilaisyhteisön hiljaiset jännitteet ja viranomaistoiminta monikulttuurisessa lähiössä. Teoksessa S. Keskinen, J. Vuori & A. Hirsiaho (toim.), *Monikulttuurisuuden sukupuoli: kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa*, 174–205. Tampere: Tampere University Press.

- Kansalaisareena ry (2015). *Vapaaehtoistyö Suomessa 2010 ja 2015*. Noudettu osoitteesta <http://www.kansalaisareena.fi/index.php?sivu=vapaaehtoistoiminta>.
- Karinen, R. (2013). *Osallisena Suomessa -hankkeen arviointiraportti*. Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Kass, L. & Manger, C. (2010). *Ethnic discrimination in Germany's labour market: a field experiment*. Forschungsinstitut zur Zukunft der Arbeit (IZA) Discussion Paper No. 4741.
- Keskimäki, I., Nykänen, E. & Kuusio, H. (2014). *Paperittomien terveyspalvelut Suomessa*. THL.
- Kindler, M., Ratcheva, V. & Piechowska, M. (2015). *Social networks, social capital and migrant integration at local level*. *European literature review*. IRiS Working Paper Series, No. 6/2015.
- Kitching, J., Smallbone, D. & Athayde, R. (2009). Ethnic diasporas and business competitiveness: minority-owned enterprises in London. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 35(4), 689–705.
- Koczan, Z. (2013). *Does identity matter?* Cambridge Working Papers in Economics.
- Kolbe, M. (2016). Does Cultural Recognition Obstruct Immigrant Integration? Evidence From Two Historic Case Studies. *International Migration Review*, 413–444.
- Koopmans, R. (2010). Trade-Offs between Equality and Difference: Immigrant Integration, Multiculturalism and the Welfare State in Cross-National Perspective. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(1), 1–26.
- Koopmans, R. (2013). Multiculturalism and Immigration: A Contested Field in Cross-National Comparison. *Annual Review of Sociology*, 39, 147–169.
- Koopmans, R. & Veit, S. (2014a). Cooperation in Ethnically Diverse Neighborhoods: A Lost-Letter Experiment. *Political Psychology*, 35(3), 379–400.
- Koopmans, R. & Veit, S. (2014b). Ethnic diversity, trust, and the mediating role of positive and negative interethnic contact: A priming experiment. *Social Science Research*, 47, 91–107.
- Koopmans, R., Langee, B. & Schaeffer, M. (2015). Ethnic diversity in diverse societies: an introduction. Teoksessa R. Koopmans, B. Langee & M. Schaeffer (toim.), *Social cohesion and immigration in Europe and North America: mechanisms, conditions, and causality*, 1–20. Abingdon: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Kortteinen, M. (2011). *Uusi kaupunkiköyhyys ja lähiöiden peruskorjaus: esimerkitapauksia ja tutkimushanke*. Seminaariesitys, Suomen Akatemia.
- Kortteinen, M. & Vaattovaara, M. (2015). Segregation aika. *Yhteiskuntapolitiikka*, 80(6), 562–574.
- Kortteinen, M., Elovainio, M. & Vaattovaara, M. (2006). Asuinolot ja niiden kehitys Helsingin kunnallisissa vuokrataloissa. *Yhteiskuntapolitiikka*, 71(1), 3–13.
- Krueger, A. B. & Whitmore, D. M. (2001). The Effect of Attending a Small Class in the Early Grades on College-Test Taking and Middle School Test Results: Evidence from Project STAR. *The Economic Journal*, 111(468), 1–28.
- Kumin, J. (2015). *Welcoming Engagement: How Private Sponsorship Can Strengthen Refugee Resettlement in the European Union*. Migration Policy Institute.
- Kymlicka, W. (2012). *Multiculturalism: Success, Failure, and the Future*. Migration Policy Institute.
- Lancee, B. & Schaeffer, M. (2015). Moving to diversity: residential mobility, changes in ethnic diversity, and concerns about immigration. Teoksessa R. Koopmans; B. Lancee; & M. Schaeffer (toim.), *Social Cohesion and Immigration in Europe and North America: Mechanisms, Conditions, and Causality*, 38–55. Abingdon, Oxon: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Larja, L., Wariu, J., Sundbäck, L., Liebkind, K., Kandolin, I., Jasinskaja-Lahti, I. (2012). *Discrimination in the Finnish labour market. An overview and field experiment on recruitment*. Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Latomaa, S., Pöyhönen, S., Suni, M. & Tarnanen, M. (2013). Kielikysymykset muuttoliikkeessä. Teoksessa T. Martikainen, P. Saukkonen & M. Säävälä (toim.), *Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta*, 163–183. Helsinki: Gaudeamus.
- Laurence, J. (2011). The Effect of Ethnic Diversity and Community Disadvantage on Social Cohesion: A Multi-Level Analysis of Social Capital and Interethnic Relations in UK Communities. *European Sociological Review*, 27(1), 70–89.
- Lemaître, G. (2007). *The Integration of Immigrants into the Labour Market: the Case of Sweden*. OECD Social, Employment and Migration Working Papers.
- Letki, N. (2008). Does Diversity Erode Social Cohesion? Social Capital and Race in British Neighbourhoods. *Political Studies*, 56(1), 99–126.
- Liebig, T. (2007). *The Labour Market Integration of Immigrants in Denmark*. OECD Social, Employment and Migration Working Papers, No. 50, OECD Publishing.
- McGinnity, F. & Lunn, P. (2011). Measuring discrimination facing ethnic minority candidates: an Irish experiment. *Work, employment and society*, 25(4), 693–708.
- Miguel, E. (2004). Tribe or Nation? Nation Building and Public Goods in Kenya Versus Tanzania. *World Politics*, 56(3), 327–362.
- Musterd, S., Bontje, M., Chapain, C., Kovács, Z. & Murie, A. (2007). *Accommodating creative knowledge. A literature review from a European perspective*. Amsterdam: AMIDSt.
- Myrskylä, P. & Pyykkönen, T. (2014). *Suomeen muuttaneiden naisten ja miesten työmarkkinatilanne, koulutus ja poliittinen osallistuminen*. Tilastokeskus.
- Mähönen, T. A. & Jasinskaja-Lahti, I. (2013). Etniset ryhmäsuhteet ja maahanmuuttajien akkulturaatio. Teoksessa T. Martikainen, P. Saukkonen & M. Säävälä (toim.), *Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta*, 247–261. Helsinki: Gaudeamus.
- Nekby, L. (2008). *Active labor market programs for the integration of youths and immigrants into the labor market: the Nordic experience*. CEPAL.
- Neuvonen, A. (2015). *Työn kustannukset ja tuottavuusloikka*. Noudettu 5.5.2016 osoitteesta <http://www.demoshelsinki.fi/2015/09/16/tyon-kustannukset-ja-tuottavuusloikka>.
- Nieminen, T., Sutela, H. & Hannula, U. (2015). *Ulkomaista syntyperää olevien työ ja hyvinvointi Suomessa 2014*. Helsinki: Tilastokeskuksen. Työterveyslaitos ja Terveystieteiden tutkimuskeskus.
- OECD & EU. (2015). *Indicators of Immigrant Integration 2015. Settling In*. Paris: OECD Publishing.

- OECD. (2006). *From Immigration to Integration: Local Solutions to a Global Challenge*. OECD.
- Opetushallitus. (2012). *Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteet*. Opetushallitus.
- Page, S. (2008). *The Difference: How the Power of Diversity Creates Better Groups, Firms, Schools, and Societies*. Princeton: Princeton University Press.
- Pajarinen, M & Rouvinen, P (2014). *Computerization Threatens One Third of Finnish Employment*. ETLA Brief No 22.
- Paolini, S., Harwood, J. & Rubin, M. (2010). Negative Intergroup Contact Makes Group Memberships Salient: Explaining Why Intergroup Conflict Endures. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 36(12), 1723–1738.
- Penninx, R. (2003). *Integration: The Role of Communities, Institutions, and the State*. Migration Policy Institute. Noudettu 5.5.2016 osoitteesta <http://www.migrationpolicy.org/article/integration-role-communities-institutions-and-state>.
- Pettigrew, T. & Tropp, L. (2006). A Meta-Analytic Test of Intergroup Contact Theory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 90(5), 751–783.
- Porter, M. (1995). The Competitive Advantage of the Inner City. *Harvard Business Review*.
- Putnam, R. (2007). E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty-first Century. The 2006 Johan Skytte Prize Lecture. *Scandinavian Political Studies*, 30(2), 137–174.
- Pyykkönen, M. & Martikainen, T. (2013). Muuttoliike ja kansalaisyhteiskunta. Teoksessa T. Martikainen, P. Saukkonen & M. Säävälä (toim.), *Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta*, 281–300.
- Ramboll. (2015). *Kumppanuusohjelma: aloitteita ja lupauksia. Kotouttaminen on kumppanuutta – tule mukaan! Työ- ja elinkeinoministeriö*. Noudettu 5.5.2016 osoitteesta http://www.kotouttaminen.fi/files/44482/Kumppanuusohjelma_draft_8_12_15.pdf.
- Ramboll Management Consulting. (2013). *Maahanmuuttajabarometri 2012*. Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Rasikangas, J. (2013). Maahanmuuttajien asuminen ja alueellinen sijoittuminen. Teoksessa T. Martikainen, P. Saukkonen & M. Säävälä (toim.), *Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta*, 123–140. Helsinki: Gaudeamus
- Raunio, M. (2015). *Innovaatiotalouden maahanmuuttopolitiikka. Kansainvälinen muuttoliike, maahanmuuttajat ja innovaatiopolitiikka*. Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Ray, B. (2003). *The Role of Cities in Immigrant Integration*. Migration Policy Institute. Noudettu 5.5.2016 osoitteesta <http://www.migrationpolicy.org/article/role-cities-immigrant-integration>.
- Ruuskanen, P. (2001). *Sosiaalinen pääoma – käsitteet, suuntaukset ja mekanismit*. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.
- Saarialho, A., Eskandari, B. & Salin, R. (2014). *Maahanmuuttajien asunnottomuus pääkaupunkiseudulla*. Monihelin selvitys yhteistyössä ympäristöministeriön PAAVO 2 -ohjelman kanssa. Noudettu 5.5.2016 osoitteesta <http://moniheli-fi-bin.directo.fi/@Bin/60bc7006523bcbd99722358d17a7bf51/1460666876/application/pdf/218352/Asunnottomuus selvitys%202014.pdf>.
- Sarvimäki, M. & Hämäläinen, K. (2016). Integrating Immigrants: The Impact of Restructuring Active Labor Market Programs. *Journal of Labor Economics*, 34(2), 479–508.
- Saukkonen, P. (2013). *Eri-laisuus Suomessa. Vähemmistö- ja kotouttamispolitiikan vaihtoehdot*. Helsinki: Gaudeamus.
- Schnell, P., Fibbi, R., Crul, M. & Montero-Sieburth, M. (2015). Family involvement and educational success of the children of immigrants in Europe. Comparative perspectives. *Comparative Migration Studies*, 3(14).
- Seppo, M. (2013). *Kansalaisyhteiskunta nyt. Selvitys suomalaisen kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytyksistä, tilasta ja asemasta*. Helsinki: Kepa ry.
- Sisäministeriö ja työ- ja elinkeinoministeriö (2015). *Maahanmuuton ja kotouttamisen suunta 2011–2014*. Sisäministeriö.
- Sitra (2016). *Uuden työn valmiudet ja reitit työelämään. Kyselytutkimuksen tuloksia 2016*. Sitra.
- Stichnoth, H. (2012). Does immigration weaken natives' support for the unemployed? Evidence from Germany. *Public Choice*, 151(3), 631–654.
- Suttles, G. (1968). *The Social Order of the Slum: Ethnicity and Territory in the Inner City*. Chicago: University of Chicago Press.
- Tajfel, H. (1970). Experiments in intergroup discrimination. *Scientific American*, 96–102.
- Tajfel, H. & Turner, J. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. Teoksessa Austin, W. G. & Worchel, S. (toim.), *The Social Psychology of Intergroup Relations*, 33–47. Brooks/Cole: Monterey, CA.
- Tausch, N., Hewstone, M., Schmid, K., Hughes, J. & Cairns, E. (2011). Extended contact effects as a function of closeness of relationship with ingroup contacts. *Group Processes & Intergroup Relations*, 14(2), 239–254.
- The Maytree Foundation. (2012). *Practice to Policy. Lessons from Local Leadership on Immigrant Integration*. The Maytree Foundation.
- Twigg, L. & Taylor, J. (2010). Diversity or Disadvantage? Putnam, Goodhart, Ethnic Heterogeneity, and Collective Efficacy. *Environment and Planning A*, 42, 1421–1438.
- Uslaner, E. (2015). Diversity, segregation, and trust. Teoksessa R. Koompan, B. Lancee & M. Schaeffer (toim.), *Cohesion and Immigration in Europe and North America: Mechanisms, Conditions, and Causality*, 87–104. Abingdon, Oxon: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Uudenmaan ELY-keskus (2015). *Tarjouskilpailuun liittyvät kysymykset ja vastaukset. Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutusten puitejärjestely pääkaupunkiseudulla (UUDELY 308/2015)*. Noudettu 5.5.2016 osoitteesta http://www.ely-keskus.fi/documents/10191/58596/Kysymykset_ja_vastauksetKotoutumiskoulutusPuitejarjestelyt2015/8ea917d0-295e-4c9d-ac8a-ef03e98b91f2.
- Waisman, G.; & Larsen, B. (2008). *Do Attitudes Towards Immigrants Matter?* The Stockholm University Linnaeus Center for Integration Studies (SULCIS), Working Paper 2008:5.

- Valtion kotouttamisohjelma vuosille 2016–2019, luonnos 12.1.2016.
- Valtion taloudellinen tutkimuskeskus (2014). *Maahanmuuttajien integroituminen Suomeen*. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.
- Valtiontalouden tarkastusvirasto (2015). *Maahanmuuttajaoppilaat ja perusopetuksen tuloksellisuus*. Helsinki: Valtiontalouden tarkastusvirasto.
- Van der Meer, T. & Tolsma, J. (2014). Ethnic Diversity and Its Effects on Social Cohesion. *Annual Review of Sociology*, 40(4), 459–478.
- Vertovec, S. (2007). Super-diversity and its implications. *Ethnic and Racial Studies*, 30(6), 1024–1054.
- Wiertz, D., Bennett, M. & Meenakshii, P. (2015). Ethnic heterogeneity, ethnic and national identity, and social cohesion in England. Teoksessa R. Koopmans; B. Lancee & M. Schaeffer (toim.), *Social Cohesion and Immigration in Europe and North America: Mechanisms, Conditions, and Causality*, 123–142. Abingdon, Oxon: Routledge, Taylor & Francis Group.
- Vilkama, K. (2011). *Yhteinen kaupunki, eriyvät kaupunginosat? Kantaväestön ja maahanmuuttajataustaisten asukkaiden alueellinen eriytyminen ja muuttoliike pääkaupunkiseudulla*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Vilkama, K. & Lönnqvist, H. (2015). *Asuinalueiden erilaistumisen tunnistaminen ja eriytyminen indikaattorit*. Helsinki: Tiekartta hyviin lähiöihin: lähiöstrategia-työseminaari 10.2.2015.
- Vilkama, K., Vaattovaara, M. & Dhalmann, H. (2013). Kantaväestön pakoa? Miksi maahanmuuttajakeskittymistä muutetaan pois? *Yhteiskuntapolitiikka*, 78(5), 485–497.
- Wilkinson, R. & Pickett, K. (2010). *The Spirit Level: Why Equality is Better for Everyone*. London: Penguin.
- Wrench, J. (1997). *Migrants and ethnic minorities at the workplace. The interaction of legal and racial discrimination in the European Union*. Danish Centre for Migration and Ethnic Studies, Papers, migration No. 19. Esbjerg: South Jutland University Press.
- Åman, P., Kaskinen T., Kuitinen, O., Mokka, R. & Neuvonen, A. (2009). *Tehokkuudesta jakamiseen – tietoyhteiskunnan uusi vaihe*. Tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 2/2009.
- Özbabacan, A. (2009). *Immigrant Integration at the Local Level: Comparison Between Stuttgart and Selected U.S. Cities*. Washington, DC: Transatlantic Academy.